

Türk Yargıtay Kararları Işığında Metaverse'te Özel Boşanma Sebepleri

Special Grounds for Divorce in Metaverse in the Light of Court of Cassation Decisions

Doğa Ekrem Doğançı¹
Merve Özaydın^{2*}

¹ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye
ddoganci@sakarya.edu.tr

^{2*} Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye
merve.ozaydin@ogr.sakarya.edu.tr

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Geliş Tarihi/Received: 28.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 20.08.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
29.10.2024

Öz: Günümüzde dünya çapında gelişmelerine devam eden Metaverse, analog hayatın yansımaları olarak tasarlanmış olup Türkiye'de de çok çeşitli beşerî ve hukuki ilişkileri etkilemeye başlamıştır. Bu incelemede Türk Medeni Kanunu'nun 161-165. maddeleri arasında düzenlenen özel boşanma sebepleri, sanal teknolojiler arasında en kapsamlı teknolojilerden biri olan Metaverse bağlamında değerlendirilecektir. Analog hayat ile benzerliklere sahip olsa dahi Metaverse'teki sanal olma durumundan kaynaklanan önemli birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Ancak Türk Hukuku'nda ne genel olarak aile hukuku ilişkilerine ne de boşanma konusuna ilişkin özel bir düzenleme mevcut değildir. Bu anlamda incelenen olguların boşanma sebebi olup olmayacağı ve boşanma sebebi ise hangi tür boşanma sebebi içinde değerlendirilebileceği güncel ve kritik sorular olup bunların cevabı incelemenin ana konusunu oluşturacaktır. Bu bağlamda öncelikle ayrı başlıklarda genel olarak Metaverse teknik yönünden incelenecek ve özel boşanma sebepleri genel olarak ele alınacaktır. Devamında ilgili özel boşanma sebeplerine ilişkin Metaverse özelinde değerlendirmeler aktarılacaktır. Çalışma genelinde analog hayattaki özel boşanma sebeplerine ilişkin Yargıtay Kararları ile karşılaştırmalar da yapılacaktır. İncelemede Metaverse'e özel durumlardan bahsedilebilecek olmakla birlikte ortak konularda yapılacak değerlendirmeler diğer sanal ortam sosyal medya uygulamalarına da uygulanabilir niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Metaverse, Avatar, Aile Hukuku, Özel Boşanma Sebepleri, Türk Yargıtay Kararları

Abstract: Today, the Metaverse, which continues to develop worldwide, is designed to reflect analogue life and has started to affect a wide range of human and legal relations in Türkiye. In this analysis, the special grounds for divorce regulated under Articles 161-165 of the Turkish Civil Code will be evaluated in the context of the Metaverse, which is one of the most comprehensive technologies among virtual technologies. Even though it has similarities with analogue life, there are some important differences arising from the virtuality in the Metaverse. However, there is no special regulation in Turkish law on family law relations in general or on divorce. In this sense, whether the analyzed facts can be grounds for divorce or not, and if they are grounds for divorce, within which type of grounds for divorce, are current and critical questions and the answers to these questions will constitute the main subject of this study. In this context, firstly, the Metaverse will be examined technically under separate headings and the special grounds for divorce will be discussed in general. Subsequently, Metaverse-specific evaluations regarding the relevant special grounds for divorce will be presented. Throughout the study, comparisons will also be made with the decisions of the Court of Cassation regarding the special grounds for divorce in analogue life. Although special cases specific to Metaverse may be mentioned in the examination, the evaluations to be made on common issues are also applicable to other virtual social media applications.

Keywords: Metaverse, Avatar, Family Law, Special Grounds for Divorce, Turkish Court of Cassation Decisions

Extended Abstract

Metaverse is designed as a reflection of life and affects various relationships in Türkiye. In this study, the special grounds for divorce regulated in the Turkish Civil Code are evaluated in the context of the Metaverse. Although there are similarities with analogue life, important differences arise from the virtuality of the Metaverse. The basis of the analysis is that some special grounds for divorce exist in the

Metaverse as they occur in analogue life, while others either do not occur at all or occur as other special or general grounds for divorce.

The study examines the Metaverse and special grounds for divorce in general. Evaluations regarding the special grounds for divorce ("adultery", "intent to commit adultery", "intent to defraud life, bad and degrading behavior", "committing a crime and leading a life without dignity", "abandonment", "mental illness") are presented and comparisons are made with the Court of Cassation Decisions regarding the special grounds for divorce. In the review, special cases specific to Metaverse have been mentioned, but the evaluations on common issues are also applicable to other virtual environment applications.

The dominant view is that some situations that are not included in the scope of adultery can be considered as adultery. The critical issue in the grounds for divorce for adultery is what the sexual intercourse should be in order to be considered as adultery. According to the opinion defended in the study, sexual pleasure received through haptic (tactile feedback) systems in the Metaverse also gives rise to the ground for divorce for adultery.

The important situation regarding the cause of divorce for an attempt on life is that the actions of the spouse to kill the other spouse do not result in death. Since the Metaverse is a virtual environment and with its current technology, it is concluded that the action that would constitute this ground for divorce cannot occur. However, it is stated that mind transfer may be possible in the future and users will need an apparatus to exit the Metaverse. In this possibility, it would be possible for the spouse to prevent the other spouse from leaving the Metaverse and preventing them from accessing their vital needs (eating, etc.). In this case, if the other spouse survives death, the element of intent to kill will be realized.

In the case of mistreatment as a ground for divorce, spousal violence in connection with Metaverse can be mentioned. In this context, when Metaverse users wear clothes with a haptic system, the violence of the spouse against the other spouse's avatar could be grounds for divorce.

Defamatory behavior is a ground for divorce directed at the person's dignity and is usually emotional. A spouse can dishonor the other spouse in the Metaverse by insulting and humiliating them. It can be said that this reason for divorce may occur in the Metaverse.

In assessing the grounds for divorce for committing a crime, it is decisive whether the crime is related to the internet in the Metaverse or whether the crime can be committed directly in the Metaverse. In the Metaverse, the user may defraud other people through their avatar, or sexually abuse others through haptic systems. In these cases, as in other internet environments, the Metaverse may also be a ground for divorce. The other possibility concerns offenses that may occur when the Metaverse is governed entirely by its own rules. For this reason for divorce to occur in the relevant cases, there must be public awareness on the platform where Metaverse is included and the offense must be humiliating.

The grounds for divorce for leading a life without dignity may have analogue manifestations such as gambling, drunkenness and prostitution. First of all, since games of chance can also be played online, this example of leading an undignified life can also be realized in the Metaverse. The effect of the Metaverse on perception regarding drunkenness is important. When it can be accepted that attachment to the Metaverse causes perception blurring, this may constitute a reason for divorce. In the case of prostitution, this will constitute a ground for divorce in the context of the adopted view on adultery.

In the ground for divorce for abandonment, the spouse must leave or be forced to leave the common residence; in other words, they must actually leave the common residence. Since the spouse, whose presence is not felt in the dwelling because they are dependent on the Metaverse, is actually in the common dwelling, this situation is not considered abandonment. Even if mind transfer is possible, abandonment will not constitute a ground for divorce according to the current regulation. However, in

the case of complete separation of mind and body, which is foreseen for the advanced stages of Metaverse, abandonment may constitute a ground for divorce. However, this situation should be regulated by law.

In the case of mental illness as a ground for divorce, it is essential whether attachment to the Metaverse renders the person mentally ill or not. Two points are particularly emphasized in the study. The first is the computer game logic of the Metaverse. Such games can be addictive. Addiction is also considered a mental illness by the WHO. For this reason, if the spouse who is addicted to Metaverse continues to use Metaverse, if it is confirmed by a doctor's report that the addiction is not temporary and if this situation makes the marriage unbearable for the other spouse, it can be considered within the scope of the relevant reason for divorce. The second issue is related to the technologies that users use to connect to the Metaverse. There may be an electric current in these technologies. In case of a current problem, people may suffer from serious illnesses such as cerebral haemorrhage and stroke. Due to the severity of the situation, the spouse may have mental illness. In this case, mental illness may be a reason for divorce.

Giriş

Günümüzde sanal gerçekliğe ilişkin güncel birçok gelişme vardır ve bu gelişmelerden biri de Metaverse'tür. Teknolojinin her geçen gün daha da hızlı gelişmesi, yakın zamanda gerçekleşen Covid19 pandemisi dolayısıyla elektronik ticaretin ve internet kullanımının yaygınlaşması, bu alanlarda yatırımların artması gibi nedenler bu teknolojinin gelişimini hızlandırmıştır¹.

Metaverse tıpkı analog hayatta yapılan eylemleri yansıtacak şekilde tasarlanmış bir sanal evrendir². Bu durum da tüm ilişkilerin, aktivitelerin, hobilerin Metaverse'te de yapılması anlamını taşımaktadır. Bu ilişkiler iş, akrabalık, arkadaşlık ilişkileri olabileceği gibi çalışmamızın ana konusunu oluşturan boşanma sebeplerinin arka planındaki evlilik ilişkilerini de kapsar niteliktedir. Ancak gerek genel olarak aile hukuku ilişkilerine gerekse boşanma konusuna ilişkin sanal gerçeklik özelinde bir düzenleme mevcut değildir. Bu bağlamda Metaverse'teki faaliyetlerin analog hayattakine benzer şekilde boşanma sebeplerinin oluşumuna ve nitelendirilmesine etkisi tartışılmalıdır.

Analog hayattaki gibi beş duyu organına hitap edecek teknolojilerin gelişmesiyle bunların özel boşanma sebeplerine etkisi çok daha tartışılabilir bir hal almaktadır. Buna göre bir eşin karşı cinsten biriyle dokunma hissi yaşadığı bir deneyimde gerçekten birine dokunmuş gibi sayılıp sayılmayacağı, aktarılan durumun hangi özel boşanma sebebi altında değerlendirilebileceği, tartışma konusu olabilecek örneklerden bir tanesidir. İncelemede bu tür sorular ve bunların cevapları Türk Medeni Kanunu (TMK) bağlamında ve analog dünyadaki faaliyetlere ilişkin Yargıtay'ın genel yaklaşımları dikkate alınarak tartışılacaktır.

Sanal dünya kavramı bir çatı kavram olup içerisinde çok fazla uygulama barındırmaktadır. Metaverse ise sanal dünya içerisindeki oluşumlardan bir tanesidir. Metaverse'e ilişkin değerlendirmelerde tüm sanal ortam uygulamalarını incelemeye dahil etmek çalışmanın kapsamını açacaktır. Bu durum göz önüne alınarak incelemede sanal dünya içerisindeki Metaverse ile karşılaştırma yapılmaya müsait görülen bazı uygulamalar ve yaşanan durumlar dikkate alınmıştır. Aynı şekilde teknik kısımda incelenecek olan Metaverse'ün de çok kapsamlı olmasından dolayı sadece inceleme konusu ile bağdaşabilecek türden olan teknik yönlerine değinilmekle yetinilecektir.

¹ Oğuz Kuş, "Metaverse: 'Dijital Büyük Patlamada' Fırsatlar ve Endişelere Yönelik Algılar", *Intermedia International E-Journal* 8/15 (Aralık 2021), 248; Hakan Tokbaş (ed.), *Tüketici Hukukunun Güncel Meseleleri 2023* (İstanbul: Aristo Yayınevi, 2023), 72.
² Mikail Batu - Celal Kocaömer, "Metaverse Nedir? Literatür Art Alanı Bağlamında Yeni Bir Tanım Önerisi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 51 (Ağustos 2023), 106; Yusuf Bulut - Mustafa Vural, *Üniversite Öğrencilerinde Sosyalleşme Taktikleri ve İnternet Bağımlılığı ile Metaverse Farkındalığı* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2023), 7.

I. Teknik Olarak Metaverse

A. Genel olarak

Web 1.0 dönemi³ internette karşılıklı etkileşimin çok kısıtlı olduğu bir dönemdir. Bu dönem sonrasında 2004 yılından itibaren, yüklenen içeriklerin okunmasının yanında buna yorum yapmak, yazı veya resim gibi içerikleri paylaşmak, hatta profil oluşturup arkadaş eklemek gibi etkileşimlerin söz konusu olduğu ve zamanla arttığı web 2.0 düzeyine geçilmiştir⁴. Günümüzde kullanım halinde bulunan Web 3.0 ise merkeziyetsiz⁵ bir yapı olarak web 1.0 ve web 2.0'dan ayrılmaktadır. Metaverse'ün varlığında⁶ kullanılan bir araç görevinde olan⁷ Web 3.0'da⁸ ise bunlardan farklı olarak tek bir merkezden yönetilmeye ihtiyaç duyulmaksızın ağdan ağa ("peer to peer") ve dolayısı ile diğer kullanıcılar ile doğrudan iletişim kurma olanağının bulunduğu bir internet döneminden bahsedilmektedir⁹.

Henüz tam anlamıyla geçiş sağlanamamış olan Metaverse'ün önemli özelliklerinden bir tanesi sürükleyicilik ("immersive"), akıcılıktır¹⁰. İnternetin evrildiği bir platform olması beklenen Metaverse sanal alem içerisinde görsel ve işitsel etkileşimlerin yanında, sanal gerçeklik aracılığıyla kullanıcılara üç boyutlu (3D) deneyim imkânı sunmaktadır¹¹.

³ İnternet, var olduğu zamandan itibaren ivmelenerek gelişme göstermektedir. Nitekim internetin ilk zamanları 1989-2005 yılları arasında olduğu kabul edilen ve internetin genel anlamda bir tarafın (gazeteler, üniversiteler gibi kurumların) yüklediği içerikleri diğer tarafın görebildiği, kişilerin sadece veri araması yapabildiği, karşılıklı etkileşimin çok kısıtlı olduğu dönem web 1.0 dönemi olarak anılmaktadır. Bu konuda örneğin Bkz. Bilal Çoşan, "Web 1.0'dan Web 3.0'a Mahremiyetin Dönüşümü ve Dezavantajlı Gruplar Açısından Muhtemel Sonuçları", *Çalışma ve Toplum Dergisi* 5/75 (Ekim 2022), 2641; Web 1.0 döneminin web 2.0 ve web 3.0 dönemlerine göre daha kısıtlı olduğuna dair tablo için Bkz. Şerafettin Ekici, *Metaverse Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 78.

⁴ O'REILLY (O'REILLY), "What Is Web 2.0" (Erişim 1 Ağustos 2023); Çoşan, "Web 1.0'dan Web 3.0'a Mahremiyetin Dönüşümü", 2642.

⁵ Doğa Ekrem Doğanç, *Blokzincirine Dayalı Akıllı Sözleşmelerin Hukuki Nitelikleri, Kuruluşu, Yorumu, İfası ve Bazı Örnek Hukuki Uygulamalar* (İstanbul: On İki Levha, 2021), 33-34; TECHDergi (TECH), "Merkeziyetsiz Merkez: Metaverse" (Erişim 30 Temmuz 2023).

⁶ Metaverse ile ilgili temel bazı bilgiler için Bkz. Kahraman Uğurlu, "Metaverse Nedir? Bizi Ne Bekliyor?", *Youtube* (12 Ocak 2022), 00.05.25-00.08.35; Wikipedia (Wikipedia), "Snow Crash" (Erişim 30 Temmuz 2023); BBC News Türkçe (BBC), "Meta: Facebook Adını Neden Meta Olarak Değiştirdi?" (Erişim 3 Ağustos 2023). Bu bağlamda "Metaverse" ifadesinin tarihi gelişimi hakkında kısaca bilgi verilebilir. Metaverse Facebook'un adını meta olarak değiştirmesi ile popülerliği artmış olan ancak sanıldığı kadar yeni bir olgu olmayan bir platformdur. İlk olarak "Snow Crash" adlı bir romanda 1992 yılında Metaverse'ten bahsedilmiştir. Bu romanda insanlar sanal bir evrende, normal hayatlarında yaptıkları şeyleri yapmaya devam etmektedirler. Daha sonra Second Life adında bir oyun da bu romandan esinlenerek geliştirilmiştir. Ancak internetin günümüzde olduğundan daha az gelişmiş bir halde olduğu ve insanların internete erişiminin kısıtlı olduğu o dönemde Second Life oyunu özelinde Metaverse'ün sanal gerçeklik hedefine ulaşamamıştır. Bu konudaki açıklamalar için Krş. Cemal Araalan, "Metaverse Teknolojisi'nin Sözleşmeler Hukuku'nda Sebep Olacağı Değişimlere İlişkin Değerlendirmeler", *Terazi Hukuk Dergisi* 193 (Eylül 2022), 15; Betül Aydoğdu – Ertan Toy, "Merkeziyetsiz Metaverse Platformlarındaki Üç Boyutlu Yapıların Görsel Analizi", *İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi* 9/1 (Haziran 2023), 154.

⁷ Web 3.0 ile Metaverse birbirleriyle yakından ilgili olduğu için aynı olgular olduğu zannedilse de web 3.0 ve Metaverse birbirlerinden oldukça farklıdır. Web 3.0 daha önceki sürümlerden ziyade, Metaverse ile yakından ilişkili olabilecek, daha kişiselleştirilmiş internet hizmeti sunan bir sürüm olmasının yanı sıra merkeziyetsiz web sitelerinin kullanıldığı, sanal gerçeklik ve birden çok yerde bulunma özelliklerini barındırır. Bu özelliklerinden dolayı web 3.0 için Metaverse'ün varlığında kullanılan bir araç görevindedir denilebilir. Web 3.0 ile Metaverse'ün birbirlerinden farklı kavramlar olduğu hakkında Bkz. Ebru Bozkurt Yüksel, *Metaverse ve Hukuki Sorunlar* (İstanbul: Aristo Yayınevi, 2023), 9-13; Şerafettin Ekici, *Metaverse Hukuku*, 77-78.

⁸ Web 3.0 ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Durmuş Koçak, "Web 1.0'dan Web 3.0'a Metaverse'ün Gelişimi ve Sunduğu Fırsatlar", *Yeni Medya Elektronik Dergisi* 7/2 (Mayıs 2023), 98-99; Marino Latorre, "Web 1.0, 2.0, 3.0 ve 4.0'ın Tarihi", çev. Özgür Yılmaz, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 8/2 (Şubat 2022), 347-348.

⁹ Ayşe Başderici, *Kripto Para ve Hukuki Çerçevede Değerlendirilmesi* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 13; Şimal Çelikkol, "Metaverse Dünyası'nın Tüketici Satın Alma Davranışları Açısından Değerlendirilmesi", *İstanbul Kent Üniversitesi İnsanı ve Toplum Bilimleri Dergisi* 3/1 (2022), 66; Medium (Medium), "Web 3.0 Nedir? (Web Teknolojilerinin Gelişim Sürecine Yüzeysel Bir Bakış)" (Erişim 2 Ağustos 2023).

¹⁰ 42 İstanbul & 42 Kocaeli, "Açık Seminer | NFT, Metaverse ve Blokzincir", *YouTube* (13 Mayıs 2022), 00.09.18-00.09.43.

¹¹ Çiğdem Bakır, "Metaverse Üzerine Kapsamlı Bir Araştırma", *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi* Özel Sayı:45 (Aralık 2022) 65; Doğan Durgut vd., "Sanal Gerçeklik (VR) Yaklaşımı İle Geliştirilen Dijital Oyun Uygulamasının Doğruluk Analizi", *Bilgisayar Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi* 3/2 (Şubat 2023), 20. Metaverse'ün uygulamasına örnek olarak sanal ortamlarda toplantılar düzenlenmesi, vr gözlük kullanımlarıyla o ortamda gibi hissetme durumu ya da ar teknolojiler sayesinde iyileştirilmiş geliştirilmiş görüntüler görmek verilebilir.

Metaverse’te kullanıcılar oluşturdukları avatarlar ile sanal ortamda gündelik, sürekli bir hayat sürdürebilirler¹². Buranın tıpkı analog dünyadaki gibi etkinliklere gidilebileceği, işlerde çalışılabileceği, toplantıların düzenlenebileceği, çeşitli malvarlığı değerlerine sahip olunabileceği, ticaret yapılabileceği vb. faaliyetlerin yürütülebileceği bir platform olması öngörülmektedir¹³. Diğer taraftan kişilerin verilerinin üçüncü kişilerin olası kötü niyetle kullanımına açık hale gelmesi durumu ve genel anlamda kullanıcıların kişilik haklarının korunması gerekliliği göz ardı edilmemelidir¹⁴. Bu tür risklere karşı sanal ortama güvenin sağlanabilmesi ve söz konusu teknolojinin yaygınlaştırılabilmesi amacıyla Metaverse, merkeziyetsiz ve blokzincirine dayalı bir yapı olarak tasarlanmıştır¹⁵.

Metaverse’ün planlanan amacına ulaşabilmesi için birçok teknik altyapının ve teknolojilerin birlikte kullanılması gereklidir. İncelemede hukuki değerlendirmeye esas olmak üzere Metaverse’ün arka planında yararlanılan asli ve tamamlayıcı teknolojilerden bazıları aşağıda çok genel hatlarıyla aktarılacaktır.

B. Yararlanılan bazı teknolojiler ve kavramlar

Metaverse’te yararlanılan asli teknolojilerden biri blokzincir teknolojisidir. Blokzincir, Cumhurbaşkanlığı dijital dönüşüm ofisinin blokzinciri sözlüğüne göre: “*Dağıtık, şeffaf, değiştirilemez ve güvenli veri yapıları sağlayan teknolojiler bütünüdür, Üzerindeki iletişim bilgileri; değişmez kayıtlar olarak ağdaki paydaşlar tarafından doğrulanır, kaydedilir ve paylaşılır*”. Farklı türleri olmakla birlikte¹⁶ genel olarak blokzinciri teknolojisi; merkeziyetsiz bir yapıda ve ağda paydaşlar olan, bu paydaşların ağda görünen işlemleri onaylaması ile bu işlemlerin bloklar halinde kamuya açık ve şeffaf, diğer taraftan kullanıcıların mahremiyetini koruyacak şekilde takma adlar altında depolandığı, sürekli büyümekte olan değiştirilemez nitelikli bir veri tabanı uygulamasıdır¹⁷. Blokzincirinin aktarılan özellikleri yanında araçları ortadan kaldırması, uçtan-uca kriptografik şifreleme, işlemlerin kesin olarak yürütülecek olması gibi nedenlerle de güven makinesi (“*Trust Machine*”) ile özdeşleştirilmektedir¹⁸. Bu bağlamda değinilen güven fonksiyonu Metaverse evreninde, evrenin amacını gerçekleştirmesi için kullanıcıların doğal davranmalarını, hayatlarını mümkün olduğunca bu ortama dahil edebilmelerini, burada işlemlerini güvenle yapabilmelerini ve bu anlamda Metaverse’ün sürdürülebilirliğini desteklemektedir.

¹² Metaverse’ün sürekliliği ile ilgili Bkz. Batu-Kocaömer, “Metaverse Nedir?”, 102-103, 106-107; Pınar Bacaksız, “Metaverse ve Sanal Gerçeklik Ortamları Karşısında Ceza Hukuku”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14/1 (Haziran 2023), 291.

¹³ Serdar Kuzey Yıldız – Gülsün Bozkurt, “Sanal Gerçekliğin Yeni Anakarası: Metaverse”, *TRT AKADEMİ* 8/17 (Ocak 2023), 270; Mevlüt Hürol Mete, “Metaverse Teknolojileri ve Etki Alanları”, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 14/2 (Aralık 2022), 164-166.

¹⁴ İnternet içindeki platformlara girerken telefon kameralarına, telefon rehberine kadar birçok özel bilgilere ulaşım izni verilir. Bu izinler kullanıcıları kötü yazılımlara karşı korumak amacıyla verilmektedir. Buna rağmen erişim izni verilmesi kişisel verilere de ulaşılması riskini barındırmaktadır. Bu konuda örneğin Bkz. Hakan İlgar, *Mobil Uygulamalarda Erişim İzinleri* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 4-11; Sevgi Erarslan Türkmen, *Özel Nitelikli Kişisel Verilerin İşlenmesinde Açık Rızanın Aranmadığı Haller* (İstanbul: On İki Levha, 2019), 92-95.

¹⁵ Krş. Toy, “Üç Boyutlu”, 157; Azra Kardelen Nazlı vd., “Metaverse Evreninde Yer Alan Bazı Uygulamalar Üzerine Tematik Bir Analiz”, *TRT Akademi* 7/16 (Eylül 2022), 1098; Mehmet Emin Kahraman, “Blok zincir, Deepfake, Avatar, Kripto para, NFT ve Metaverse ile Yaygınlaşan Sanal Yaşam”, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırma Dergisi (UKSAD)* 8/1 (Haziran 2022), 155-156.

¹⁶ Bu çalışmada yapılan açıklamalarda blokzinciri teknolojisinin; dileyen herkesin blokzinciri ağına katıldığı (genel/“*public blockchain*”) ve herkesin yazma (blok ekleyebilme) yetkisine sahip olduğu (izinli/“*permissionless blockchain*”) uygulaması esas alınmıştır. Blokzinciri türleri hakkında örneğin Bkz. Mustafa Tanrıverdi vd., “Blokzinciri Teknolojisi Nedir? Ne Değildir?: Alanyazın İncelemesi”, *Bilişim Teknolojileri Dergisi* 12/3 (Temmuz 2019), 205 vd.; Hanzl Martin, *Handbuch Blockchain und Smart Contracts* (Österreich: Linde Verlag Ges.mb.H., 2020), 6 vd.; Pınar Çağlayan Aksoy, *Akıllı Sözleşmelerin Kuruluşu ve Geçerlilik Şartları* (İstanbul: On İki Levha, 2021), 28 vd.

¹⁷ Bu konuda örneğin Krş. Tanrıverdi vd., “Blokzinciri Teknolojisi Nedir?”, 203-217; Yıldız – Bozkurt, “Metaverse”, 272; Osman Gazi Güçlütürk, “Blokzincir ve Regüle Edilebilirlik”, *Gelişen Teknolojiler ve Hukuk I: Blokzincir ve Hukuk*, ed. Eylem Aksoy Retornaz – Osman Güçlütürk (İstanbul: On İki Levha, 2020), 23 vd.

¹⁸ Krş. Joachim Schrey – Thomas Thalhofer, “Rechtliche Aspekte der Blockchain”. *Neue Juristische Woc* 20 (2017), 1432; Yusuf Mansur Özer, *Kişisel Verilerin Korunmasında Blok Zinciri Modeli: Vaatler ve Hukuki Engeller* (İstanbul: On İki Levha, 2020), 88 vd.

Metaverse ile birlikte anılan diğer bir kavram “Avatar” dır. Kullanıcılar Metaverse’ e girmek istediklerinde öncelikle kendi avatarlarını oluştururlar¹⁹. Analog dünyadaki vücudun görevini meta evrende avatarlar sağlamaktadır. Avatarlar Metaverse’ te insanlar yerine var olan, insanların Metaverse’teki bürünmüş oldukları bedendir²⁰. Avatarların arkasında gerçek veya tüzel kişiler olabileceği gibi, aynı zamanda tamamen yapay zekaya dayalı olarak çalışan avatarlar da mevcut olabilir²¹. Son aktarılan durumla özellikle bir kişi öldükten sonra²² veya çevrimiçi değilken avatarının aktif olması durumunda karşılaşılabılır. Şöyle ki yapay zekaya dayalı avatarlar otonom hareket edebilmekte olup kullanıcı gerçek kişinin hareketlerinden, kişisel bilgilerinden onun nasıl davranabileceğine ilişkin bir çıkarım yapabilmektedir. Böylece kullanıcı çevrimiçi değilken (meta evrenden çıkmış olsa dahi) onun avatari onun davranış şablonu ile tutarlı olarak hareket edebilmekte ve böylece Metaverse’te kullanıcının yaşamına sürekli olarak devam etmesini sağlamaktadır²³. Çalışmada genel olarak boşanma nedenleri ile alakasından dolayı sıklıkla bahsedilecek avatar türü arka planında gerçek kişi kullanıcı olan avatarlar olacaktır. Diğer avatar türlerine ilerleyen başlıklarda yeri geldiğinde değinilmekte yetinilecektir.

Avatarlara ilişkin dikkat çekici olan, kullanıcıların meta evrende kendilerinden farklı fiziksel özellikte, farklı cinsiyette avatarlar tercih edebilmesidir²⁴. Kullanıcılar avatarlarına kendi isimlerini verebilecekleri gibi rumuz adı verilen takma adlar veya da başka bir isimle tanınmak için müstear adlar da verebilmeleri mümkündür²⁵. Kısacası takma ad ve müstear ad kişinin yaptığı işlerde veya işlemlerde diğer kişilerden ayırt edilmesini sağlar²⁶. Bu anlamda Metaverse’teki kişinin durumu hukuki işlem hayatında takma ad kullanan kişinin durumuyla benzerdir.

¹⁹ Neval İsrâ Kurt – Ertan Toy, “Metaverse Platformlarındaki Temsilimiz Olan 3 Boyutlu Avatarlar Üzerine Bir İnceleme”, *Yeni Yüzyıl’da İletişim Çalışmaları Dergisi* 2/6 (Ocak 2023), 181-182.

²⁰ İngilizce Avatar kelimesinin çeşitli sözlük anlamları bulunmaktadır. Bunlar arasında örneğin “tanrının insan bedeninde vücut bulması”, “kişiyi simgeleyen resim veya simge”, “anlık görünüm”, “geçici görünüm”, “bir şeyin cisme bürünmüş hali”, “bir şeyin cisme somutlaşmış hali” gibi anlamları vardır. Bu konuda Bkz. The multilingual dictionary tureng, “avatar” (Erişim 10 Ekim 2023).

²¹ Ekici, *Metaverse Hukuku*, 34; Merve Ayşegül Kulular İbrahim, “Metaverse Avatarlarının Telif Hakkı”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (2022), 543.

²² Bir yapay zeka şirketi ceosu, babasının vefat etmesi üzerine onun avatarının Metaverse evreninde var olmasını sağlamayı planlamış ve bunu da verilerin toplanmasıyla başarabilmiştir Bu konuda Bkz. İNDEPENDENT Türkçe (Independent), “Somnium Space Duyurdu: Ölenler Metaverse’te Yaşayacak” (Erişim 15 Kasım 2023).

²³ Serap Uğur, “Sosyal Ağlar, Dijital Avatarlar ve Teknolojik Tekillik”, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi AUA* 5/2 (Nisan 2019) 5-6; Kahraman, “DeepFake”, 153.

²⁴ Meta, “The Metaverse and How We’ll Build It Together -- Connect 2021”, *YouTube* (28 Ekim 2021), 00.06.38-00.07.10; Kurt – Toy, “Bir İnceleme”, 184-185; kaldı ki oluşturulan avatarlar kullanıcıyla aynı görüntüye sahip olacak şekilde oluşturulmaya çalışılsa dahi kısıtlı imkanlar dolayısıyla gerçek kişi kullanıcının birebir aynısı olacak şekilde avatarlar mevzu bahis olamamaktadır. Bu durumun giderilebilmesi için ise gerçek kişinin üzerine yerleştirilmiş bir sensör sayesinde tüm özelliklerinin anlık olarak Metaverse’ e aktarılması sağlanarak gerçek kişinin avatarının birebir gerçek kişiye benzemesi sağlanacaktır. Ekici, *Metaverse Hukuku*, 48,49; dijital ikizle ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Başak Ozan Özparlak – Sabire Sanem Yılmaz, “6G Kablosuz Teknolojisi ve Veri: Yeni Hukuki Tartışmalar”, *Gelişen Teknolojiler ve Hukuk III: Büyük Veri*, ed. Eylem Aksoy Retornaz-Osman Gazi Güçlütürk (İstanbul: On İki Levha, 2021), 186-189. Bahsedilen durum ile ilgili benzer olarak Kaliforniya’da AB1836 sayılı yasa vasıtasıyla “Digital Replica” (Dijital kopya) düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre bir kişinin ölümünden sonraki 70 yıl içerisinde dijital replikasının oluşturulabilmesi için mirasçılarının rızası aranacaktır. Konunun bu şekilde ele alınması ise önemli bir gelişmedir. Düzenleme için bkz. California Legislative Information (California), “AB-1836 Use of likeness: digital replica.” (Erişim 17 Ekim 2024).

²⁵ Kahraman, “Deepfake”, 152; Nazlı vd., “Tematik Bir Analiz”, 1104. Aktarıldığı üzere Metaverse’in arka planında blokzinciri teknolojisi bulunduğu için takma adın arkasında kullanıcının gerçek kimliğini tespit etmek sıklıkla ve istisnai durumlar dışında mümkün olamamaktadır. Bu konuda Bkz. Doğanç, *Akıllı Sözleşmelerin Hukuki Nitelikleri*, 35, 108 vd.

²⁶ Kişilerin resmi olan adları birlikte olmakla birlikte ayrıca çevresindekilerin onlara yakıştırdığı veya kendilerinin kullandığı resmi olmayan (mecburi nitelikte olmayan) adlarına takma ad, özellikle sanatçıların kendi isimleriyle değil de kullandıkları isimlerle tanınmalarını istedikleri isimlere müstear ad denir. Özellikle bazı sanatçıların, sıklıkla eski zamanlardaki eserlerde görüldüğü üzere ikinci bir isim kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu konuda örneğin Bkz. M. Halil Erzen, “Divan Şiirinde Mahlas Kullanma Geleneği ve Bu Geleneğin Modern Şiire Yansımaları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 59 (Mayıs 2017), 42; Kişilik hakkı bağlamında kişinin adı ile ilgili bilgiler için Bkz. M. Kemal Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020), 116-139; Mustafa Dural – Tufan Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2015), 166-167; Hüseyin Hatemi, *Kişiler Hukuku* (İstanbul: On İki Levha, 2021), 59; Cem Baygın-Ahmet Nar, *Medeni Hukuk Dersleri-I* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 433-435.

Kullanıcıların artan oranda ticari ve özel faaliyetleri ile sanal ortama katılımları, onların bu ortama karşı bağımlılık ve aidiyet hissiyatlarını arttıran hususlar arasındadır²⁷. Bu kapsamda kullanıcılar Metaverse’te tercih ettikleri takma ada ve görünümüne sahip olan avatarları ile üçüncü kişilerle etkileşimde bulunabilmektedirler. Yine bu kapsamda blokzincirine dayalı akıllı sözleşmelere²⁸ taraf olabilmekte, bu platformda kullanılan para birimi olan çeşitli kripto paralar²⁹ ile çeşitli hukuki işlemler yapabilmektedirler³⁰. Bu bağlamda kripto paralar ile sahip olunabilecek şeylerden biri “token” (jeton) dur³¹. Bir kullanıcı değiştirilebilir nitelikte, ikamesi mümkün olan jetonlar³² alabileceği gibi değiştirilemez jeton olarak da ifade edilen³³ NFT (“Non-Fungible Token”)’de satın alabilir. Örneğin bir kullanıcının ikamesi olmayan bir giysi veya aksesuarı, ilgili sanal ortam platformlarından alarak avatarlarını kişiselleştirebilmesi böyledir³⁴.

Metaverse blokzincir temelli olduğu için söz konusu teknolojiye ilişkin gizlilik esası burada da geçerlidir. Ancak genel olarak blokzincirindeki işlemlerde gizlilik esasına yönelik eleştiri konusu olabilecek kara para takibi, yargılamanın ve takibin yürütülememesine bağlı olarak hukuki korumadan mahrum kalabilme, hukuki işlem ehliyetinin tespitinde yaşanabilecek problemler vb.³⁵ yanında Metaverse özelinde de bazı sakıncalar meydana gelebilir. Örneğin kullanıcının sanal ortamda yoğun biçimde sosyalleşmesi ve diğer kullanıcıların avatarları ile interaktif ilişkilere girmesine bağlı olarak meydana gelebilecek zararlarının tazmininde, tazminat talebinin yönlendirileceği avatarın arkasındaki failin kimliğinin tespitinde yaşanabilecek problemler böyledir³⁶. Bunun gibi bu incelemenin konusu olan

²⁷ Kulular İbrahim, “Telif Hakkı”, 544; Nazlı vd., “Tematik Bir Analiz”, 1100.

²⁸ Çağlayan Aksoy, *Akıllı Sözleşmelerin Kuruluşu*, 13 vd.; Doğanca, *Akıllı Sözleşmelerin Hukuki Nitelikleri*, 57 vd.; Aksoy – Güçlütürk, *Blokzinciri*, 114- 154.

²⁹ Meta evrende farklı kripto paralar kullanıldığına dair örneğin Bkz. Ekici, *Metaverse hukuku*, 53-55; Krş. Veli Batdı-Sezer Ayaz (ed.), *İnovasyon Yönetimi ve İnovatif Metaverse Devrimi* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2023), 404.

³⁰ Kripto paralar ile sanal ortamdaki ticari faaliyetler, taraf olunan bazı hukuki işlemler ve genel olarak Meta Evren ekonomisi hakkında örneğin Krş. Uğurlu, “Metaverse Nedir? Bizi Ne Bekliyor?”, 00:16:00-00:17:24; Nazlı vd., “Tematik Bir Analiz”, 1100; Yıldız – Bozkurt, “Metaverse”, 270; Araalan, “Metaverse Teknolojisi’nin Sözleşmeler Hukuku”, 16.

³¹ Jeton (“Token”) ile ilgili genel bilgiler için Bkz. Ekici, *Metaverse Hukuku*, 55-61; Fatih Beyguoğulları, *Token Ekosisteminde Vergilendirme* (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 31-66; Doğanca, *Akıllı Sözleşmelerin Hukuki Nitelikleri*, 119. CB Dijital Dönüşüm Ofisi’nin Blokzinciri Sözlüğünde ise Kripto Jeton (Token) “*Var olan bir kripto varlık biriminin blokzincir sisteminden üretilen; para, fon aracı, varlık sahipliğinin temsili gibi farklı amaçlar için kullanılabilen dijital varlıklardır.*”, CB Dijital Dönüşüm Ofisi Blokzinciri Sözlüğü, “Kripto Jeton (Token)” (Erişim 11 Kasım 2023).

³² İkamesi olan, değiştirilmeye müsait jetonlar FT şeklinde ifade edilir. Bunların NFT’ler ile karşılaştırması yapıldığında FT’ler için kusurathlı kullanımı olabilen, bölünebilen, aynı değer ile değiştirilebilen ve değiştirilme sonucu değer kaybına uğramayan kripto paralar örnek verilebilir. NFT’ler için tek yapı halinde olan, parçalara bölünemeyen ve nadir parçalar olduğu için içerik olarak da farklı olacağından başka bir jetonla değiştirilemeyen jetonlardan olan Bored Ape Yacht NFT’leri örnek verilebilir. Bu konudaki açıklamalar için Bkz. 42 İstanbul & 42 Kocaeli, “Açık Seminer | NFT, Metaverse ve Blokzincir”, 00:34:57-00:40:00; Tokbaş, *Tüketici Hukukunun Güncel Meseleleri*, 119-120; Ekici, *Metaverse Hukuku*, 59-60; Numan Tekelioğlu, “Eşya Kavramını Yeniden Düşünmek: NFT’lerin Eşya Niteliği ve Eşya Hukuku Bakımından Geleceği Üzerine Bir İnceleme”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 30/3 (Eylül 2022), 1303-1305. NFT ile ilgili değinilmesi gereken bir husus ise NFT’nin hukuki niteliğidir. Belirlenmiş biçimleri açısından borcun konusu olan edimler, cins, parça borcu (ve sınırlı cins borcu) olmak üzere bir ayrıma tabi tutulabilirler. Bunlar arasında yer alan parça borcu tüm ayırt edici özellikleri ile belirlenen edimi ifade eder. Bu konuda örneğin Bkz. Necip Kocayusufpaşaoğlu vd., *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Cilt-1* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2014), 58-63; O. Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-V/1,1* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 106 vd.; Kemal Oğuzman - Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2019), 7 vd.; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Legem Yayınevi, 2023), 114 vd. Buna göre NFT’lerin ikamesiz olmalarından dolayı, yani yapısal olarak teklüklerinden dolayı hukuki niteliğinin parça borcu olduğu söylenebilir. Bu yönde Bkz. Duygu Ökdem, *Hukuksal Açından Non-Fungible Token (NFT)* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 172; Fatih Bilgili – M. Fatih Cengil, *Blockchain ve Kripto Para Hukuku* (Bursa: Dora Yayıncılık, 2022), 204; Eyüp Ensar Şağban, “NFT’ler Özelinde Siber Sigortaya Bir Bakış”, *Bilişim Hukuku Dergisi* 3/2 (Aralık 2021), 472.

³³ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Onur Sarı, *NFT’ler Açısından Mali Hakların Devri Sözleşmesi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024), 32; Özgür Arıkan, “Telif Hakları Hukuku Boyutuyla NFT’ler”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* 8/2 (Aralık 2022), 324; Tekelioğlu, “Eşya Kavramını Yeniden Düşünmek”, 1303.

³⁴ 42 İstanbul & 42 Kocaeli, “Açık Seminer | NFT, Metaverse ve Blokzincir”, 00:24:30-00:34:30.

³⁵ Doğanca, *Akıllı Sözleşmelerin Hukuki Nitelikleri*, 39-40.

³⁶ Genel olarak blokzinciri teknolojisinde kimlik tespitinde yaşanabilecek problemler ve bazı çözüm önerileri için örneğin Bkz. Lukas Müller – Reto Seiler, “Smart Contracts aus Sicht des Vertragsrechts - Funktionsweise, Anwendungsfälle und Leistungsstörungen”, *AJP* 3 (Nisan 2019), 323 vd.; Doğanca, *Akıllı Sözleşmelerin Hukuki Nitelikleri*, 108 vd.

boşanma nedenlerinin tespitinde, bir eşin kendi avatari ile etkileşimde bulunduğu diğer bir avatarın kullanıcılarının insan olup olmadığı, cinsiyeti gibi özellikleri önem taşıyabilecektir.

Metaverse’te yararlanılan yardımcı teknolojilerden bir diğeri de arttırılmış gerçeklik (AR) teknolojisidir. AR, var olan bir görüntünün üzerine onu daha iyi hale getirmek için eklemelerde bulunulmasını, gerçek bir ortamın fiziksel görüntüsü üzerine bilgisayar ortamında eklemeler yapılmasını sağlayan, fiziksel gerçeklikle bağlantısı (sanal gerçekliğe kıyasla) yoğun bir teknolojidir³⁷. Arttırılmış gerçekliğin teknolojik olarak daha ileri bir aşaması olan sanal gerçeklik (“*Virtual Reality*” /VR) ise gerçek yaşamda mevcut olan ya da mevcut olma ihtimali olan veyahut gerçek yaşamla hiç ilgisi bulunmayan bir ortamın tamamen sanal ortam içinde simüle edilmesi durumudur.³⁸ Sanal gerçeklik, sanal gerçeklik gözlükleri (VR gözlükler)³⁹, joy stick denilen tutamaçlar, “*surround*” ses sistemleri⁴⁰ gibi ekipmanlar ile kullanılır. Sanal gerçeklik, kişinin simüle edilen ortama girişini sağlayan ve zikredilen donanımlar ile birlikte kullanıcıyı simüle edilmiş ortamın içinde hissettirmeyi amaçlayan kısacası varoluş hissini yaşatan bir teknolojidir⁴¹. Bu bağlamda ayrıca kullanıcının sanal gerçeklikte tatları algılamasını sağlayan ambiyans teknolojisi⁴² ile derinin hissetme duygusunu sağlayacak dokunsal geri bildirim sistemi (haptic sistem) zikredilebilir. Dokunsal geri bildirim sistemi ile sanal gerçeklikte dokunma hissini tüm vücutta deneyimleyebilmesi için giyilebilir teknolojiler geliştirilmekte olup bu sayede Metaverse’te vücudun herhangi bir yerine temas ettiği düşünülen şeyin hissedilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır⁴³.

Metaverse’te yararlanılan yardımcı teknolojilerden diğerleri arasında örneğin otonom⁴⁴ hareket edebilen yapay zeka teknolojisine ilişkin makine öğrenmesi ya da derin öğrenme⁴⁵ veya nesnelere

³⁷ Ebru S. Baranseli, “Ekrandan Günlük Hayatımıza Sızan Yeni Gerçeklik: Arttırılmış Gerçeklik”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 66 (Mayıs 2018), 298. AR teknoloji sanal gerçeklik teknolojisiyle karşılaştırılınca daha pahalı ekipmanlar kullanılmadan belli bir seviyeye kadar, örneğin telefonlardaki bazı uygulamalar sayesinde de kullanılabilirliği mümkün olan ve bu cihazlar sayesinde fotoğraf, video, GPS gibi nesnelere üç boyutlu görüntüleri oluşturularak bunların gerçek dünya ile etkileşiminin sağlanabildiği bir teknolojidir. Aktarılan nedenlerde ve de daha fazla ulaşılabilir olduğundan günümüzde AR teknolojinin kullanımı sanal gerçeklikten çok daha yaygındır. Bu konuda aktarılan açıklamalar için Bkz. Merve Yıldırım, “İnvazyon ve Dijital Sanat”, *ODÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 10/1 (Mart 2020) 189; Yıldız – Bozkurt, “Metaverse”, 287; Medium (Medium), “Arttırılmış Gerçeklik ve Sanal Gerçeklik Arasındaki Fark Nedir? AR-VR” (Erişim 24 Kasım 2023).

³⁸ Krş. Uğurlu, “Metaverse Nedir? Bizi Ne Bekliyor?”, 00:35:30-00:36:45; Rıza Kuruüzümcü, “Bir Dijital Ortam ve Sanal Formu Olarak Sanal Gerçeklik”, *Sanat Dergisi* 12 (Ağustos 2010), 94.

³⁹ Sanal gerçeklikte varoluş hissini yaşatan en etkili yöntemin kullanıcının dikkatini çevredeki diğer nesnelere dağıtmasını engelleyerek sadece sanal gerçekliği görebilmeyi sağlayan VR gözlükler olduğu hakkında Bkz. İrfan Şimşek-Tuncer Can, “Yüksek Öğretimde Sanal Gerçeklik ile İlgili Yapılan Araştırmalara Yönelik İçerik Analizi”, *Folklor/Edebiyat* 25/97 (Eylül 2019), 77.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için Bkz. CHIP (CHIP), “Surround Ses” (Erişim 24 Kasım 2023).

⁴¹ Krş. Ali Geriş – Yeliz Tunga, “Sanal Gerçeklik Ortamlarında Bulunma Hissini”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/4 (Aralık 2020), 262-263; Servet Can Dönmez, “The Key Sanal Gerçeklik Deneyimi Üzerine Bir Analiz”, *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* 38 (Aralık 2021) 442; Kuruüzümcü, “Sanal Gerçeklik”, 94.

⁴² Ambiyans teknolojisine sahip bir ekrandan kullanıcının, örneğin bir meyvenin ya da sebzenin veyahut da yiyecek olmayan herhangi bir şeyin tadını, dilini ekrandaki nesnenin görüntüsüne dokundurarak alabilmesi mümkündür. Bu tür deneyimler kullanıcının Metaverse’e aidiyat hissini arttırmaktadır. Yapılan açıklamalar için Bkz. Uğurlu, “Metaverse Nedir? Bizi Ne Bekliyor?”, 00:19:30-00:20:25.

⁴³ Dokunsal geri bildirim sistemiyle ilgili Bkz. Tamer Soysal, “Sanal Gerçeklik ve Arttırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Ceza Hukuku Üzerindeki Olası Etkileri Üzerine Bir Deneme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 53 (Ocak 2023), 177-178; Uğur, “Dijital Avatarlar”, 6. Metaverse teknolojisine ileriye giden aşamalarında ise sonra giyilebilir teknolojiler, VR gözlükler gibi malzemelere ihtiyaç kalmadan, belki de sadece zihin gücüyle sanal ortamda varoluş hissini deneyimlenmesi hedeflenmektedir. Bu konuda Krş. Uğurlu, “Metaverse Nedir? Bizi Ne Bekliyor?”, 00:12:50-00:16:00.

⁴⁴ Otonom ile otomasyon kavramları arasındaki fark ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Sinan Okur, *Otonom Araçlarda Sözleşme Dışı Hukuki Sorumluluk* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 59-61; Cemre Polat, *Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukukunda Otonom Sistemler* (Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 23-24; Mesut Serdar Çekin, “Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 33 (Ocak 2018), 285-287.

⁴⁵ Bunlar arasında yer alan makine öğrenmesi, insan müdahalesine gerek kalmaksızın makinenin, verileri tarayarak bilgi toplayabilmesi ve topladığı bilgileri kullanabilmesi anlamına gelen yapay zeka (AI)’in bir alt kümesidir. Derin öğrenme (“deep learning”) ise “sinir ağları” denen yapılardan yararlanarak bilgiler toplar ve bu bilgileri doğru bir sonuç alabilmek amaçlı girdi özelliklerini öğrenmek için kullanılır. Bu konuda örneğin Bkz. Gülçin Büyüközkan Feyzioğlu, “Dijitalleşen Dünyada Yapay Zeka”, *Gelişen Teknolojiler ve Hukuk: II: Yapay Zeka*, ed. Eylem Aksoy Retornaz – Osman Gazi Güçlütürk (İstanbul, On İki Levha, 2021), 6-7; Emrah Aydemir, *Weka İle Yapay Zeka* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 29-30; Özel Sebetci, *Yapay Zekayı Kodlamak* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 315-409; Medium (Medium), “Al (Yapay Zeka) vs Machine Learning (Makine Öğrenmesi) vs Deep Learning (Derin Öğrenme)” (Erişim 24 Kasım 2023).

öğrenmesi, yüksek çekim gücüne sahip internet⁴⁶ gibi teknolojiler de yer almaktadır. Yine örneğin nesnelerin öğrenmesinde ("LoT"), nesnelerin birbirleriyle veri akışı internet aracılığıyla yapılmaktadır ve bu teknoloji ortamlardan veri toplamayı, göndermeyi ve toplanan veriler üzerinde işlemlerde bulunmayı gerçekleştirmektedir⁴⁷.

II. Özel Boşanma Sebepleri

A. Genel olarak

Evlilik birliği, ölüm, gaiplik, cinsiyet değişikliği gibi sebeplerle sona erebileceği gibi tarafların devam eden evlilik birliğini sonlandırma istekleri olan boşanma iradelerini hukukun öngördüğü çerçevede ifade etmeleri (anlaşmalı⁴⁸ ve çekişmeli boşanma) şeklinde de sona erebilmektedir⁴⁹. Türk Medeni Kanunu (TMK)'de 161.-165. maddeler arasında özel boşanma sebepleri ve 166.maddesinde genel boşanma sebepleri düzenlenmiştir. Kişiler boşanmak istediklerinde, eğer şartlar sağlanıyorsa özel

⁴⁶ Metaverse internetin evrilmiş hali sayılmakta olup internete erişim için yüksek çekim gücü gerektirir. Ancak halihazırdaki internet mecralarında gezinmek için dahi bazen mevcut internet çekim gücü yeterli olmayabilmektedir. Günümüzdeki çekim gücü ile Metaverse'e bağlanmaya çalışıldığında ise Metaverse'in akıcılık unsurunu sağlamakta güçlük çekileceği, akışın sağlanamayacağı ve Metaverse'in amacına ulaşamayacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda Metaverse amacına ulaşması açısından 5G hatta 6G gibi daha iyi çekim gücüne sahip internet ortamının uygun olduğu vurgulanmaktadır. Bu konudaki açıklamalar için Bkz. 42 İstanbul & 42 Kocaeli, "Açık Seminer | NFT, Metaverse ve Blokzincir", 00:15:00-00:15:46.

⁴⁷ Ahmet Ziyaeddin Türkkan, *Yapay Zeka ve Kentsel Sistemler: Akıllı Ulaştırma Sistemlerinin Kentsel Güç İçindeki Rolü* (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 23-24; Nesnelerin internetine dair daha ayrıntılı bilgi edinmek için Bkz. Armağan Ebru Bozkurt Yüksel vd., *Fütürist Hukuk 4* (İstanbul: Aristo Yayınevi, 2022), 31; Armağan Bozkurt Yüksel, "Nesnelerin İnternetinin Hukuki Yönden İncelenmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/2 (Aralık 2015), 115-118; Alpkaan Ertan, "Nesnelerin İnternetinin Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında İncelenmesi", *Kişisel Verileri Koruma Dergisi* 4/2 (Aralık 2022), 49-55; Mehmet Taştan, "Akıllı Ev Uygulamaları İçin Yeni Nesil IoT Denetleyici ile Gerçek Zamanlı Uzaktan İzleme ve Kontrol Uygulaması", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 23/2 (Ağustos 2019), 481; Celal Hakan Kanıcıoğlu - Haldun Çolak, "Tüketicinin Nesnelerin İnterneti Teknolojilerini Benimsemesi ve Bir Uygulama", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/4 (Aralık 2019), 243.

⁴⁸ TMK m.166/3'e göre anlaşmalı boşanma "Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükümlenir. Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz." şeklinde düzenlenmiştir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere anlaşmalı boşanma için kusur unsuru aranmaz, evlilik birliği temelinden sarsılmış olmalıdır ve temelden sarsılmanın kabulü için evlilik en az bir yıl sürmüş olması, eşler birlikte başvurmalı ya da başvurmayan eş başvuran elin davasını kabul etmeli, boşanmanın malî sonuçları ve çocuklarla ilgili durumlarda tarafların kabul ettiği düzenlemeyi hakimnin uygun bulması ve ayrıca hakimnin tarafların iradelerini serbestçe açıkladıklarına kanaat getirmesi gerekmektedir. Anlaşmalı boşanma ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2015), 692-700; Dural vd., *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2019), 123-125; Süleyman Yılmaz, *Aile Hukuku* (Ankara: Yetkin Basımevi, 2023), 202-203; Turgut Akıntürk-Derya Ateş, *Aile Hukuku* (İstanbul: Beta Basım, 2021), 269-271. Çalışma kapsamında inceleyeceğimiz boşanma türleri özel boşanma sebepleri olacağı için genel boşanma sebebi olan anlaşmalı boşanmaya dipnotta değinmekle yetinilecektir.

⁴⁹ Geçerli bir evliliğin devam edebilmesi için eşlerin hayatta olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla eşlerden birinin ölümü halinde evlilik ölümle son bulmuş olacaktır. Evliliğin ölüm nedeniyle son bulması hali için örnek yargıtay kararları için Bkz. "Davanın devamı sırasında davacı koca ölmüş, evlilik birliği ölümle sona ermiştir. Bu halde evlilik birliği ölümle sona erdiğinden boşanma konusunda karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesi...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2005/4012 (15 Mart 2005); "Yargılama devam ederken eşlerden birinin ölümü halinde evlilik birliği sona erer. Bu sebeple boşanmaya karar verilemez.", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2017/801 (24 Ocak 2017). Eşlerden biriyle ilgili gaiplik kararı verildiğinde diğer eşin boşanma davası değil onun yerine evliliğin feshi davası açması gerekmektedir. Bu durum TMK m.131/1'de "Gaipliğine karar verilen kişinin eşi, mahkemece evliliğin feshine karar verilmedikçe yeniden evlenemez." cümlesiyle açıklanmaktadır. Gaiplik ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Mehmet Ayan-Nurşen Ayan, *Kişiler Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 179-184; Dural vd. *Aile*, Akıntürk - Ateş, *Aile*, 196-198; Şaban Kayihan, *Kişiler Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 25-30. Türk hukukunda geçerli bir evlilik birliği kurulabilmesinin mutlak şartlarından biri de eşlerin farklı cinsiyetlerde olmalarıdır. Evlendikten sonra eşlerden birinin cinsiyetini değiştirmesi olasılığında evlenmenin yoklukla yaptırımına tabi olacağı yönünde örneğin Bkz. Sera Reyhani Yüksel, "Cinsiyet Değişikliği Ve Evliliğe Etkisi", *Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi* 9/21 (Mayıs 2017), 51-73; Dural vd., *Aile*, 76-77, 104; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 198-201. Diğer bir görüşe göre cinsiyet değişikliğinde evlilik birliğinin yok sayılması için cinsiyet değişikliğinin evlilik birliği kurulmadan önce gerçekleşmesi ve nüfus kaydına geçmemiş olması gerekmektedir. Bu görüşte evlilik birliği kurulduktan sonra meydana gelen cinsiyet değişikliğinde ise yokluk değil boşanma yoluyla evlilik birliğinin sona erdirilebileceği savunulmaktadır. Söz konusu görüş için Bkz. Öztan, *Aile*, 573.

boşanma sebeplerine⁵⁰ dayanabilecekleri gibi doğrudan evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olması sebebi olan genel boşanma sebebine⁵¹ de dayanabileceklerdir.

İnceleme konusu özel boşanma sebepleri ile sınırlandırılmış olup genel boşanma sebebine ayrıca değinilmeyecek, ana metin veya dipnotlarda bazen tamamlayıcı kısa açıklamalar ile yetinilecektir. Özel boşanma sebepleri kanun sırasına göre zina, hayata kast, pek kötü muamele ve onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı şeklinde sıralanabilir. Aşağıda bunlardan her birine

⁵⁰ Özel boşanma sebepleri mutlak ve nisbi olmalarına göre ikiye ayrılmaktadır. Buna göre özel ve mutlak boşanma sebebine dayanarak boşanmanın meydana gelmesi için belirli olguların oluşması yeterliyken özel ve nisbi boşanma sebebinde boşanmanın meydana gelebilmesi için belirli olguların meydana gelmesinin yanında evlilik birliğinin temelinden sarsılması şartı da aranır. Genel sebebe dayanılarak boşanma davası açılabilmesi için ise evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olması yeterlidir. Bu ayırım için Bkz. Öztan, *Aile*, 644; Dural vd., *Aile*, 105; Mustafa Ünlütepe, *Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebine Dayalı Boşanma (TMK M.166/1-1)* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019), 62-66; Kübra Çınar Mutlu, *Boşanma Sebepleri* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2019), 16-18; Berna Özcan Çelik, *Genel Boşanma Sebebi Olarak Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 13. Özel boşanma sebeplerine dayanarak boşanmanın sağlanabilmesi için özel boşanma sebeplerinin dayanağını oluşturan özel sebeplerin gerçekleşmesi şarttır. Bu bağlamda terk ve akıl hastalığı nedeniyle açılan boşanma davaların genel sebebe dayanılmayacağı görüşüyle ilgili örneğin Bkz. Öztan, *Aile*, 674, 677. Tüm özel boşanma sebepleriyle beraber genel boşanma sebebine de dayanılabileceği görüşü için Bkz. Yılmaz, *Aile*, 194-195. Dava açan eşin özel boşanma sebepleri oluşması halinde özel boşanma sebeplerine dayanarak dava açabileceği gibi genel sebebe dayanarak da dava açabilmesine dair Yargıtay kararı için Bkz. "...öncelikle özel boşanma sebeplerinin bulunup bulunmadığı belirlenmeli, özel sebep varsa bu sebebe dayanılarak, özel boşanma sebeplerinin gerçekleşmemesi halinde ise deliller genel boşanma sebebi (TMK m. 166/1-2) çerçevesinde değerlendirilerek sonucuna göre karar verilmelidir.", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2014/17457 (16 Eylül 2014); Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2020/1268 (19 Şubat 2020); "Davalı birleşen davacı erkek dava dilekçesinde zina ve evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayalı olarak boşanma davası açmış...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2015/15304 (9 Eylül 2015); "Davacı kadın dava dilekçesinde öncelikle zina (TMK m. 161) hukuksal nedenine, olmadığı takdirde evlilik birliğinin temelinden sarsılması (TMK m. 166/1-2) hukuksal nedenine dayalı boşanma talep etmiş...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2022/1900 (1 Mart 2022); "Davacı kadın zina (TMK m. 161) olmadığı takdirde evlilik birliğinin sarsılması sebeplerine (TMK m. 166/1) dayalı olarak boşanma talebinde bulunmuş...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2018/12193 (31 Ekim 2018); "...davacı karşı davalının güven sarsıcı davranışlarda bulunduğunu ileri sürerek tarafların öncelikle 4721 sayılı Kanun'un 163 üncü maddesine göre haysiyetsiz hayat sürme, bunun mümkün olmaması hâlinde aynı Kanun'un 166 ncı maddesinin birinci fıkrası uyarınca evlilik birliğinin temelinden sarsılması nedeniyle tarafların boşanmalarına...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2023/1260 (23 Mart 2023). Belirtmek gerekir ki özel boşanma sebebi mevcut olsa dahi davacı özel boşanma sebebine dayanmayıp sadece genel boşanma sebebine de dayanabilir. Bu yönde Bkz. "Davacı kadın dava dilekçesinde TMK.161. maddesinde yer alan zina hukuki nedenine dayalı boşanma davasından bahsetmemiş, davalının sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışlarından da bahsetmek sureti ile evlilik birliğinin temelinden sarsılması hukuki nedenine dayalı olarak boşanma talebinde bulunmuştur...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2018/11820 (23 Ekim 2018). Özel boşanma sebeplerine dayanak sağlamayacak olan "eşe karşı ilgisizlik, eşini özel günlerde ve sosyal ortamlarda yalnız bırakma" gibi davranışlar için ise boşanma davası genel sebebe dayanılarak açılabilir. Örnek Yargıtay kararı için Bkz. "mahkemece davacı - karşı davalı erkeğe yüklenen kusurlu davranışların ise "erkeğin eşine karşı cinsel isteksizliği, güven sarsıcı davranışları, eşine karşı ilgisizliği" olarak belirtildiği...", Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi (BAM), K. 2020/1555 (26 Kasım 2020).

⁵¹ Genel boşanma sebeplerine dayalı olarak açılan boşanma davalarında evlilik birliğinin devamının taraflar için çekilmez olacağı kanaatini uyandıran davranışlar nedeniyle evlilik birliğinin temelinden sarsılması söz konusudur. Genel boşanma sebepleri de nisbi-mutlak ve kusura dayalı olup olmamalarına göre 3 türde sayılabilir: 1) Nisbi ve kusura dayalı olmayan, evlilik birliğinin temelinden sarsılması (TMK m. 166/f.1-2) 2) Mutlak olan ancak kusura dayalı olmayan, eşlerin anlaşması (TMK m. 166 f.3) 3) Mutlak olan ancak kusura dayalı olmayan, ortak hayatın yeniden kurulamaması (TMK m.166/f.4). Bu konuda örneğin Bkz. Öztan, *Aile*, 678-705; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Aile Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2022), 115-116; Halil Kalabalık – Doğa Ekrem Doğançacı, *Temel Hukuk Bilgisi* (Ankara: Seçkin, 2023), 341; Hüseyin Hatemi, *Aile Hukuku* (İstanbul: On İki Levha, 2021), 125-127; Dural vd., *Aile*, 119-127; Şaban Kayıhan – Mustafa Ünlütepe, *Medeni Hukuk Bilgisi* (Ankara: Seçkin, 2016), 332-339; Mustafa Ünlütepe, *Boşanma*, 82. Genel boşanma sebebi ile ilgili Yargıtay kararları için Bkz. "...Boşanma kararı verilebilmesi için evlilik birliğinin, müşterek hayatı sürdürmeleri eşlerden beklenmeyecek derecede temelinden sarsıldığının sabit olması gerekir...", Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K.2007/192 (4 Nisan 2007), Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K.1998/703 (10 Ekim 1998). Evlilik birliğinin temelinden sarsılması için sınırlı sayıda durum yoktur. Buna ilişkin bazı örnekler bu bağlamda paylaşılabilir. Örneğin bir eşim ailesinin evlilik birliğine karışmalarına sessiz kalması hakkında Bkz. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2011/8053 (10 Mayıs 2011). Örneğin eşin diğer eşin güvenini sarsıcı davranışlarda bulunması da evlilik birliğinin temelinden sarsılabilir. Güven sarsıcı davranışlara örnek kararlar için Bkz. "...Davalı-davacı (kadın)'ın kocasının bilgisi dışında ikinci ve üçüncü cep telefonu hattı edindiği ve bir başka erkeğin temin ettiği cep telefonunu kullandığı ve aynı erkekle dava sonrasına da sarkacak şekilde olağanın dışında görüşmeler yaptığı, bu suretle güven sarsıcı davranışlarda bulunduğu anlaşılmaktadır...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2013/23930 (22 Ekim 2013); "...yapılan soruşturma ve toplanan delillerden, davalı-davacı kadının sadakatsiz davranışlar sergilemesine karşılık davacı-davalı kocanın da düzenli işte çalışmayıp birlik görevlerini ihmal ettiği, genelev ve pavyon gibi uygunsuz yerlere gitmek suretiyle güven sarsıcı davranışlar sergilediği anlaşılmaktadır...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2014/3624 (24 Şubat 2014). Sınırlı sayıda paylaşılan örneklerden de anlaşılacağı üzere evlilik birliğinin temelinden sarsılması birçok farklı durumdan kaynaklanabilir ve bu nedenle de çok geniş bir uygulamaya sahiptir. Makalenin devam eden kısımlarında ayrıca boşanmanın genel sebebe dayanması hususu irdelenmeyecek, sadece bazı yerlerde bu boşanma sebebine işaret etmekle yetinilecektir.

sırasıyla genel hatlarıyla değinildikten sonra takiben Metaverse özelinde değerlendirmeler paylaşılacaktır.

B. Zina

1. Genel olarak

Özel, mutlak ve kusura dayalı bir boşanma sebebi olan zina, TMK m.161'de düzenlenmiştir⁵². Ancak ilgili kanun metninde zina kavramının tanımı yapılmamıştır. Genel olarak zina, eşlerden birinin eşi haricindeki bir karşı cins ile cinsel birliktelik yaşaması durumu olarak⁵³ ifade edilmektedir. Bu anlamda zina eşlerin birbirlerine karşı olan sadakat yükümlülüklerini cinsel sadakatsizlikle zafiyete uğratan bir durumdur.

Zina, kanunda özel sebeplerden biri olarak düzenlenmesi nedeniyle özel bir boşanma sebebidir⁵⁴. Bundan dolayı uygulamada zina sebebine dayanmak için zinaya yönelik olguların varlığını ispat edecek türden kuvvetli emareler ortaya konması aranmaktadır⁵⁵. Ayrıca davada zina unsuru kanıtlandığı takdirde hakim boşanmaya karar vermek zorunda olması nedeniyle zina mutlak bir boşanma sebebidir⁵⁶. Bu sayede taraflar hukuka güvenerek, eşlerinin yaptığı zinadan dolayı sadakat yükümlülüklerinin en ağır biçimde ihlal edilmesinden duydukları elem ve kederin hafifletilmesinin sağlanmasını beklemektedir⁵⁷. Bunun gibi eşlerden birinin zina eylemini bilinçli olarak yapması

⁵² Oğuz Ersöz, *Türk Hukukunda Zina Sebebiyle Boşanma* (İstanbul: On İki Levha, 2018), 18-25; Ünlütepe, *Boşanma*, 87; Dural, *Aile*, 105; Berkcan Bekem, *Boşanma Sebebi Olarak Zina (TMK m.161)* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2023), 61; Yılmaz, *Aile*, 164.

⁵³ TDK'de de zina "Aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki" şeklindedir. Sözlük için Bkz. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, "zina" (Erişim 24 Şubat 2024). Boşanma sebebi olan zina ile TDK'deki zina anlam olarak uyusmaktadır. Boşanma sebebi olmasında ayrıca zina yapanlardan en az birinin evli olması gerekmektedir ki bu durum diğer eş için boşanma sebebi olabilsin. İsmail Dede, "Türk Boşanma Hukukuna Farklı Bir Yaklaşım: Zina ile Haysiyetsiz Hayat Sürme Arasındaki Keskin Sınır", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 23/3, (Ocak 2017), 650; Yılmaz, *Aile*, 164; Ersöz, *Zina*, 71. Krş. Öztan, *Aile*, 645; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 244. Yine bu yönde örneğin Bkz. "...zina, evli bir kadının başka bir erkekle, evli bir erkeğin başka bir kadınla cinsel ilişkiye girmesi olduğu...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2023/105 (10 Ocak 2023). "...Davacı kadın tarafından erkek eş aleyhine zina nedenine dayalı boşanma davası açılmış...", Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2021/2559 (23 Mart 2021); "...Zina yaptığı için boşanma kararı verilen eşe nafaka ve tazminat verilirken katılma alacağı verilemeyecektir (TMK.md.236/2)...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2013/19478 (9 Temmuz 2013).

⁵⁴ Zina özel boşanma sebebi olduğundan dolayı zinanın varlığı kanıtlandığında hakim evlilik birliğinin temelinden sarsılıp sarsılmadığına bakmaz. Hakim evlilik birliğinin temelinden sarsılmasını aradığı durumlarda takdir hakkı vardır. Takdir hakkıyla ilgili genel olarak Bkz. O. Gökhan Antalya (ed.), *Medeni Hukuk* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2024), 423-438; M. Kemal Oğuzman-Nami Barlas, *Medeni Hukuk* (İstanbul: On İki Levha, 2021), 87-92; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2019), 146-164; zinanın mutlak boşanma sebebi olması dolayısıyla, zinanın ispatı halinde hakim takdir yetkisi olmamasıyla ilgili Bkz. Dural vd., *Aile*, 108; Mehmet Erdem – Aslı Makaracı Başak, *Aile Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 105.

⁵⁵ Zinanın varlığını ispat edecek türden kuvvetli emarelere, sebepsiz yere geç saatte eve bir başka erkeği alması "Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2009/19205 (9 Kasım 2009)"; mektup, fotoğraf, çocuğun kendisinden olmadığı kan ve DNA testleriyle ispat edilmesi, kadının eşi yurtdışındayken hamile kalması, çocuk yapma kabiliyetinin olmadığı tıbben sabit olan kocanın karısının hamile kalması gibi örnekler verilebilir. Bu konuda Bkz. Öztan, *Aile*, 649; Dural vd., *Aile*, 107-108; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 246-247; Ersöz, *Zina*, 120-136; Bekem, *Zina*, 123-130; Krş. Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 103; Berna Berfin Kaya, *Medeni Hukukta Zina* (Ankara: Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 47-48; Yılmaz, *Aile*, 169.

⁵⁶ Boşanma sebebinin mutlak olmasından kasıt boşanmaya sebebiyet veren durumun kanıtlanması halinde artık hakim evlilik birliğinin temelinden sarsılıp sarsılmadığına bakmaksızın boşanmaya karar vermesi gerekmesi halidir. Zinanın mutlak boşanma sebebi sayılması, zina eyleminin var olmasının evlilik birliğini temelinden sarsmış olacağı kabulüne dayanır. "...zina mutlak boşanma sebebidir ve bu olayın evlilik birliğini temelinden yıktığı, kanunun bunu tek başına mutlak boşanma sebebi saymasıyla baştan kabul edilmiştir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2014/17457 (16 Eylül 2014), Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2014/5553 (12 Mart 2014). Zinanın mutlak boşanma sebebi olduğuna dair örnek yargıtay kararları Bkz. "...Zina (TMK m. 161), yasal koşullar gerçekleştiğinde başkaca hiçbir şey aranmaksızın mutlak olarak boşanmayı sağladığı için özel boşanma sebeplerindendir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2014/23684 (24 Kasım 2014); "...Zina özel ve mutlak boşanma sebebidir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2015/19941 (27 Ekim 2015); "...mutlak boşanma sebeplerinde, kanunda boşanma sebebi olarak gösterilen olgunun gerçekleşmesi, tek başına boşanma kararı verilebilmesi için yeterlidir. Örneğin zina veya cana kast olgusunun (eyleminin) gerçekleşmesi, boşanma kararı verilebilmesi için yeterlidir. Başka bir koşula gerek yoktur.", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2014/22538 (12 Kasım 2014).

⁵⁷ Krş. Dede, "Keskin Sınır", 658; Zeynep Şeyma Ceylan, "Yargıtay Kararları Işığında Zina Sebebiyle Boşanmada Manevi Tazminat İstemi", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/1 (Nisan 2022), 89. Zinanın delillerle kanıtlanması durumunda evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı kabul edilir ve bu şekilde başkaca bir sebebe gerek kalmaksızın evlilik birliğinin sona erdirilme sağlanmış olmaktadır. Zina varlığının evlilik birliğini temelinden sarstığını gösterir kararlar için

gerektiğinden dolayı kusura dayalı⁵⁸ bir boşanma sebebidir. Bu anlamda davalı eşin zina eylemini bilinçli bir şekilde ve isteyerek yapması gerekmekte olup bu eylemin tecavüz gibi onun isteği dışında zorla meydana gelmesi durumunda onun kusurundan bahsedilemeyeceği için zinaya dayalı boşanma davası da açılmayacaktır⁵⁹. Zina sebebine dayanarak boşanma davası açılmasında fiilin uzun süreli olmasının da bir önemi bulunmamaktadır⁶⁰.

Evlilik birliğinde eşlerin birbirlerine karşı sadakat yükümlülüğü vardır⁶¹. Sadakatten sıklıkla cinsel sadakat anlaşılır ki bunun sebebi, cinsel sadakatsizlikte tarafların evlilik birliğinin devamını

örneğin Bkz. "...Zina mutlak bir boşanma sebebidir. Bunun mutlak boşanma sebebi olması gerçekleşmiş olması halinde evlilik birliğini temelinden sarstığının, karine olarak kabul edilmesine dayanır...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2014/2281 (10 Şubat 2014); "...Zina hem özel ve mutlak boşanma sebebi, hem de evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebiyle boşanma sebebi oluşturur...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2013/28378 (3 Aralık 2013); "...Zina, mutlak boşanma sebebidir. Sebebin gerçekleşmesi halinde birlik temelinden sarsılmış sayılır...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2014/20325 (21 Ekim 2014); "...özel boşanma sebebi kabul edilmekle, evlilik birliğini derin ve onarılamaz bir şekilde sarstığı yasa koyucu tarafından baştan karine olarak kabul edilmiştir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2014/17457 (16 Eylül 2014).

⁵⁸ Zina boşanma sebebinde kusur kavramıyla anlaşılması gereken ise eşin bilerek ve isteyerek evlilik dışı cinsi münasebet yaşamasıdır. Zinada kusur ile ilgili Bkz. Dural vd., *Aile*, 106; Krş. Hatemi, *Aile*, 120; Aydın Zevkiler vd., *Medeni Hukuk* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2015), 283; Süleyman Topak, *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü* (İstanbul: On İki Levha, 2021), 31. "...Kadının gece geç saatte, eşinin olmadığı bir zamanda eve yabancı erkek alması meşru bir amaca yönelik olduğu kanıtlanmadıkça zinanın varlığına delalet eder. Davalı-davacı kadının zinası kanıtlanmıştır. ... Boşanmaya neden olan olaylarda eve başka erkek alan davalı-davacı kadın tamamen kusurludur...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2010/15575 (28 Eylül 2010); "...davalı-karşı davacının zina nedenine dayalı boşanma davasının davacının zina yaptığı sabit olmakla kabulüne, tarafların boşanmalarına, davacı-karşı davalının kusurlu hareketlerinin davalı-karşı davacının kişilik haklarına saldırı mahiyetinde olması...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2017/6034 (23 Mayıs 2017); "...mahkemece, davalının bir başka kadınla cinsel ilişkisi sabit görülerek zina sebebiyle boşanma kararı verilmiştir. Toplanan delillerle davalının bir başka kadınla cinsel ilişkide bulunduğu gerçekleşmiştir.", Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2013/10532 (15 Nisan 2013); "...Öyleyse kusurun belirlenmesinde, kocanın da bir başka kadınla birlikte yaşadığı değerlendirilerek davanın kabulüne karar verilmelidir...", Şanlıurfa Aile Mahkemesi (Aile Mahkemesi), K.2013/264 (12 Mart 2013).

⁵⁹ Cinsel ilişkinin zorla meydana gelmesinin zina boşanma sebebi olmayacağına dair örneğin Bkz. Öztan, *Aile*, 648; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 246; Dural vd., *Aile*, 106; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 102. Cinsel ilişkinin zorla meydana gelmesinin zina boşanma sebebi kabul edilmeyeceğine dair örneğin "...Dava, zina (TMK.md.161) hukuki nedenine dayalıdır. Davalı, kendisinin zorla kaçırılıp alıkonulduğunu savunmuştur. Bu konuda açılan ve görülmekte olduğu anlaşılmalı Gaziantep 1. Ağır Ceza Mahkemesinin 2008/457 esas sayılı dava dosyasının sonucu beklenmeden eksik araştırma ile karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır...", Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2010/6472 (5 Nisan 2010).

⁶⁰ Zinanın bir defa gerçekleşmesinin yeterli olduğu yönünde örneğin Bkz. Öztan, *Aile*, 646; Dural vd., *Aile*, 106; Çınar Mutlu, *Boşanma Sebepleri*, 84; Cahide Işıl Bozdağ, *Türk Hukukunda Boşanma Sebepleri ve Kusurun Etkisi* (Konya: KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 43. 765 sayılı ceza kanunu 440.maddesinde kadınlar için zina eyleminin suç olması için bir kere olması, evli ya da bekar biri olması fark etmeksizin beraber olunması yeterli görülüyorken 441.maddedeki erkeklerin zina suçuyla ilgili düzenlemede erkeğin cinsel ilişkiye girdiği kişinin evli olmaması, karı koca hayatı gibi yaşamaları, erkeğin evlilik birliğini sürdürdüğü evde beraber olmaları gibi sebeplerin varlığı gerektiğinden, açıkça kadın ve erkek arasında bir eşitsizlik mevcut olduğu görülmektedir. Bunun üzerine "Anayasa Mahkemesi (AYM), K. 1996/34 (23 Eylül 1996)" kararında bu eşitsizliğin giderilmesi için daha ayrıcalıklı olan 441.maddenin iptali kararı verilmiştir. Ancak bu durumda da erkeğin zinası suç olmaktan çıkmış olmakla birlikte 440.maddede düzenlenen kadının zinası suç olmaya devam ederek yine bir eşitsizlik meydana gelmişti. Bunun üzerine "Anayasa Mahkemesi (AYM), K.1998/28 (23 Haziran 1998)" kararıyla 440.madde de iptal edilmiştir. 1998 tarihli bu karar ile birlikte hem kadın hem de erkeğin zinası suç olmaktan çıkarılmıştır. Söz konusu karara ilişkin değerlendirmeler için Bkz. Osman Korkut Kanadoğlu, "Feminizm ve Kadın Hakları", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18/1 (Mart 2021), 152-153; Ceylan, "Manevi Tazminat İstemi", 54.

⁶¹ Eşlerin birbirlerine karşı sadakat yükümlülüklerinin olduğu Türk Medeni Kanunu m.185/III'te "Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar." cümlesiyle ifade edilmektedir. Sadakat yükümlülüğünün genel anlamda eşlerin evlilik birliğini tehlikeye atacak türden davranışlardan uzak durmaları demek olduğu söylenebilir. Sadakat yükümlülüğü hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Akıntürk - Ateş, *Aile*, 113; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 215-216; Emel Badur-Gamze Turan Başara, "Aile Hukukunda Sadakat Yükümlülüğü ve İhlalinden Kaynaklanan Manevi Tazminat İstemi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 65/1 (Mart 2016), 101-136; Özlem Sarı Fidan "Yargıtay Kararları Işığında Boşanma Davası Açıldıktan Sonra Eşlerin Sadakat Yükümlülüğünün Değerlendirilmesi", *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (Aralık 2022), 1278-1279; Bilal Atılğan, *Evlilik Birliğinde Sadakat Yükümlülüğü* (Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 11; Eşler arasındaki sadakat yükümlülüğü olması gerektiği ile ilgili Yargıtay kararları için Bkz. "...Eşler evlenmekle birbirlerine karşı cinsel anlamda sadakat yükümlülüğü altına girerler...", Yargıtay 4.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2015/7121 (1 Haziran 2015); "...Eşler arasındaki sadakat yükümlülüğü evlilik birliği süresince devam eder...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2012/22444 (25 Eylül 2012); "...yapılan yargılama ve toplanan delillerden, mahkemenin de kabulünde olduğu üzere davacı-davalı kadının sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışlarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu halde taraflar arasında ortak hayatı temelinden sarsacak derecede ve birliğin devamına imkan vermeyecek nitelikte bir geçimsizlik mevcut ve sabittir.", Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2020/2942 (10 Haziran 2020); "...Öğretide, "zina eşlerden birinin Türk Medeni Kanununun 185.maddesinde belirtilen sadakat yükümlülüğüne aykırı olarak, karşı cinsten üçüncü bir kişiyle cinsel ilişkiye girmesi" olarak tanımlanmaktadır...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2010/3834 (2 Mart 2010).

sağlayabilmeleri ve affedebilmeleri diğer sadakatsizlik çeşitlerine göre daha zordur⁶². Ancak evlilik birliği içerisinde tarafların birbirlerine cinsel sadakat ile sınırlı olmaksızın manevi, ekonomik vb. diğer konularda da sadık olmaları gerekmektedir⁶³. Dolayısıyla sadece zina değil aynı zamanda aile birliğini sarsabilecek olan, eş hakkında doğru olmayan söylentiler yayma, eşinin kadınlığına ya da erkekliğine laf etme, eşini herkesin içinde küçük düşürme, eşine hakaret etme, eşin hayatına kastetme, eşe işkence etme vs. gibi davranışlardan uzak durmaları da eşlerin genel olarak sadakat yükümlülüklerinden sayılabilecektir. Ancak son aktarılan durumlar genel boşanma sebepleri yanında bir sonraki başlıkta değinilecek olan “hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış” özel boşanma sebebi bağlamında dikkate alınmalıdır.

2. Metaverse özelinde değerlendirmeler

Metaverse’te avatarların yönlendirilip cinsel bir birliktelik gerçekleştirmelerinin zina kapsamına sokulup sokulamayacağı bu başlıkta değerlendirilecektir⁶⁴. Metaverse’te kişilerin gerçek hayatlarındaki faaliyetlerini devam ettirmelerinin sağlanması (birebir sağlanmasının hedeflenmesi) söz konusudur. Analog dünyada geçerli olan, eşlerin birbirlerine karşı olan sadakat yükümlülüklerinin, bu dünyanın iz düşümü olan (olması beklenen) sanal ortamda da devam etmesi tutarlıdır. Bu anlamda dijital çağda kişinin analog ve dijital yaşamı birlikte onun yaşamının bir bütünü oluşturmaktadır⁶⁵.

Sadakat yükümlülüğünün olduğu yerde bu yükümlülüğün ihlal edilmesi de mümkün olabilecektir. Dolayısıyla eşler Metaverse’te de sadakat yükümlülüğünü zedeleyebilecek davranışlarda bulunabilir. Bu bağlamda eşlerden birinin avatarının başka birinin avatarıyla cinsel sadakate aykırı davranışları irdelenmelidir. Burada iki ihtimal düşünülebilir. Bunlardan ilki sadece görsel ve işitsel olarak cinsel dürtülerin harekete geçirilmesi olup bu durumun diğer dijital ortamdaki benzer faaliyetlerden bir farkı yoktur. Örneğin cinsel içerikli bir yayın izlemek veya bir sosyal medya uygulamasında bir üçüncü kişiyle görsel ve işitsel cinsel içerikli iletişim kurmak böyledir⁶⁶. Bilgisayar oyunlarından veya aktardığımız örneklerden teknik yönden farklılaşan bir diğer ihtimal ise sanal ortamda cinsel dürtülerin dokunsal geri bildirim sistemlerinin varlığı ve gerçekçi hisleri artırıcı teknik imkanlarla desteklenmesidir⁶⁷. Bu

⁶² Akıntürk – Ateş, *Aile*, 113; Sarı Fidan, “Sadakat Yükümlülüğünün Değerlendirilmesi”, 1280-1281.

⁶³ Sadakatin çeşitli görünüşleri hakkında örneğin Bkz. Öztan, *Aile*, 199; Dural vd., *Aile*, 164; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 113. Evlilik birliği içerisindeki sadakatten en çok cinsel sadakat anlaşılma ile beraber sadece cinsel sadakatten bahsetmenin yanlış olacağına ve cinsel sadakatsizlik dışında da pek çok davranışın evlilik birliğine sadakatsizlik sonucunu doğuracağına dair Bkz. Dede, “Keskin Sınır”, 646; Badur-Turan Başara, “Manevi Tazminat İstemi”, 103, 107-108; Akıntürk – Ateş, *Aile*, 113; Dural vd., *Aile*, 164. Evlilik birliği içerisinde bir başkasıyla normal arkadaşlık ilişkisinin ötesinde bir ilişki yaşanmasının sadakatsizlik olduğuna dair örneğin Bkz. “...davalılar arasında normal arkadaşlık ilişkisinin ötesinde bir ilişki yaşandığı anlaşılmaktadır. Davalı M. S. B., evli olduğunu bilerek davacının eşiyile gayriresmi ilişkiye girmek suretiyle, gerek yasalarca gerek örf ve adet hukukunca korunmayan haksız bir davranış içine girmiş, diğer yönden davalı F. Ç.’in davacı eşine karşı sadakatsizlik eylemine katılmıştır...”, Yargıtay 4.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2014/4958 (24 Mart 2014).

⁶⁴ Bu olaya somut bir örnek olarak “Sanalika” ve “Sims” adlı oyunlar verilebilir. Çok basit bir anlamda bu oyunlar da Metaverse gibi Dünya’nın herhangi bir yerinden insanların aynı ortamlarda bulunmasını ve Metaverse’ten farklı olarak günlük işlerini oyun içerisinde kurdukları oyunlardır. Hem Sanalika’da hem Sims’te kişilerin avatarları cinsel ilişkiye girebilmekte hatta oyun içerisine çocuklarda dahil olabilmektedir. Sims oyunu karakterlerinin hamile kalmasıyla ilgili Bkz. Whiny Brit, “I gave my sim the most realistic pregnancy possible // Sims 4 pregnancy mods”, *YouTube* (4 Mayıs 2022), 00.02.30-00.26.04. Ancak Metaverse’ün bu oyunlardan temel ayrım noktası Meta evrenin fiziki açıdan da hissedilebilmesi için geliştirilmiş ve geliştirilmeye devam edecek olan beş duyu organına hitap eden teknolojilerin varlığıyla gerçeklik hissinin gerçek hayattaki kadar fazla olmasının hedeflenmesidir.

⁶⁵ Analog ve dijital yaşamın Metaverse özelinde bir bütünü sağlaması, kişilerin Metaverse’te birlikte çalışıp, buluşup sosyalleşme imkanının sağlanması ve bunun hem sanal gerçeklikle hem de artırılmış gerçeklikle gerçekçi hale getirilmesi durumunda söz konusu olabileceği söylenebilecektir. Bu konuda Bkz. Krş. Armağan Ebru Bozkurt-Yüksel, *Metaverse*, 4-7.

⁶⁶ Bu konuda örneğin “...Davacı kadın tarafından, davalı erkeğin telefonundaki SKYPE isimli sesli, görüntülü ve yazılı sohbet ve iletişim uygulaması üzerinden başka kadınlarla yapmış olduğu cinsel içerikli yazışmaların ekran görüntüleri...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2021/1604 (23 Şubat 2021); “...erkeğin telefonundan ve e-posta adresi üzerinden farklı bayanlarla cinsel amaçlı birliktelik için yazışma ve görüşmeler yapmış olması, cinsel içerikli sitelere yapmış olduğu ödemelerde dikkate alındığında zina nedenine dayalı boşanma talebinin kabulü gerektiğini belirterek kararı zina nedenine dayalı boşanma davasının reddi, tazminat miktarları ile reddedilen yoksulluk nafakası talebi yönünden temyiz etmiştir...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2023/900 (8 Mart 2023).

⁶⁷ Somutlaştırmak gerekirse aktarılan durum ile benzer nitelikte olan “kissenger” uygulaması örnek verilebilir. Bu cihaz telefona entegre edilerek kullanılmaktadır. Cihazın kullanımında his duygusu basınç ve güç iletilmesi sayesinde

sistem sayesinde kullanıcının kendi avatarına yapılan müdahaleleri giyilebilir sistemin basınç doğrultusundaki hareketleri sayesinde hissetmesi sağlandığından ve kişiyi avatarıyla bir bütün gibi hissettirebilmesi sayesinde, kişi analog hayattaki ilişkide aldığı hazı hissedilebilmektedir⁶⁸. Günümüzde dokunsal geri bildirim sistemine sahip giyilebilir teknolojinin tüm vücudu çevreleyecek kadar geliştirilmesi ve bu sayede avatarların birbirlerinin cinsel dürtülerini fiziki açıdan uyarmaları mümkün görülmektedir⁶⁹. Bu bağlamda sanal ortamdaki cinsel sadakat davranışına aykırı bu tür eylemlerin, TMK m. 161 bağlamında zina olarak kabul edilip edilemeyeceği farklı ihtimaller dahilinde irdelenmelidir.

Zina sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için öğreti ve uygulamadaki baskın yaklaşıma göre eylemin tarafı olan kişilerin farklı cinsiyette olmaları ve cinsel organlarının birleşmesi (cinsel ilişkiye fiziksel anlamda girilmesi) gerekmektedir⁷⁰. Zinayı (zina eylemini) dar yorumlayan bu görüş kapsamında öncelikle sanal ortamda sadece cinsel dürtülerin harekete geçirilmesi durumu zina kapsamında kabul edilmeyecektir. Ayrıca sanal ortamda cinsel dürtülerin harekete geçirilmesinin dokunsal geri bildirim sistemindeki basınç hareketleriyle desteklendiği ihtimalde de aynı sonuca varılacaktır. Son aktarılan ihtimalde Metaverse ortamında eş, diğer kullanıcıya (kullanıcının avatarına) fiziksel olarak yaklaşma yerine dokunsal geri bildirimle sahip giysilerdeki basınç (dokunsal geri bildirim sistemindeki elektriksel akım) uygulanması aracılığıyla cinsel haz ve tatmini elde etmektedir. Aktarılan bu durum zina eylemini dar yorumlayan görüşe göre zinanın unsurlarını sağlamamaktadır⁷¹. Bununla tutarlı olarak da (zina fiili sayılmayan) bu eylemlere teşebbüs⁷² de zinaya teşebbüs sayılmayacaktır⁷³. Zinayı dar yorumlayan görüşe göre bu durumların tekrarlanması ve karşı taraf için çekilmez olduğunun kabulü durumunda haysiyetsiz hayat sürme özel boşanma sebebi altında veya evlilik birliğinin temelinden sarsılması durumunda genel bir boşanma sebebi olarak kabul edilebilir⁷⁴.

---

gerçekleşmektedir. Bu cihaz için Bkz. The Gadget Show, "The Kissing App "Kissenger" – The Gadget Show", *YouTube* (22 Nisan 2016), 00.00.00-00.01.43.

⁶⁸ ThrillSeeker, "Meta's VR Gloves are actually INSANE", *YouTube* (18 Kasım 2021), 00.03.00-00.04.58.

⁶⁹ Savaş Ferhat, "Dijital Dünyanın Gerçekliği, Gerçek Dünyanın Sanallığı Bir Dijital Medya Ürünü Olarak Sanal Gerçeklik", *TRT Akademi* 1/2 (Temmuz 2016), 733-735.

⁷⁰ Dural vd., *Aile*, 106-107; Akıntürk- Ateş, *Aile*, 245-246; Serap Helvacı - Fulya Erlüle, *Medeni Hukuk* (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2016), 166; Bülent Köprülü-Selim Kaneti, *Aile Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1989), 151; Öztan, *Aile*, 645; Ali İhsan Özüğür, *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 94-95; Feyzi Necmettin Feyzioğlu, *Aile Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986), 258 vd. Kısaca bundan sonraki açıklamalarda bu görüş, zinayı (zina eylemini) dar yorumlayan görüş olarak ifade edilecektir.

⁷¹ "... cinsel ilişkinin fiilen gerçekleşmiş olması şarttır; cinsel ilişki girişiminde bulunmak, örneğin flört etme, mektuplaşma, hazırlıklara girişme veya cinsel ilişki gerçekleşmeksizin yakın beden temaslar, sevişme, öpme ve sarılma biçimindeki davranışlar zina sayılmayacağı gibi..." (Akıntürk - Ateş, *Aile Hukuku*, 245'ten naklen). Yine Krş. Yılmaz, *Aile*, 165-166. Zinanın kabulü için fiziksel birleşmenin arandığı bazı kararlar için örneğin Bkz. "...Zina için tam ve normal bir cinsel ilişki şart...", Samsun Bölge Adliye Mahkemesi 4.Hukuk Dairesi (BAM), K. 2020/514 (17 Şubat 2020); "...bilirkişi raporundan, kadının bir erkekle dini nikah yapıldığı anı gösterir, bir erkekle çıplak halde ve öpüşme halini gösterir yatak fotoğraflarının bulunduğu ... buna göre kadının başka bir erkekle zina yaptığının sabit olduğu...", Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi (BAM), K. 2019/1520 (15 Kasım 2019); "...Zina hukuki nedenine dayalı olarak açılan asıl dava açısından;Öğretide, "zina eşlerden birinin Türk Medeni Kanununun 185.maddesinde belirtilen sadakat yükümlülüğüne aykırı olarak, karşı cinsten üçüncü bir kişiyle cinsel ilişkiye girmesi" olarak tanımlanmaktadır...", Krş. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 10.Hukuk Dairesi (BAM), K.2020/1197 (22 Ekim 2020).

⁷² Böyle bir teşebbüsten örneğin avatar kullanıcıları dokunsal geri bildirim alabilecekleri giysilerini giymiş, birbirlerine yakınlaşmış ancak cinsel tatmine tamamen ulaşmadan bağlantı kopmuşsa söz edilebilir.

⁷³ Fiziksel olarak cinsel yaklaşma bağlamında zinaya teşebbüs ile ilgili örnek bazı kararlar için Bkz "...zina için gerekli ortama girilmiş ancak elde olmayan nedenlerle eylemin tamamlanamamış olması bir başka anlatımla eylemin eksik kalkışma derecesinde kalması da zina sebebiyle boşanma için yeterlidir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.1993/7941 (23 Eylül 1993); "...davalı kadının birlikte olduğu adam ile birlikte aynı yatakta gayet samimi ve yarı çıplak vaziyette pozlar vererek işveli tavırlar sergilediği ve kalp simgelerinin de olduğu bir video çektiği ... Yargıtay uygulamalarında cinsel ilişkiye teşebbüs ve sadakatsiz davranışlarında zina kabul edildiğini bir eylemin zina sayılabilmesi için cinsel ilişkide bulunmanın zorunlu olmadığını...", Samsun Bölge Adliye Mahkemesi 4.Hukuk Dairesi (BAM), K. 2020/514 (17 Şubat 2020).

⁷⁴ Krş. Hatemi, *Aile*, 120; Öztan, *Aile*, 647-648; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 245. Evlilik birliğinin temelinden sarsılmasında söz konusu görüş dahilinde eşlerin birbirlerinden başka biriyle cinsel içerikli konuşmaları ya da birbirlerine cinsel içerikli fotoğraflar atmalarının karşılığı olabilir. İlgili durum için örnek yargıtay kararları için Bkz. "... raporlarında başka bir kadınla olağanın dışında telefon görüşmesi ve mesajlaşmalarının bulunduğu, erkeğin gerekli özeni göstermeyerek başka bir kadınla ilişkisi olduğu yönünde dedikoduya sebep olduğu, bu suretle güven sarsıcı davranışlarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleşen bu durum karşısında; evlilik birliğinin temelinden sarsılmasında...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2015/16556 (29 Eylül 2015);

Bu bağlamda avatarın gerçek kişi avatar olması halinde irdelenmesi gereken bir diğer durum ise eşlerden birinin avatarının hemcins profilindeki avatarla cinsel sadakate aykırı eylemlerde bulunmasıdır. Yine zinayı dar tanımlayan görüşe göre genel olarak aynı cinsten kişiler arasında cinsel ilişkiler (süreklilik unsuru taşıması şartıyla) diğer bir özel boşanma sebebi olan haysiyetsiz hayat sürme altında değerlendirilmektedir⁷⁵. Değinilen durum Yargıtay kararlarında “doğal olmayan (yollarla) cinsel davranış” olarak nitelendirilerek zina altında kabul edilmemektedir⁷⁶. Böylece şu ana kadar aktarılan ihtimaller dahilinde sanal ortamda diğer bir gerçek kişinin⁷⁷ avatariyle cinsel sadakate aykırı davranışta bulunan eş, zina özel boşanma sebebine dayanamasa bile⁷⁸ bu durum gerekli şartların sağlanması ile haysiyetsiz hayat sürme özel boşanma sebebi⁷⁹ veya genel boşanma sebebi⁸⁰ altındaki durumlardan biri olarak dikkate alınabilir.

“...Sunulan mesaj kayıtları incelendiğinde “*senin mutlu olman beni de mutlu ediyor, ... aşkım...*” gibi mesajlaşmaları ile davalı erkeğin güvensarsıcı davranışta bulunduğu anlaşılmaktadır...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2022/10321 (12 Aralık 2022).

⁷⁵ Dural vd., *Aile*, 106; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 246; Yılmaz, *Aile*, 164; Hatemi, *Aile*, 120, Ersöz, *Zina*, 76. Bu görüşe göre süreklilik unsuru taşımayan eşcinsel ilişkilerde ise TMK. M.166’ya göre evliliğin temelinden sarsılması boşanma sebebine dayanabileceği yönünde Bkz. Dural vd., *Aile*, 106; Ersöz, *Zina*, 76-77; Yılmaz, *Aile*, 164.

⁷⁶ Zina olarak kabul edilmeyen eşcinsel birlikteliklerin haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebi olarak görülmesine dair Yargıtay kararları için örneğin Bkz. “...Erkeğin 8. Yaşından beri cinsel kimliğini seçtiğini ve buna göre bir hayat seçtiğini, bu konuda devamlılık gösterdiğini, cinsel tercihin kadın için evliliği çekilmez hale getirdiğini, eşcinsel porno videoları izlediğini, erkeğin eşcinsel olduğunu ve bu porno videoları 8 yaşından beri izlediğini...”, Konya 3.Aile Mahkemesi (Aile Mahkemesi), K.2020/313 (28 Şubat 2020). Aktarılan ilk derece mahkemesinin gerekçesine binaen kararın istinafa gitmesi üzerine “...Somut olayda davalının eyleminin Türk Medeni Kanununun 163. maddesinde yer alan boşanma sebebini oluşturduğunda duraksama yoktur...”, Konya Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi (BAM), K. 2020/787 (3 Aralık 2020) denilmek suretiyle eşcinsel ilişkinin haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebini oluşturduğu belirtilmiştir.

⁷⁷ Bu bağlamda avatar kullanımında takma ad kullanımı ve gizlilik söz konusu olduğundan avatarın görünen cinsel kimliğinin onun gerçek kullanıcılarından farklı olabileceği hatırlatılabilir. Bu konuda Bkz. Kulular İbrahim, “Telif Hakkı”, 544-545. Kişilerin avaturları sayesinde kendilerini istedikleri gibi tanıtabilecekleriyle ilgili Bkz. Ceyda Ilgaz Büyükbaykal – İnci Abay Cansabuncu, “Türkiye’de Yeni Medya Ortamı ve Dijital Oyun Olgusu”, *Yeni Medya Elektronik Dergisi* 4/1 (Ocak 2020), 3. Çalışmanın kapsamını genişletmemek üzere bu incelemede söz konusu ihtimal ve buna bağlanan sonuçlara değinilmeyecektir. Burada cinsel sadakate aykırı davranışın iradesinin fiili durumu örtüştüğünden yola çıkılacaktır.

⁷⁸ Özel boşanma sebebi yerine genel boşanma sebebine dayanılarak boşanma kararı verilebileceğine dair örnek Yargıtay kararları; “...Davalı-karşı davacı kadın dava dilekçesinde zina, pek kötü muamele, onur kırıcı davranış ve evlilik birliğinin sarsılması sebeplerine dayalı olarak boşanma davası açmış, mahkemece davalı-karşı davacı kadının davası tarafların evlilik birliğinin sarsılması sebebi ile kabul edilerek boşanmalarına karar verilmiştir...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2016/255 (12 Ocak 2016); “...Davalı-birleşen davacı kadın dava dilekçesinde zina sebebi ile (TMK. md. 161) olmadığı takdirde pek kötü muamele ve onur kırıcı davranış sebebi ile (TMK. md.162) bu da olmadığı takdirde evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine (TMK m. 166/1) dayalı olarak boşanmaya karar verilmesini talep ederek, terditli dava açmıştır...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2014/23431 (30 Haziran 2015); “...Davacı kadın öncelikle zina (TMK m. 161), kabul edilmediği takdirde evlilik birliğinin sarsılması sebeplerine (TMK m. 166/1) dayalı olarak boşanma talebinde bulunmuş, mahkemece erkeğin başka bir kadınla yaşadığı duygusal ilişkinin güven sarsıcı boyutta olduğu zina boyutuna varmadığı gerekçesiyle kadının zina hukuki sebebine dayalı olarak boşanma talebinin reddine, TMK 166/1. maddesi uyarınca ise davasının kabulü ile tarafların boşanmalarına karar verilmiş...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2018/11761 (23 Ekim 2018).

⁷⁹ Bu yönde örneğin Bkz. “...Davanın konusu haysiyetsiz hayat sürme nedeniyle boşanma isteğinden ibarettir. ... Olayda toplanan delillerin birlikte değerlendirilmesinden evli olan davalı kadının başka bir erkekle sürekli ilişki kurduğu ve bundan dolayı davacı koca için birlikte yaşamın çekilmez hal aldığı anlaşılmaktadır...”, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (YHKG), K. 1984/791 (5 Ekim 1984); “...Davalının dört yıldır C. isimli bir şahısla ilişki içinde bulunduğu ununla seviştiği, kocası evden ayrıldığında onunla buluşup sokaklarda öpüştüğü görgüye dayalı tanık beyanları ile belirlenmiştir. Haysiyetsizlik nedeniyle boşanma davasında kusurlu tarafın birden çok kişi ile onur kırıcı temaslarda bulunması şart değildir...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 1995/1889 (16 Şubat 1995). Yine “...Davalı-davacı kadının bir başka erkekle cep telefonu ile konuştuğu ve mesajlaştığı toplanan delillerle ve dinlenen tanık beyanlarıyla anlaşılmaktadır. Gerçekleşen bu eylem koca bakımından, eşiyile birlikte yaşamayı çekilmez hale getirirse de haysiyetsiz yaşam olarak kabul edilemez...”, Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2011/23825 (28 Aralık 2011); “...Davalı kadının bir başka erkekle cep telefonu ile konuştuğu ve mesajlaştığı toplanan delillerle anlaşılmaktadır. Davalı kadının gerçekleşen bu davranışı, davacı koca bakımından birlikte yaşamayı ondan beklenemez duruma getirmiş ise de; sürekliliği olmadığı anlaşıldığından; haysiyetsiz hayat sürme ile Türk Medeni Kanununun 163. maddesindeki boşanma sebebi sabit kabul edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması doğru bulunmamıştır...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2012/17686 (26 Haziran 2012).

⁸⁰ Bu durum gerçek hayatta da zina sayılmayan flört etme ya da telefon gibi iletişim araçları sayesinde uzak mesafeden birbirleriyle konuşmalar yapma, mesajlar ve görseller atma durumlarının benzeri olarak düşünülebilir. Aşkane ve güven sarsıcı hareketlerden sayılabilecek olan bu tür davranışlar her ne kadar zina sayılmasa da güven sarsıcı olma niteliği taşıyacaktır. Dolayısıyla eşler bu tür durumlarda zina boşanma sebebine dayanamaları dahi evlilik birliğinin temelinden sarsılması boşanma sebebine dayanabilirler. Bu konuda Bkz. Ersöz, *Zina*, 81; Öztan, *Aile*, 648; Dural vd., *Aile*, 107; Ceylan, “Manevi Tazminat İstemi”, 55-56. Aşkane ve güven sarsıcı davranışlar hakkında bazı örnek Yargıtay kararı için Bkz. “...davalı

Ancak uygulamada ve öğretilerde bazı yazarlarca⁸¹ “zina” fiilinin geniş yorumlandığı görülmekte ve ilk zikredilen görüşte tanıma girmeyen bazı fiiller de zina kapsamında değerlendirilmektedir. Biz de aşağıda aktarılabilecek gerekçelerle bu görüşe katılmaktayız.

TMK m. 161’de zina açıkça tanımlanmamış ve hüküm içi boşluğun türlerinden biri olan tanımlama boşluğu bırakılmıştır⁸². TDK sözlüğünde zina: “*aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki*” olduğu belirtilmek suretiyle çok geniş tanımlanmış ve hatta evli olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişkiler de buna dahil edilmiştir. Ancak sistematik yorumla TMK’da geçtiği yer düşünüldüğünde (“İkinci bölümde” ve “Boşanma” altında) ve söze göre yorumla (TMK m. 161’de geçen “*eşlerden biri*” ifadesi) kanun koyucunun zina eylemini taraflar yönünden sınırladığı görülmektedir. Böylece zinanın taraflarından birinin eşlerden biri olması gerektiği kabul edilmektedir⁸³. Öte yandan eylemin niteliği ve kapsamının ne olduğu konusunda TMK m. 161’in sözüne ve sistematığına göre yorum bir açıklama getirmemekte olup hükmün amaçsal yorumunu gerekli kılmaktadır⁸⁴.

TMK m. 161’in zinanın davacı eş üzerinde yarattığı elem ve kederi gözetme amacı⁸⁵ dikkate alınarak takdir hakkı dahilinde zina kavramına ilişkin amaçsal geniş bir yorum yapılabilecektir. Bu görüşün kabulü halinde örneğin henüz cinsel ilişkiye girilmiş olmasa dahi bunun öncesi aşamasındaki faaliyetler de zina boşanma sebebi olarak kabul edilebilecektir⁸⁶. Bu bağlamda bir eşin Metaverse ortamında fiziksel temas olmasa bile üçüncü kişilerle cinsel sadakate aykırı davranışı esas alınmalıdır. Buna göre dokunsal geri bildirim sistemi sayesinde karşı tarafın hareketleriyle diğer kullanıcının cinsel anlamda tatmin edebilmesi mümkün ise bu durum zina kapsamında değerlendirilebilecektir⁸⁷. Benzer şekilde

---

kadının barışmadan sonraki “Beşir” adlı kimseyle görüşmesinin ise zina aşamasına ulaşmadığı, bu davranışın güven sarsıcı davranış aşamasında kaldığı anlaşılmaktadır...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2012/26603 (9 Kasım 2012); “*...davalı erkeğin başka bir kadınla arkadaşlık kurduğu ve telefon görüşmeleri yaptığı anlaşılmaktadır. Erkeğin güven sarsıcı bu davranışları, ...*”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2016/5488 (21 Mart 2016); “*... davacı/karşı davalı kadının sadakat yükümlülüğüne aykırı hareket ederek bir başka erkekle görüşerek güven sarsıcı davranış içerisine girdiği; davalı/karşı davacı kocanın ise K5 isimli bir bayanla gönül ilişkisi kurduğu, tanık K6’ın beyanından anlaşılacağı üzere davalı kocanın bu hususu ikrar ettiği, görüşme kayıtları incelendiğinde söz konusu bayana ait olduğu belirtilen hat ile gece saatlerinde iletişim halinde olduğu, yine müşterek çocukların beyanından söz konusu bayanın davalı/karşı davacı kocanın evine geldiği, bu sebeplerle davalı karşı davacı kocanın sadakat yükümlülüğüne aykırı güven sarsıcı davranış içerisine girdiği... Gerçekleşen bu olaylara göre evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı,...*”, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 10. Hukuk Dairesi (BAM), K. 2020/1609 (22 Aralık 2020).

⁸¹ Zina eylemini dar yorumlayan görüşten farklı olarak söz konusu görüşteki zina yerine geçmeyen bazı durumları da zina eylemi içerisinde sayan ve zinayı geniş yorumlayan görüşler için Bkz. Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 102; Helin Neval Tekin, *Anlaşılmalı Boşanma* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 38; Bekem, *Zina*, 89; Kılıçoğlu, *Aile*, 92.

⁸² Antalya, *Medeni Hukuk*, 244-245; Oğuzman – Barlas, *Medeni Hukuk*, 92; Hatemi, *Medeni Hukuka Giriş* (İstanbul: On İki Levha, 2021), 116.

⁸³ Nitekim evlenme öncesinde nişanlılardan biri bir üçüncü kişi ile cinsel ilişkiye girerse TDK’nın esas aldığı tanımdan farklı olarak artık zina eyleminden bahsedilemeyecektir. Bu konuda Bkz. Öztan, *Aile*, 645 vd.; Dede, “Keskin Sınır”, 648, dn.18.

⁸⁴ Bu bağlamda “zina” ifadesinin cinsiyet ve cinsel pratik (ve ayrıca ırk ve inanç bakımından) bakımından kimliksizleşmeyi esas alan “Querr” (amaçsal) yorum metoduyla yorumlandığı özgün bir inceleme için Bkz. Dede, “Keskin Sınır”, 651 vd.

⁸⁵ Krş. Asım Kaya, “Amaçsal Yorum”, *Ankara Barosu Dergisi* 4 (Temmuz 2014), 368-370; Nesrin Duman, “Boşanmanın Psiko-sosyal Sebepleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi* 1/2 (Aralık 2018), 250-251; Bekem, *Zina*, 87-88.

⁸⁶ Atılğan, *Sadakat Yükümlülüğü*, 31; Bekem, *Zina*, 93; Ceylan, “Manevi Tazminat İstemi”, 56. Zinaya teşebbüsün bir boşanma sebebi olması gerektiğini ancak zina boşanma sebebine sebebiyet vermemesi gerektiği yönünde Bkz. Ersöz, *Zina*, 73-74. Zinanın teşebbüs aşamasında kalmasıyla ilgili bazı Yargıtay kararları için Bkz. “*...zinanın gerçekleşebilmesi için cinsel ilişkiye girilmesi veya buna teşebbüs edilmesi gerekli...*”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.1993/7941 (23 Eylül 1993). “*...zina için gerekli ortama girilmiş ancak elde olmayan nedenlerle eylemin tamamlanamamış olması bir başka anlatımla eylemin eksik kalkışma derecesinde kalması da zina sebebiyle boşanma için yeterlidir...*”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.1993/7941 (23 Eylül 1993); Zina eyleminin suç olarak kabul edildiği tarihlerden zinaya teşebbüs ile ilgili bir karardaki açıklamalara ilişkin örneğin Bkz. “*...Zina için gerekli ortama girip de elde olmayan sebeplerle eylemin tamamlanamamış olması yani Ceza Kanununun deyimini ile eylemin eksik kalkışma derecesinde kalması da boşanma için yeterlidir. Çünkü kanunun amacı ahlak sınırları dışına çıkmayı bir ölçüde cezalandırmaktır. O halde zina sebebiyle de boşanmanın şartları sabit olmuştur...*”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.1976/6399 (20 Eylül 1976).

⁸⁷ Krş. Dural vd., *Aile*, 107; Beyza Dikici Çelik-Fahrettin Önder, “Türk Hukukunda Zina Sebebiyle Boşanma Davası Açısından Af”, *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)* 5/12 (Ağustos 2023), 79-80; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 103. Nitekim bu durum analog dünyadaki zinaya teşebbüsün zina kapsamında kabul edilip edilmemesiyle alakalıdır. Teşebbüs, bir davranışın devam etmesi halinde sonuca ulaşma imkanı sağlanması mümkünken devam edilemediği için kaldığı aşamaya denir. Dolayısıyla şayet cinsel tatmine ulaşmak zinanın kabulünde esas alınacak olursa Metaverse sisteminde haptic sistem sayesinde

aynı cinsten kişiler arasında cinsel birleşmeler, katıldığımız görüşün dahilinde zina boşanma sebebi altında değerlendirilebilecektir⁸⁸. Aksi yönde bir görüşün karşı cinsten ve hem cinsten birliktelikleri farklı esaslara tabi tutması yönünde ayrımcılık yasağına aykırılık teşkil edeceğine işaret edilmektedir⁸⁹. Aldatan eşin cinsel dürtülerini aynı veya farklı cinsiyetten biri ile tatmin etmiş olmasının veya bunu ne şekilde yapmış olduğunun aldatılan eşin aldatılmışlık hissiyatı üzerinde bir etkisi olmadığı, belirleyici olanın cinsel sadakatsizlik olması gerektiği ileri sürülebilir⁹⁰.

Her iki görüşe bağlanan hukuki sonuçlar da farklıdır. Bu anlamda aktarılan fiillerden dolayı zinayı geniş yorumlayan görüşe göre zina özel boşanma sebebine dayalı boşanma davası açılması durumunda dava hakkı, hak düşürücü sürelerin geçmesi ve af⁹¹ ile sona erer (TMK m. 161/f.2,3). Buna karşılık zinayı dar yorumlayan görüşe göre haysiyetsiz yaşam sürme özel boşanma sebebine dayalı boşanma davası herhangi bir hak düşürücü süreye bağlanmamıştır. Öte yandan katıldığımız görüşe göre tek bir zina eylemi bile zina şartını sağlamaya yeterlidir⁹². Buna karşılık haysiyetsiz hayat sürmeyi arayan görüşün kabulü durumunda bir defalık davranış yeterli görülmemektedir⁹³ ve ayrıca bu durumun karşı taraf için çekilmez olması da aranmaktadır⁹⁴. Böylece tek bir eylemin (eşcinsel birliktelikleri zina eylemine sokmayan görüş doğrultusunda) zina özel boşanma sebebine sokulamadığının kabulü durumunda veya

---

ulaşılabilmesi mümkün görünen cinsel tatminin hazırlık aşamasında kalınması halinde de ilgili davranışın yarıda kalması tutarlı olarak zinaya teşebbüsü oluşturacaktır.

⁸⁸ Eşcinsel birlikteliklerin zina boşanma sebebini oluşturacağı yönündeki görüşü destekler nitelikteki bazı Yargıtay Kararları için Bkz. "...Anal ya da oral yoldan yapılan, eşcinsel veya grup halinde bulunan cinsel birleşmelere ait görüntülerin veya cisimle yapılan mastürbasyon görüntülerinin tek başına "doğal olmayan" kavramı içerisinde değerlendirilemeyeceği...", Yargıtay 18. Ceza Dairesi (Yargıtay), K. 2017/2070 (22 Şubat 2017) karar metnindeki açıklamadan da anlaşılacağı üzere eşcinsel ilişkinin doğal olmayan yolla girilen cinsel ilişkilerden sayılmaması gerektiği ifade edilmiştir. Yargıtay bir başka kararında ilk derece mahkemesinin iki erkeğin cinsel ilişkisinin zina boşanma sebebini oluşturduğuna dair kararı üzerine temyiz yoluna gidildiğinde "...Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuna uygun sebeplere ve özellikle delillerin takdirinde bir yanlışlık görülmemesine göre, yerinde bulunmayan temyiz isteğinin reddiyle usul ve kanuna uygun olan hükmün ONANMASINA...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2017/565 (17 Ocak 2017) şeklinde ifade etmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere Yargıtay 2.Hukuk Dairesi'ne göre de aynı cinsten kişilerin cinsel ilişkileri zina sebebiyle boşanmaya sebep olabilmektedir. Aksi yönde eşcinsel birlikteliklerin zina boşanma sebebi sayılmayacağı yönünde Bkz. "...İnsanlar için doğal cinsel davranışın, devamlılık gösteren Daire kararlarında da vurgulandığı üzere, bir kadın ile bir erkeğin, cinsel organlarının bir araya gelerek ilişkiye girmeleri suretiyle oluştuğu, bunun dışındaki, örneğin birden fazla kişinin bir araya gelerek cinsel ilişkiye girmeleri (grup sex), eşcinsel insanların birbirlerine cinsel davranışlarda bulunmaları, hayvanlarla cinsel ilişki, oral veya anal yoldan cinsel davranışların tamamının doğal olmayan cinsel davranışlar olduğu...", Yargıtay 14.Ceza Dairesi (Yargıtay), K.2014/3732 (20 Mart 2014). Aktarılan kararda ise Yargıtay 14. Ceza Dairesi ise eşcinsel ilişkileri doğal olmayan cinsel davranışlar içerisinde değerlendirmektedir. Olması gereken hukuk açısından aynı cinsten kişiler arasında cinsel ilişkinin zina olarak görülebileceği yönünde ise Bkz. Dede, "Keskin Sınır", 660; Ömer Uğur Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), 134; Rona Serozan vd., "Aile Hukukunun Özellikleri, İlkeleri ve Gelişimi", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/2 (2016), 540 vd.; Kılıçoğlu, *Aile*, 92; Bekem, *Zina*, 97-100.

⁸⁹ Dede, "Keskin Sınır", 656 vd.; zina boşanma sebebi bünyesinde eşcinsel birlikteliklerin haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebine girmesinin ayrımcılığın önünü açabileceğine dair görüş için Bkz. Özge Yücel, "Cinsiyet Kimliğinin ve Cinsel Yönelimin Medeni Hukukta Statüsü", *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2 (Mayıs 2023), 1834.

⁹⁰ Krş. Beyza Dikici Çelik-Fahrettin Önder, "Af", 106-107.

⁹¹ Kanunda bir eşin önceden rıza göstermesi durumunun akıbeti düzenlenmemiştir. Öğretideki bir görüş bunu af kapsamında görmektedir. Bu yönde örneğin Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *Aile Hukuku* (İstanbul: Nurgök Matbaası, 1965), 198; Ferit Hakkı Saymen - Halid Kemal Elbir, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku* (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1960), 245. Ancak öğretideki baskın görüş ve Yargıtay uygulaması önceden gösterilen rızanın ahlaka aykırı olacağı ve bu anlamda af kapsamında değerlendirilemeyeceği görüşündedir. Bu yönde örneğin Bkz. Akıntürk-Ateş, *Aile*, 248; Dural vd., *Aile*, 109. Yine aynı yönde Krş. Ersöz, *Zina*, 105; Öztan, *Aile*, 652; Şakir Berki, "Boşanma ve Ayrılık", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 32/1 (Mayıs 1975), 139; Mehmet Akif Tutumlu, *Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku Cilt I* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2009), 239. Zina fiiline önceden rıza göstermenin af kapsamında sayılmayacağına dair örnek yargıtay kararları için Bkz. "...kadının kocasının zinasına önceden muvafakat etmiş olması veya muvafakatını belli edecek şekilde davranmış olması TCK'nun 180. maddesinde yazılı 6 aylık süre içerisinde şikayet hakkını kullanmasına engel olamaz (YİBK 23.5.1966 T. 1966/3 Esas, 1966/5 K).", Yargıtay 8.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2014/11905 (10 Haziran 2014), Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K.2013/1601 (27 Kasım 2013).

⁹² Hatemi, *Aile*, 120; Öztan, *Aile*, 646; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 245; Bekem, *Zina*, 89.

⁹³ Dural vd., *Aile*, 112; Öztan, *Aile*, 665; Köprülü - Kaneti, *Aile*, 156; Oğuzhan Ünsal, "Haysiyetsiz Hayat Sürme Nedeniyle Boşanma", *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/12 (Mart 2022), 232; Oğuz Ersöz, "Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma", *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (Aralık 2018), 125-127.

⁹⁴ Evlilik birliğini çekilmez hale getirmesinin aranması suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebinin nisbi boşanma sebebi olmasından kaynaklanmaktadır. Bu konuda Bkz. Köprülü-Kaneti, *Aile*, 156-157; Öztan, *Aile*, 665; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 253; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 110.

karşı taraf için bunun çekilebilir olduğunun ispatında haysiyetsiz hayat sürme özel boşanma nedeni olarak da kabul edilemeyecektir. Ayrıca zina eylemini dar yorumlamanın davacı yönünden bir diğer olumsuz yönü şayet kendisi sıklıkla olduğu üzere yasal mal rejimi olan edinilmiş mal rejimine tabii ise kendi lehine (davalı aleyhine) olan TMK m. 236/f.2⁹⁵'de öngörülen özel hukuk cezasından⁹⁶ yoksun kalmaktadır. Ancak katılmış olduğumuz görüşün benimsenmesi durumunda davacı eş aleyhine böyle bir sonuç doğmayacaktır.

Kanaatimizce böyle bir sonuç ve benzer bir duruma farklı iki hukuki sonuç bağlama⁹⁷ kabulü kanun koyucu tarafından istenmemektedir. Bu anlamda şayet katılmış olmadığımız görüşün (zinayı dar yorumlayan görüşün) benimsenmesi ve TMK m. 163'ün uygulanması gerektiğinin kabulü durumunda burada kanun koyucunun istemeden bıraktığı bilinçsiz (kural dışı) bir kanun boşluğu⁹⁸ bulunduğu ileri sürülebilir. Söz konusu boşluk amaca uygun şekilde "haysiyetsiz hayat sürme" olgusunun kabulü için bunun tek seferlik olmasını yeterli görmeyi ve davacı eş yönünden çekilmezlik şartının sağlandığının (veya bu şartın aranmamasının) kabulünü gerektirmektedir⁹⁹.

Sanal ortamda yukarıda aktardıklarımızdan daha farklı cinsel sadakate aykırı durumlarla da karşılaşılabilir. Çalışmanın ilk bölümünde tüm avatarların gerçek kişi avatar olmadığı aynı zamanda yapay zeka avatarların da olabileceği belirtilmişti. Bu durumda ise eşlerden birinin avatarının yapay zeka avatar olduğunu bildiği avatar ile cinsel ilişkide bulunması, tıpkı gerçek hayatta mevcut olan yetişkin oyuncakları ("sex toys") ile cinsel dürtülerini tatmin etmek gibi düşünülebilir¹⁰⁰. Bu tarz yetişkin oyuncaklarının bunların bir insan olmadığı bilincinde ve sadece cinsel dürtülerini uyarlamak için kullanılması söz konusudur. Bu anlamda yapay zeka avatarın gerçek kişi avatar olmadığını bilen kişinin bu davranışı da cinsel dürtülerini etkinleştirmeye yönelik bir eylem olacaktır. Bu ihtimalde sanal ortamda aynı veya farklı cinsten bir üçüncü gerçek kişi ile cinsel yakınlaşma söz konusu olmamaktadır.

⁹⁵ TMK m. 236 f. 2'de: "Zina veya hayata kast nedeniyle boşanma hâlinde hâkim, kusurlu eşin artık değerdeki pay oranının hakkaniyete uygun olarak azaltılmasına veya kaldırılmasına karar verebilir" şeklinde öngörülmüştür. Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz. Fahri Erdem Kaşak, "Zina veya Hayata Kast Nedeniyle Artık Değerdeki Pay Oranının Azaltılması veya Kaldırılması (TMK M. 236/II)", *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/1 (Haziran 2020), 111-130; Şamil Demir, "Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Artık Değerin Hesaplanması ve Paylaştırılması", *Ankara Barosu Dergisi* 1 (Ocak 2014), 264-265; Bekem, *Zina*, 101; Ersöz, *Zina*, 77-78. Bu konuyla ilgili ayrıca örnek mahkeme kararları için Bkz. "...Kuralın kusurlu olan eşin katılma alacaklı olduğu durumda uygulanmak üzere öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Buna göre kural uyarınca zina veya hayata kast nedeniyle boşanma hâlinde katılma alacaklı kusurlu eşin artık değerdeki pay oranının hakkaniyete uygun olarak azaltılması veya kaldırılması mümkündür. ...", Anayasa Mahkemesi Kararı – GK (AYM), K. 2023/132 (26 Temmuz 2023); "...Mahkemece, TMK'nin 236/2 maddesine göre zina ve hayata kast nedeniyle boşanma halinde hakimin kusurlu eşin katılma alacağına hakkaniyete uygun olarak azaltılmasına veya kaldırılmasına karar verebileceği hükmüne dayanarak davacının, davalıyı dolandırması sebebiyle ceza davası olduğu, evlilik birliği içinde sadakat yükümlülüğüne aykırı davrandığı, iyi niyetle hareket etmediği, bu nedenle davacının dava konusu edilen taşınmazda herhangi bir katılma alacağını hak etmediği gerekçesiyle,..." , Yargıtay 8.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2019/3464 (1 Nisan 2019); "...dosya ekinde bulunan ... Aile Mahkemesinin ... Esas-2013/604 Karar sayılı boşanma dosyasına göre kadının kusurlu bulunduğu ve tarafların TMK'nin 161/1 maddesi uyarınca zina nedeniyle boşanmalarına karar verildiği ve kararın kesinleştiği anlaşılmaktadır. Dava, katılma alacağı isteğine ilişkin olduğuna ve tasfiyeye konu taşınmazlar ile araç edinilmiş mallara katılma rejiminin geçerli olduğu dönemde edinildiğine göre TMK 236/2. maddesi uyarınca değerlendirme yapılarak ..." , Yargıtay 8.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2018/18247 (6 Kasım 2018); "...davacının artık değere katılma alacağına tümü ile kaldırılması mı yoksa azaltılması mı gerektiğinin toplanan ve toplanacak deliller, dosya kapsamı karşısında tespit edilmesi ve oluşacak duruma göre hüküm kurulması olmalıdır..." , Krş. Yargıtay 8.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2019/5440 (23 Mayıs 2019)

⁹⁶ Bu hukuki niteleme için Bkz. Faruk Acar, *Aile Hukukumuzda Aile Konutu Mal Rejimleri Eşin Yasal Miras Payı* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014), 265.

⁹⁷ Böyle bir durumda davacının elinde kalan imkan, sadece nisbi bir boşanma sebebi olan evlilik birliğinin temelinden çökmesine dayalı bir dava açılabilmesidir.

⁹⁸ Bilinçsiz (kural dışı) kanun boşluğu ile örneğin Bkz. O. Gökhan Antalya, *Hukuk Metodolojisi* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 261-273; Kayıhan – Ünlütepe, *Medeni Hukuk*, 122-124; Metin İkizler – Özlem Tüzüner (ed.), *Medeni Hukuk* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 133-134; Oğuzman – Barlas, *Medeni Hukuk*, 96-98.

⁹⁹ Hakim görüşüne göre zina sayılmayan eşcinsel ilişkilerde haysiyetsiz hayat sürme özel boşanma sebebine gidebilmek için çekilmezlik şartının gerçekleşmesi gerektiğine dair Bkz. Dede, "Keskin Sınır", 656.

¹⁰⁰ Eşyalar ile cinsel temas için Bkz. Ersöz, *Zina*, 79-80.

Ancak yapay zeka avatarla da cinsel dürtüleri için sürekli vakit geçirip eşine zaman ayırmayan eşin durumu evlilik birliğinin temelinden sarsılması sonucunu doğurabilir¹⁰¹.

C. Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış

1. Genel olarak

İlgili maddede hepsi özel, mutlak ve kusura dayalı¹⁰² olan üç ayrı boşanma sebebi düzenlendiğinden dolayı bu başlıkta her bir boşanma sebebine genel hatlarıyla ayrı ayrı değinilecektir.

Hayata kast boşanma sebebi adından da anlaşılacağı üzere eşlerden birinin diğer eşin hayatına yani yaşama hakkına kastetmesi halidir¹⁰³. Bu durum eşin hayatına aktif bir fiil ile kastetmekle gerçekleşebilir¹⁰⁴. Bunun gibi bu eylem eşi intihara teşvik etmek ya da yaşaması için yapması gereken bir eylemi, eşinin ölmesi için yapmaktan kaçınma olarak pasif şekilde de meydana gelebilir¹⁰⁵. Yine "hayata kast" ifadesinden açıkça anlaşılan kast unsurunun varlığının aranmasıdır¹⁰⁶. Dolayısıyla ayırt etme gücü olmayan eşin diğer eşi öldürmek için yaptığı bir eylemde ya da ölmemesi için yapması gereken eylemden kaçındığı durumda hayata kasttan bahsedilemeyecektir¹⁰⁷. Vurgulanması gereken bir diğer durum ise hayata kastın boşanma sebebi olabilmesi için hayatına kastedilen eşin ölmemiş olması

¹⁰¹ Cinsel obje ile cinsel tatminin zina sayılmayacağı ile ilgili Bkz. Ersöz, *Zina*, 79-80. Ömer Uğur Gençcan, *Boşanma Hukuku 1.Cilt* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), 193; Eşya ile cinsel temas durumunun sürekli olması dahi evlilik birliğinin temelinden sarsılması sonucunu doğuracağı görüşü için Bkz. Ersöz, *Zina*, 79-80. Eşin, sürekli yetişkin oyuncaklarıyla cinsel dürtülerini gidermesi sonuç olarak eşyle cinsel ilişki yaşamamasına ya da daha az yaşamasına sebep olacaktır. Eş ile cinsel ilişki yaşanmamasının boşanma üzerindeki etkisi ile ilgili Bkz. Özlem Tüzüner, "Boşanma Açısından Eşle Cinsel Birliktelik Yaşa(ya)mama", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 29/1 (Haziran 2023), 394-440. Evlilik birliği devamında cinsel ilişki yaşanmamasının boşanma davalarındaki görünümü için örneğin Bkz. "...Davalının yapılan jinekolojik muayenesinde, cinsel birleşmeye engel bir hal görülmediği, halen bakire olduğu 28.01.2009 tarihli doktor raporunda bildirilmiş, psikiyatri uzmanı da davalıda "vaginismus" düşünülmendiğini ifade etmiştir. Toplanan delillerden, taraflar arasında cinsel ilişki kurulmadığı anlaşılmaktadır...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2010/21269 (16 Aralık 2010).

¹⁰² Dural vd., *Aile*, 109; Yılmaz, *Aile*, 172; Ahmet Fevzi Kibar, "Türk Hukukunda "Hayata Kast" Sebebi ile Boşanma ve Doğurduğu Hukuki Sonuçların Değerlendirilmesi (TMK M 162)", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* 2 (Temmuz 2020), 636; Ünlütepe, *Boşanma*, 96.

¹⁰³ Öztan, *Aile*, 654; Dural vd., *Aile*, 109; Yılmaz, *Aile*, 173; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 249. Hayata kast ile ilgili ceza mahkemesinin vermiş olduğu kararın hayata kast boşanma sebebinin verilmesinde etkili olup olmamasıyla ilgili Türk Borçlar Kanunu (TBK) m. 74 zikredilebilir. Bu maddede: "Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz" şeklinde belirtilmektedir. Hayata kast nedeniyle davalı eşin ceza mahkemesinde mahkum edilmesi halinde ceza mahkemesinin kararının hukuk hakimini bağlayıp bağlamayacağı TBK'nın 74.maddesine göre belirlenir. Bu yönde Bkz. Dural vd., *Aile*, 110.

¹⁰⁴ Dural vd., *Aile*, 110; Öztan, *Aile*, 654; Kılıçoğlu, *Aile*, 95; Tekin, *Anlaşmalı*, 40; Yusuf Bor, *Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 31. "...davalının davacının boğazını sıktığı, hakaret ettiği, küfür ettiği, davacının Didim Devlet hastanesinden darp gördüğüne ilişkin 14/08/2016 tarihinde rapor aldığı, akabinde 23/08/2016 tarihinde dava açtığı, dava açmasından sonra davalı K3'in davacı ile 23/09/2016 tarihinde buluştuğu ve davacıyı bıçakladığı, ... davalının davacıyı bıçaklama eyleminin sabit olduğu ve davalı K3'in eşine karşı kasten öldürmeye teşebbüs suçundan mahkumiyet cezası aldığı... Davalı tarafından gerçekleştirilen eylemin sabit olması TMK'nın 162. Maddesindeki şartların tümüyle gerçekleştiği...", İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi (BAM), K. 2019/1827 (17 Aralık 2019); "...eşinin hayatına kast eden davalı erkeğin boşanmaya yol açan olaylarda ağır kusurlu olduğu...", Samsun Bölge Adliye Mahkemesi 4.Hukuk Dairesi (BAM), K.2020/2982 (3 Aralık 2020).

¹⁰⁵ Dural vd., *Aile*, 109-110; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 249; Öztan, *Aile*, 654; Yasemin Okan Koç, *Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış Sebebi ile Boşanma* (İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 49. "... davalı erkeğin, davacı eşin hayatına kast ettiği, intihara teşvik ettiği,...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2023/1530 (4 Nisan 2023).

¹⁰⁶ Kast unsurunda kasıtlı davranış anlaşılmalıdır. Kasıtlı davranış ise hayata kast özel boşanma sebebi bakımından eylemin dalgınlık veya ihmal ile yapılmaması, bilinçli olarak yapılmasını ifade eder. Hayata kast özel boşanma sebebinde kast unsuru ile ilgili Bkz. Dural vd., *Aile*, 110; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 249; Yılmaz, *Aile*, 174; Öztan, *Aile*, 654-655; Kibar, "Hayata Kast", 639.

¹⁰⁷ Gülfer Gözütok, *Terk Sebebiyle Boşanma (TMK m. 164)* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019), 37; Tekin, *Anlaşmalı*, 41; Yasemin Okan Koç, *Hayata Kast*, 48; Öztan, *Aile*, 655; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 249; Yılmaz, *Aile*, 174; kısıtlanan bir eşin eyleminin hayata kast sebebiyle boşanmaya neden olamayacağına dair örnek Yargıtay kararı için Bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K.2019/759 (26 Haziran 2019).

gerektiğidir, zira hayata kast eylemi ölümle sonuçlandığında evlilik birliği de ölümle sona ermiş olacaktır¹⁰⁸.

Pek fena muamele, eşlerden birinin kasıtlı olarak diğer eşin vücut bütünlüğü üzerinde ve hatta bir bütün olarak hem ruhsal hem de bedensel sağlığını bozucu veya tehlikeye düşürücü, maddi yönü ön planda olan saldırıları ifade eder¹⁰⁹. Bunlara fiziki şiddet, hapis hayatı yaşatmak, aç bırakma, vb. davranışlar örnek olarak verilebilir¹¹⁰. Bu davranışların tek sefer yapılmasının pek kötü muamele olup olmayacağı irdelenebilir. Öncelikle pek fena muameleden bahsedilebilmesi için yapılan fiilin kanun lafzındaki “pek” kelimesi ile de uyumlu olarak “ağır” olması gerekmektedir¹¹¹. Bu ağırlık ise fiilin kendisinin ne olduğuyla alakalı olduğu gibi fiilin uygulandığı eşin şahsi değerlendirmesi ve kusurlu eşin böyle bir hareketi yapmasındaki iradesi gibi durumlarla da alakalıdır¹¹². Bu nedenle de sadece fiilin kendisine bakılarak ağırlığı saptanamayabilir. Ancak örneğin hafif bir davranış tek sefer uygulandığında pek fena muamele sayılmayacakken sürekli uygulanması durumunda pek fena muamele sayılabilmektedir¹¹³.

Onur kırıcı davranış bir eşin diğer eşi küçük düşürmek amacıyla yaptığı saldırı, onun onuruna haksız yere yaptığı hakarettir¹¹⁴. Onur kırıcı davranışın boşanma sebebi olabilmesi için ilgili madde lafzında ifade edildiği gibi “*ağır derecede onur kırıcı*” bir davranış olması gerekmektedir¹¹⁵. Örneğin, eşi bakire olmasına rağmen bakire olmadığını yaymak ya da evde veya işyerinde eşine ağza alınmayacak ağır hakaretlerde bulunmak, eşini yüz kızartıcı suç işlediğiyle itham etmek, eşin onurunu kırıcı türden davranışlardır¹¹⁶. Bunun gibi onur kırıcı davranışın yazılı olarak da meydana gelebilmesi mümkündür¹¹⁷.

¹⁰⁸ Safiye Vasviye Özer, *Evlilik Birliğinin Türk Medeni Kanunu'nun 162. Maddesi'ne Göre Sona Ermesi* (Mersin: Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 35; Şakir Berki, “Boşanma ve Ayrılık”, 140.

¹⁰⁹ Öztan, *Aile*, 656-658; Dural vd., *Aile*, 110-111; Akıntürk – Ateş, *Aile*, 249-251; Gençcan, *Boşanma Hukuku*, 234; Çınar Mutlu, *Boşanma Sebepleri*, 104; Topak, *Yargılama Usulü*, 37; Krş. Tekin, *Anlaşmalı*, 41.

¹¹⁰ Fiziki şiddete dair örnek karar için Bkz. “...Hükmün gerekçesinde “davacı kadının ve çocukların sürekli olarak fiziki şiddet gördüğü, davalının kızına ve eşine sürekli küfrettiği” sabit kabul edilmiş...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2016/4293 (7 Mart 2016); “...Davalının zaman zaman eşine ve çocuklarına fiziki şiddet uyguladığı...açıklanan davranışlar pek kötü ve onur kırıcı davranış niteliğinde olup...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2012/22373 (24 Eylül 2012). Eşine toplum içinde hakaret etmeye dair örnek bir Yargıtay kararı için Bkz. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.1941/394 (10 Şubat 1941). Eşi hakkında savcılığa gerçek dışı hırsızlık suç duyurusunda bulunmakla ilgili örnek yargıtay kararı için Bkz. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.770/1933 (22 Mayıs 1933).

¹¹¹ Öztan, *Aile*, 656-657; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 107; Yılmaz, *Aile*, 175; Krş. Yasemin Okan Koç, *Hayata Kast*, 54; Krş. Ayşe Kübra Karabulut, *Türk Medeni Kanunu'nun 162. Ve 163. Maddelerine Dayanılarak Açılan Boşanma Davaları* (Ankara: On İki Levha, 2018), 60; Bor, *Boşanma*, 32, Krş. Bekem, *Zina*, 35.

¹¹² Yılmaz, *Aile*, 107; Öztan, *Aile*, 656. Yine Krş. Bor, *Boşanma*, 32.

¹¹³ Pek kötü muamele boşanma sebebinde süreklilik unsurunun aranmadığına dair Bkz. Bor, *Boşanma*, 32; Emine Eda Güvener, *Türk Aile Hukukunda Boşanma Sebepleri ve Kusur İlkesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 67; Öztan, *Aile*, 657; Dural vd., *Aile*, 110; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 107; Yılmaz, *Aile*, 175; Topak, *Yargılama Usulü*, 37; Karabulut, *Açılan Boşanma Davaları*, 63; Tekin, *Anlaşmalı*, 42; Yasemin Okan Koç, *Hayata Kast*, 54; Normalde pek fena muamele sayılması için ağır olmayan davranışların süreklilik göstermesi durumunda pek fena muamele kapsamına sokulabileceğiyle ilgili Bkz. Öztan, *Aile*, 657; Yasemin Okan Koç, *Hayata Kast*, 54; Bor, *Boşanma*, 32.

¹¹⁴ Krş. Yılmaz, *Aile*, 176; Dural vd., *Aile*, 111; Erdem - Makaracı-Başak, *Aile*, 108; Onur kırıcı davranış boşanma sebebine örnek Yargıtay kararı için Bkz. “... ağza alınmayacak sözlerle küfür ve hakaretlerde bulunduğunu, ... tarihinde meydana gelen son olayda çok ağır, onur kırıcı sözler sarfettiğini ... pek kötü ve onur kırıcı davranış sebebiyle boşamalarına karar verilmesini istemiş; mahkemece; ” davanın Türk Medeni Kanununun 162. maddesine dayandığı” kabul edilmiş...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2012/22373 (24 Eylül 2012).

¹¹⁵ Bu boşanma sebebine ilişkin detaylı bilgi için örneğin Bkz. Aydın Zevkliler vd., *Aile Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2024), 275-276; Gençcan, *Boşanma Hukuku*, 329-350; Öztan, *Aile*, 658-660; Yılmaz, *Aile*, 176-178; Gökçe Canarslan, “The Relationship Of Attempt Against Life, Grave Assaults and Insults With The General Divorce Grounds”, *International Journal of Social And Humanities Sciences* 1/2 (Aralık 2017), 100-101.

¹¹⁶ Eş bakire olmasına rağmen bakire olmadığını söylenmesi ile ilgili Bkz. Dural vd., *Aile*, 111. İşyerinde eşine ağza alınmayacak hakaretlerde bulunması ile ilgili Bkz. Akıntürk- Ateş, *Aile*, 251. Eşini yüz kızartıcı suç işlediğiyle ilgili itham etmesi için Bkz. Kılıçoğlu, *Aile*, 97.

¹¹⁷ Özüğür, *Evlendenin İptali Davaları*, 113; Onur kırıcı davranışa örnek durumlar için Bkz. Dural vd., *Aile*, 111; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 250-251; Yılmaz, *Aile*, 178; Okan Koç, *Hayata Kast*, 61-62; Kılıçoğlu, *Aile*, 97. Bununla birlikte özel boşanma sebebi olan pek kötü davranışının daha çok fiziksel davranış olarak gerçekleştiği, buna karşın onur kırıcı davranışın daha çok sözel ve psikolojik olduğu hakkında Bkz. Yılmaz, *Aile*, 176; Erdem - Makaracı Başak, *Aile*, 108. Onur kırıcı davranışın hem sözel hem de yazılı yolla yapılabilmesiyle ilgili Bkz. Çınar Mutlu, *Boşanma Sebepleri*, 116-117; Öztan, *Aile*, 658.

Bu anlamda onur kırıcı davranışın oluşabilmesi için herhangi bir fiziksel temas varlığı aranmamakta olup bu davranışın uzaktan da yapılabilmesi mümkündür¹¹⁸.

2. Metaverse özelinde değerlendirmeler

Metaverse teknolojisinde kişilerin birebir temas etme şansları olmamakla beraber dokunsal geri bildirim siteleri ile kişiler birbirlerinin temaslarını hissedebilirler¹¹⁹. Bir avatar diğer avatarı öldürmek üzere bir eylemde bulunduğu bunu karşı tarafın ne kadar ve nasıl hissedebileceği irdelenebilir. Günümüz teknolojisiyle kişiler dokunsal geri bildirim sistemiyle elektrik iletimini ve giyilebilir teknolojilerle kendisine yapılan müdahaleleri hissedebilirler. Bu sayede sadece dokunma hissi değil aynı zamanda elektriksel uyarılarla beraber acı hissetme, yanma veya üşüme gibi hislerin de hissedilmesi sağlanmaktadır¹²⁰. Ancak sıklıkla bir saldırı sonucu ölüm vakasında kişinin ölmesini sağlayan şey saldırının mağdurun vücuduna hissettirdiği acı değildir. Burada sıklıkla asıl önemli ve belirleyici olan saldırılan yerin hayati bir bölge olup olmadığı, ne kadar kan kaybına sebep olduğu, dokulara ve organlara ne kadar zarar verdiği gibi birçok fiziksel duruma bağlı faktörlerdir¹²¹. Dokunsal geri bildirim sistemi sayesinde acının hissedilmesi mümkündür. Ancak eşlerin aynı anda Metaverse’te aktif oldukları bir ihtimalde bunlardan birinin avatarının diğerinin avatarına gerçek hayattaki gibi aktif bir eylemle (bıçaklamak, silahla ateş etmek gibi) saldırması sonucu ölüm günümüz teknolojisiyle mümkün olmayacaktır.

Günümüzde yakın bir gelecekte Metaverse’te veya herhangi başka bir sanal ortamda herhangi bir alete ihtiyaç olmadan bilinç aktarımı sayesinde Metaverse’e girilebilmesi durumu tartışılmaktadır¹²². Bu durumda bunu sağlayacak ve dışardan da kontrol edilebilecek bir aparatın varlığı önem taşır. Örneğin alın bölgesine, boynun arkasındaki soğancığa yapıştırılan veya yerleştirilen küçük bir yonga (çip)¹²³ veya benzeri yapının varlığı sayesinde zihin aktarımı meydana gelebilmesi düşünülebilir¹²⁴. Bu kurgusal ihtimalde ancak eşlerden biri Metaverse’teyken diğer eş dışarıdan müdahale ederek onun Metaverse’ten analog dünyaya çıkmasını engeller ve bu sayede de gerçek hayatta mümkün olabilecek bir hadise olan, eşini aç bırakarak öldürmeye çalışırsa kendisine hayata kast özel sebebiyle boşanma davası açılabilir¹²⁵. Benzer şekilde örneğin eşlerden biri intihara meyilli ve psikolojik sorunları olan eşini intihara teşvik edebilir ve eşinin analog dünyaya çıkamayacak bir duruma girmesine yardımcı olabilir¹²⁶. Buna da

¹¹⁸ Dural vd., *Aile*, 111; Öztan, *Aile*, 658; Krş. Duygu Sezen, *Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu* (Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 35.

¹¹⁹ Tamer Soysal, “Sanal Gerçeklik”, 177-178; Uğur, “Dijital Avatlar”, 6

¹²⁰ Uğurlu “Metaverse Nedir? Bizi Ne Bekliyor?”, 00.38.55 – 00.40.40.

¹²¹ Ali İhsan Uzar vd., “Penetran Ateşli Silah Yaralanmalarında Yara Balistiği”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi* Özel Sayı (Nisan 2019), 57; Prof. Dr. Murat Aksoy, “Silahlı Yaralanmalarda Vücudumuzda Neler Oluyor? / Film Setlerinde Yaşanan Kazalar”, *YouTube* (24 Ekim 2021), 00.02.40-00.03.20. Krş. Erol Acar vd., “Erişkin Karın Travma Hastalarının ve Karın İçi Solid Organ Yaralanmalarının Değerlendirilmesi”, *Phnx Med J.* 2/2 (Temmuz 2020), 90-97.

¹²² Zihin aktarımı gibi bir durumun günümüzdeki benzer çalışmaları için Beyin Makine Arayüzü çalışmaları dikkat çekicidir. Bu konuda Bkz. Başak Ozan Özparlak – Sabire Sanem Yılmaz, “Beyin-Makine Arayüzü ve Mahremiyete Dair Yeni Hukuki Sorunlar”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2 (Eylül 2021), 581 vd.

¹²³ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, “Çip” (Erişim 30 Aralık 2023) “Milimetrik yüzeyler üzerinde on binlerce devre elemanından oluşan, karmaşık elektronik devrelerin yerleştirildiği, genellikle silikon benzeri yarı iletken malzeme; yonga”.

¹²⁴ İlgili durum ile ilgili esinlenen bir yapıt ile ilgili bilgi için Bkz. Wikipedia (Wikipedia), “Sun Junipero” (Erişim 12 Mayıs 2024).

¹²⁵ Aç bırakmanın daha çok eziyet çekirme görünümünde meydana gelme ihtimali olduğu için ilk başta pek kötü muamele kapsamına gireceği düşünülebilir. Öte yandan aç bırakmanın sonucu bir süre sonra hayatın olağan akışına uygun olarak ölüm meydana gelecektir. Bunun için aç bırakma öldürme kastıyla yapılmışsa bu durumun hayata kast boşanma sebebinin oluşturacağı düşüncesindeyiz. İfade edildiği gibi burada önemli olan husus zaten hayata kast boşanma sebebinin oluşmasını sağlayan öldürme kastının varlığıdır. Bu konuda Bkz. Akıntürk-Ateş, *Aile*, 249; Öztan, *Aile*, 654; Dural vd., *Aile*, 109, Ünlütepe, *Boşanma*, 96; Bor, *Boşanma*, 31.

¹²⁶ Bahsedilen duruma benzer, örnek olabilecek bir dizideki Sun Junipero bölümü için Wikipedia, “Sun Junipero”. Charlie Brooker’ın yazdığı ve Owen Harris’in yönettiği bölüm (Black Mirror’un 3. sezonunun 4. bölümü) San Junipero’da yaşlı ve hasta olan kişiler bir aparat sayesinde bağlandıkları Metaverse benzeri evrende kalmaya karar verirlerse aparat ile bağlantıları koparılıp sonsuza dek o evrende yaşamaya devam ediyorlar. Gelecekte Metaverse’e girmek için sürekli bir bağlantıya ihtiyaç duyulması halinde intihar etmek isteyen eşe bağlantıyı kesebilmesini öğreten eş, eşini intihara teşvik edebilecek ve bu nedenle de hayata kast özel boşanma sebebi meydana gelebilecektir.

örneğin analog dünyaya çıkmasına yardımcı olabilecek bir yazılım mevcutsa bu yazılımı eşinin devre dışı bırakmasını sağlayarak yapabilir.

Hayata kast ile “tehdit” olguları arasındaki ilişkiye de değinilebilir. Öncelikle genel olarak analog dünyada tehdidin tek başına, doğrudan hayata kast unsurunu gerçekleştirmediği, ancak somut olaya göre değerlendirme yapılması gerektiği savunulmaktadır¹²⁷. İnceleme konusu özelinde örneğin eşlerden birinin diğerini analog dünyada bir silah ile tehdit ederek sanal ortamda durmaya fiilen zorladığı düşünülün. Bu durum analog dünyadaki tehdit ile benzer şekilde değerlendirilebilir¹²⁸. Öte yandan sanal ortamdaki tehdidin bu nitelikte olup olmadığına somut olaya göre karar verilmelidir. Bu anlamda şayet somut olayda belli bir süreden fazla Metaverse kullanımının kullanıcı olan eşin gerçeklik algısını bozduğunun kabulü durumunda¹²⁹ sanal ortamda diğer eşin yaptığı tehdidin hayata kast boşanma sebebini gerçekleştirme ihtimali mümkün olabilecektir. Şöyle ki özellikle yukarıda aktarılan ve ileride zihin aktarımıyla bağlanılabileceği düşünülen Metaverse’te kişilerin sanal ortama bağlılıkları daha fazla olacağından ve buna bağlı olarak Metaverse’te geçirilen zamanın fazla olması ile kullanıcıların gerçeklik algıları çok daha fazla etkilenecektir. Bunun nedeni ise şu an için Metaverse’ün, bilinç aktarımının mümkün olması halinde kullanıcıların hayatında çok daha merkezi bir role sahip olacak olmasıdır. Örneğin kullanıcılar analog dünyada hiç var olmayan bir okulu/üniversiteyi Metaverse’te kazanıp tıpkı fiilen bir okul/üniversite varmış gibi orada okuyup, arkadaşlarıyla sosyalleşebileceklerdir¹³⁰. Günümüzde görüldüğü üzere kullanıcıların gerçek hayatta hiç var olmayan bir mağazayı Metaverse’te kurup orada sanal ürünler üretip satabilmeleri de buna örnek olarak verilebilir¹³¹. Metaverse’ün bir eşin ailevi, ticari ve beşeri ilişkilerini çok yoğun etkilediği bir ihtimalde bu durum eşlerin gerçeklik algısını ve diğer eşin kendilerine yaptığı tehdidin ağırlığını da etkileyecektir.

Değinilebilecek bir diğer husus da bir eşin diğer eşin ölmemesi için yapması gereken hareketten kaçınması halidir. Bu durum dünya çapında ünlü olan (“*world of warcraft*”) oyunu ile ilgili hadisedeki duruma¹³² benzer bir hadise şeklinde meydana gelebilir. Buna göre örneğin eşlerden biri saatlerce Metaverse’ten ayrılmayıp herhangi birinin dikkatini çekecek kadar uzun saatler kalıyorsa artık burada diğer eşin, eşini uyarması gerektiğinden bahsedilebilir. Benzer durum söz konusu oyunun, mavi balina (“*the blue whale challenge*”) oyunu örneğinde görüldüğü üzere eşlerden birini analog dünyada intihara sürüklemesi durumunda da söz konusu olabilir¹³³. Aktarılan örneklerde uyarılmadığı takdirde Metaverse’e bağımlı hale gelmiş eş Metaverse’te geçirdikleri zaman sonucunda hareketsizlikten dolayı

¹²⁷ Tehdit unsurunun tek başına hayata kast boşanma sebebine sebebiyet vermeyeceğine dair Bkz. Çınar Mutlu, *Boşanma Sebepleri*, 101; Kibar, “Hayata Kast”, 638; Dural vd., *Aile*, 110.

¹²⁸ Analog dünyada tehdit unsurunun hayata kast boşanma sebebini oluşturup oluşturmayacağına dair öğretilerdeki bakış açıları için Bkz. Dural vd., *Aile*, 110; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 249; Yılmaz, *Aile*, 174; Kibar, “Hayata Kast”, 638; Özer, *Evlilik Birliğinin*, 40; Çınar Mutlu, *Boşanma Sebepleri*, 101; Bozdağ, *Kusurun Etkisi*, 52.

¹²⁹ Kuş, “Dijital Büyük Patlamada”, 253. Krş. Ebru Ağaoğlu Ercan, “Sanal Gerçeklik, Hakikat Kavramının Dönüşümü ve Popüler Kültürdeki Yansımaları”, *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* 34 (Aralık 2019), 134.

¹³⁰ Sanal okulların mümkün olabileceği, daha çok covid19 pandemisi döneminde gündeme gelen uzaktan eğitim kavramı ile düşünülebilir. Uzaktan eğitim ile ilgili Bkz. Emine Demiray, *Kadın Eğitimi ve Uzaktan Eğitim* (Ankara: Efil Yayınevi, 2010), 65-119; Aytakin İşman, *Uzaktan Eğitim* (Ankara: Pegem Akademi, 2022), 14-31.

¹³¹ Örnek verilen durum günümüzde oyunlardaki oyun karakterleri için satın alınan giysiler ile de benzerdir. Bir platformda oyun karakterleri için nasıl kıyafet yapılıp satılabileceğine dair örneğin. Krş. Asimmim, “Roblox İyafet Yaparak Robux Kazanma Roblox Kıyafet Yapma 2023”, *YouTube* (1 Mart 2023), 00.00.00-00.06.35.

¹³² On dokuz saat aralıksız bir şekilde World of Warcraft oynayan çocuğun ölmesine dair haber için Bkz. Gündem Kıbrıs (Gündem), “19 saat boyunca oynadı, öldü!” (Erişim 11 Mart 2024).

¹³³ Bir dönem çok sayıda kullanıcının intihar etmesine sebep olan blue whale (mavi balina) oyunu gündeme gelmişti. Burada söz konusu oyun, uzun süre oynamaya bağlı hareketsizlik sonucunda bir ölüme sebep olmasa da çeşitli görevlerle kullanıcıların oyuna bağlanması sağlanmaktadır. Oyuna bağlanan kullanıcılar ise intihara sürüklenmektedir. Mavi balina oyunu ile ilgili Bkz. Ebru Ardic, “Çevrim İçi Oyun Tehditlerine Karşı Çözüm Önerileri: Mavi Balina Oyunu”, *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi* 3/1 (Haziran 2019), 57-75; Mehmet Yılmaz-Ferdi Candan, “Oyun Sanal İntihar Gerçek: “The Blue Whale Challenge/Mavi Balina” Oyunu Üzerinden Kurulan İletişimin Neden Olduğu İntiharlar Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 29.Özel Sayısı 270-283. Ayrıca Bkz. mynet (mynet), “Çocuklarınızı koruyun: 130 gencin ölümüne neden olan bilgisayar oyunu dünyayı ayağa kaldırdı” (Erişim 3 Mart 2024). Bu anlamda Mavi balina oyununa da bağımlı hale gelmiş olan eşe karşı herhangi bir harekette bulunmayan eşin durumu da hayata kast özel boşanma sebebi altında değerlendirilebilir.

veya analog dünyada intihara sürüklenerek ölümü gündeme gelebilir¹³⁴. Bu tarz durumlara diğer eşin duyarsız kalması durumu hayata kast boşanma sebebi altında değerlendirilebilecektir.

Nihayet Metaverse özelinde hayata kast unsurunun oluşup oluşamayacağıyla ilgili ayırt etme gücünün etkisine değinilmelidir. Ayırt etme gücü olmayan bir eşin hayata kastetmesi durumunda hayata kast boşanma sebebindeki kast unsuru gerçekleşmez¹³⁵. Bu bağlamda yukarıda aktarıldığı üzere Metaverse'ün de kişinin gerçeklik algısı üzerinde etkisi olduğu hatırlatılabilir. Ancak ayırt etme gücünü kendi isteğiyle kaybetmiş kişi için durum farklıdır. Örneğin eşin, sevgilisinin zorlamasıyla kendi eşini öldürmek için cesaret toplamak amacıyla alkol tüketip ayırt etme gücünü geçici süreliğine kaybetmesi durumunda artık ayırt etme gücü yoktur ve dolayısıyla da kast unsuru yoktur denilemez¹³⁶. Benzer şekilde Metaverse'ün ayırt etme gücünü kaybettirecek kadar bir etkisi bulunduğu ihtimalde de eşin bu duruma kendi isteyerek geldiğinin kabulünde hayata kast unsurunun gerçekleştiğinin kabulü gerekecektir.

Pek kötü muamele özel, mutlak ve kusura dayalı bir boşanma sebebidir¹³⁷. Bunun altında eşini hapsetmek, anormal cinsel ilişkiye zorlamak gibi birçok farklı davranışın yer alması mümkündür¹³⁸. Makalenin kapsamını genişletmemek üzere "pek kötü muamele" altında değerlendirilebilecek olan vücut bütünlüğünün bozulması, bedensel veya ruhsal sağlığı bozucu ya da tehlikeye düşürücü davranış uygulama örnekleri üzerinden bu başlıkta Metaverse özelinde değerlendirmeler yapılacaktır.

Öncelikle eşin vücut bütünlüğünü bozucu davranışların, daha önce aktarılan "hayata kast" başlığı altındaki değerlendirmelerdeki gerekçelerden dolayı mümkün olmayacağına işaret etmekle yetinilecektir. Ancak aç bırakmanın da bir önceki başlıkta bahsedilen hayata kast boyutunda olmadığı bir ihtimalde de yani ölüme sebebiyet vermeyecek derecede aç bırakma durumunun pek kötü muamele

¹³⁴ Eşin ilgili bağımlılığının ölüme sebep olabileceğini bilen diğer eşin, ölüm gerçekleşsin diye eşini uyarmaması durumunun, eşin ölmemesi için yapması gereken hareketten kaçınarak hayata kast özel boşanma sebebinin oluşturabileceği düşünülebilir. Eşin ölmemesi için yapması gereken hareketten kaçınmanın hayata kast özel boşanma sebebi olduğuna dair Bkz. Kibar, "Hayata Kast", 637; Krş. Özge Öztürk, *Genel Boşanma Sebepleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 24; Güvener, *Boşanma Sebepleri*, 65, Dural vd., *Aile*, 110; Öztan, *Aile*, 654.

¹³⁵ Dural vd., *Aile*, 110; Yılmaz, *Aile*, 174; Öztan, *Aile*, 655; Okan Koç, *Hayata Kast*, 48; Canarlan, "The Relationship Of Attempt Against Life", 99. Yine Krş. Çınar Mutlu, *Boşanma Sebepleri*, 103; Vasviye Özer, *Sona Ermesi*, 35.

¹³⁶ Ayırt etme gücünün bilerek kaybedilmesi durumunun hayata kast boşanma sebebine etkisi ile ilgili Bkz. Canarlan, "The Relationship Of Attempt Against Life", 99; Dural vd., *Aile*, 110. Hayata kast boşanma sebebinde ayırt etme gücünün bilerek kaybedilmesi durumunda Türk Borçlar Kanunu (TBK) m.59 "Ayırt etme gücünü geçici olarak kaybeden kişi, bu sırada verdiği zararları gidermekle yükümlüdür. Ancak, ayırt etme gücünü kaybetmede kusuru olmadığını ispat ederse, sorumluluktan kurtulur." Örneğe yoluya uygulanması halinde ifade edildiği üzere bilinçli olarak ayırt etme gücünün kaybında hayata kast özel boşanma sebebi oluşmuş olacaktır. TBK m. 59 hakkında bilgi için Bkz. Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2020), 420-421; Mustafa Alper Gümüş, *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 526; O. Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-V/1-2* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 276; Haluk N. Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Basım, 2020), 180; Oğuzman-Öz, *Borçlar Hukuku*, 430.

¹³⁷ Dural vd., *Aile*, 109; Yılmaz, *Aile*, 172; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 248, 251; Öztan, *Aile*, 654, 658.

¹³⁸ Örnek pek fena muamele davranışları için Bkz. Yılmaz, *Aile*, 175-176; Dural vd., *Aile*, 110; Öztan, *Aile*, 656; Topak, *Yargılama Usulü*, 37; Okan Koç, *Hayata Kast*, 54-55; Karabulut, *Açılan Boşanma Davaları*, 60. Örnek yargıtay kararları için Bkz. "...Fiziki şiddet uygulamaktan hakkında ceza davası ikame edilmiş ve mahkum olmuştur. Davalının eşine yönelik bu eylemleri pek kötü muamele ve onur kırıcı davranış oluşturur...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2016/5358 (17 Mart 2016); "...yapılan ve toplanan delillerden, davalı erkeğin eşine sürekli fiziksel şiddet uyguladığı anlaşılmaktadır. Davalının eşine yönelik bu eylemleri pek kötü muamele ve onur kırıcı davranış oluşturur...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2017/7988 (22 Haziran 2017); "...Yapılan soruşturma ve toplanan delillerden, davacı-davalı erkeğin eşine birkaç defa fiziksel şiddet uyguladığı ve fiziksel şiddet nedeniyle kadının kulak arkasında yırtılma oluştuğu anlaşılmaktadır. Davacı-davalının eşine yönelik bu eylemleri pek kötü muamele ve onur kırıcı davranış niteliğinde olup Türk Medeni Kanunu'nun 162. maddesi uyarınca davanın kabulü gerekmektedir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2020/415 (28 Ocak 2020); "...Pek kötü davranış"; eşlerden birinin diğerine uyguladığı, vücut bütünlüğünü, bedensel veya ruhsal sağlığını bozucu ya da tehlikeye düşürücü davranışlardır. Dövme ve fiziksel şiddet uygulama, evden kovma, aç bırakma, anormal cinsel ilişkiye zorlama gibi davranışlar pek kötü davranışa örnek olarak gösterilebilir. İşlenen fiilin devamlılık arzemesi zorunlu olmamakla birlikte pek kötü davranış eyleminin zülüm ve işkence boyutunda olması gerekmektedir (Gençcan, s.184)...", Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K.2019/750 (20 Haziran 2019).

özel boşanma sebebi teşkil edeceği belirtilebilir¹³⁹. Doğal olarak aç bırakma durumu öldürme kastıyla yapılıyorsa elverişli olup olmamasının önemi olmaksızın hayata kast özel boşanma sebebinin oluşturacaktır¹⁴⁰. Bu anlamda ilgili durumun pek kötü muamele özel boşanma sebebi olabilmesi için öldürme kastının olmaması gerekmektedir¹⁴¹. Hayata kast unsuru dışında Metaverse'ün eşin gerçeklik farkındalığına yönelik etkisi ve bu bağlamda bedensel bütünlüğe yönelik faaliyetlere ilişkin daha önce yaptığımız değerlendirmeler ve açıklamalar burada da geçerli olup tekrardan kaçınmak üzere bunları hatırlatmakla yetiniyoruz.

Eşlerden biri, Metaverse'te diğer eşin ruhsal bütünlüğünü zedeleyecek çeşitli faaliyetlerde bulunabilir. Öncelikle Metaverse'te bir eşin istediği profillerde avatarlar oluşturmasının mümkün olduğuna işaret edilebilir¹⁴². Örneğin eşlerden biri diğerini oldukça rahat bir şekilde kandırabilecek ve oluşturduğu yeni profille eşini kendine güvendirip onunla arkadaş olup eşinin gizlediği özel bilgileri ele geçirebilecektir¹⁴³. Bir kişinin sırrı öğretilen baskın görüş tarafından kabul edilen üç alan teorisine göre onun özel veya gizli alanına dahil olup kişilik değerleri arasında yer alır¹⁴⁴. Eşin sırrını diğer eşin sanal gerçeklikte ele geçirmesi veya bunu üçüncü kişilere (diğer avatarlara) ifşası, onun kişilik değerleri arasında yer alan özel hayatının gizliliğini ihlal edecektir¹⁴⁵. Ya da bir başka ruhsal bütünlüğü bozucu davranış olabilecek olan eşinin epilepsi rahatsızlığı olduğunu bilen eşin, hastalığı tetiklemek için eşinin avatarına yanıp sönen ışık tutması düşünülebilir¹⁴⁶. Bu sayede epilepsi rahatsızlığı tetiklenerek aktif hale geçebilecektir.

Onur kırıcı davranışlar ile de yukarıda aktarıldığı üzere somut olayda farklı şekillerde karşılaşılabılır. Onur kırıcı davranışın varlığı açısından fiziksel temas gerekmediğinden bu durum hem sözlü hem de mesaj atmak gibi yazılı da olabilir¹⁴⁷. Metaverse de sanal bir ortam olduğundan öncelikle bireysel anlamda kişinin, eşinin onurunu kıracak davranışlarda bulunması mümkündür. Ayrıca kişinin, Metaverse'teki diğer avatarların da gerçek kişi avatarlar olabilmelerinden dolayı eşine karşı sanal ortamdaki topluluk içinde de onur kırıcı davranışta bulunması mümkün olabilecektir. Örneğin gerçek hayatta eş evlendiklerinde bakire olmasına rağmen Metaverse'te bakire olmadığı şeklinde bilgi yaymak

¹³⁹ Aç bırakma gibi pek kötü muamele teşkil eden davranışların sürekli olmasına gerek yoktur. Tek sefer yapılmasının da yeterli olduğu hakkında Bkz. Dural vd., *Aile*, 110; Öztan, *Aile*, 657; Yılmaz, *Aile*, 175; Alper Keskin, *Boşanma Davaları 1.Cilt* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2017), 17.

¹⁴⁰ Hayata kast özel boşanma sebebinin oluşması için öldürme niyetinin yeterli olmasıyla ilgili Bkz. Öztan, *Aile*, 654; Dural vd., *Aile*, 109; Yılmaz, *Aile*, 173; Canarslan, "The Relationship Of Attempt Against Life", 99; Okan Koç, *Hayata Kast*, 47.

¹⁴¹ Hayata kastta eşin hayatına yönelik bir kast varken, pek fena muamele özel boşanma sebebinde eşe genel olarak bedensel zarar veren vücut bütünlüğü ve sağlığına yönelik saldırı vardır. Bu bağlamda Bkz. Dural vd., *Aile*, 109-110; Öztan, *Aile*, 654, 656; Akıntürk- Ateş, *Aile*, 249; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 107; Yılmaz, *Aile*, 173-174.

¹⁴² Avatar görünümünün farklı görüntülerde meydana getirilebileceğine dair Bkz. Kurt - Toy, "Bir İnceleme", 184-185. Saybork, "Saybork, "Ready Player Me Nedir? / Metaverse Avatar Oluşturma / Vrchat Avatar Yapma", *YouTube* (24 Mart 2022) 00.01.00-00.04.04.

¹⁴³ Eşin, diğer eşin sırlarını öğrenmek için avatarının görüntüsünü değiştirmesi kendisini gizlemek amaçlı yaptığı bir durumdur. Bu durum analog hayatta meydana gelen ve kötü niyetli kişilerin, başka kişilerin bilgilerini almak için gizlice, bilgilerine ulaşmak istedikleri kişilerin hesaplarına girmesine benzetilebilir. Her iki durumda da kimliklerin gizlenmesi ve bilgilerin paylaşılmak istenmemesine rağmen ele geçirilmesi durumu vardır. Kötü niyetli kişilerin başkalarının hesaplarına izinsiz girmesiyle ilgili Bkz. Soner Altıntaş-Fatma Barkuş, "Dijital Ortamlarda Kişisel Veri Güvenliği Kavramı Üzerine Bir Derleme Çalışması", *Electronic Journal of Vocational Colleges* 13/1 (Haziran 2023), 50.

¹⁴⁴ Üç alan teorisinde en mahrem ve sırrını kendine saklayabileceği (gizli alan), sırrını bazı sınırlı sayıda yakını ile paylaşabileceği (özel alan) ve herkesin rahatça dahil olabileceği (kamusal alan) vardır. Üç alan teorisi hakkında örneğin Bkz. Mustafa Dural - Tufan Ögüz, *Kişiler Hukuku*, 138 vd.; Serap Helvacı, *Kişiler Hukuku* (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2023), 123 vd.; Ayan - Ayan, *Kişiler Hukuku*, 96 vd.; Kayıhan-Ünlütepe, *Medeni Hukuk*, 221-222; İkizler - Tüzüner, *Medeni Hukuk*, 352-353.

¹⁴⁵ Dilanur Demir, *Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında Unutulma Hakkı* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 52. Yine bu konuda Bkz. Krş. Habip Oğuz, *İnternet Ortamında Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 54-55; Mustafa Dural - Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2015), 140-141.

¹⁴⁶ Fotosensitiv epilepsilerin ışığa karşı duyarlı olduğu ve video oyunlarında, tv ve bilgisayarlardaki yanıp sönen ışıkların fotosensitiv epilepsiler için tetikleyici olduğuyla ilgili Bkz. Hacer Bozdemir - Kezban Aslan, "Refleks Epilepsiler", *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi (aktđ)* 18/2 (Haziran 2009), 72-74.

¹⁴⁷ Dural vd., *Aile*, 111; Çınar Mutlu, *Boşanma Sebepleri*, 116-117; Öztan, *Aile*, 658.

böyledir¹⁴⁸. Bunun gibi eşlerden birinin diğerine Metaverse’te birebir ya da herkes içinde ağır hakaretlerde bulunması da mümkündür.¹⁴⁹

Onur kırıcı davranış ağır olma şartını sağladıktan sonra yukarıda aktarılan örneklerde görüldüğü üzere bunun yapıldığı yerin analog veya sanal dünya olması mümkündür. Ancak hakimın somut olayda değerlendireceği ağırlık unsuru¹⁵⁰ saldırının bulunduğu ortama göre değişebilecektir. Şöyle ki onur kırıcı davranışın ağır olması onun hem objektif hem de sübjektif anlamda ağır olmasını gerektirir¹⁵¹. Sübjektif ağırlık, onur kırıcı davranışta bulunan eşin diğer eşe karşı onun onurunu kırmak kastı ile bir davranışta bulunmasını ifade eder¹⁵². Buna karşın sanal dünyada özellik taşıyabilecek olan objektif unsurda ise saldırının bulunduğu çevrede bulunan standart, model alınabilecek bir kişinin nesnel algısı esas alınır¹⁵³. Söz konusu unsur, sanal dünyanın dinamikleri ile zamanla oluşan sanal ortamda bulunan katılımcılarının kavrayışının tespiti ile irdelenebilir. Ayrıca saldırının kaç kişinin huzurunda yapıldığı da objektif unsur bağlamında saldırının ağırlığını etkileyen bir husustur¹⁵⁴. Bu anlamda genel olarak dijital dünyanın ve dijital platformların çok sayıda katılımcısı bulunmaktadır. Milyonlarca takipçisi olan bir YouTuber veya influencer¹⁵⁵ buna örnek olarak verilebilir. Her geçen gün artan katılımcı sayısı ile

¹⁴⁸ Dural vd., *Aile*, 111; Yılmaz, *Aile*, 178; Krş. Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 108; Öztan, *Aile*, 658; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 250; Bakire olmadığını yaymak ile ilgili “... tarafların cinsel yaşamları ve cinsel sağlıkları konusunda birbirlerine suçlamada bulunup, aralarında kalması gereken bu hususları çevreye de yayarak söylenti oluşmasına sebep oldukları anlaşılmaktadır...”, Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2013/25583 (7 Kasım 2013). Benzer yöndeki söylenti yaymak ile ilgili Yargıtay kararı için Bkz. “...İsviçre’de evli olduğunu gizlediği ve eşinin eve erkek aldığı dedikodusunu yaydığı anlaşılmaktadır. Gerçekleşen bu durum karşısında boşanmaya neden olan olaylarda davacı koca ağır kusurlu olup...”, Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2011/23291 (22 Aralık 2011).

¹⁴⁹ Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 108; Yılmaz, *Aile*, 178; Dural vd., *Aile*, 111; Krş. Öztan, *Aile*, 658; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 251. Herkesin içinde hakaret etmek ile ilgili örnek kararlar için Bkz. “...davalı kadının da mahkemece belirlenen kusurları yanında eşine ot herif, salak diyerek toplum içinde ağır hakaretlerde bulunup, aşağıladığı anlaşılmaktadır...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2015/10788 (27 Mayıs 2015); “...eşine ailesinin maddi yardımında bulunması için baskı yaptığı, “lan” diye hitap ettiği, toplum içinde “fazla yeme, şişmansın” şeklinde sözler söyleyerek aşağıladığı, küfür ettiği, kayınvalidesine hakaret ettiği...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2015/13946 (30 Haziran 2015). “...eşine toplum içinde “Allah belanı versin, yavşak pezevenk, s...tir git, hayvan, adam değilsin” diyerek ağır hakaretlerde bulunan, küfür eden ve kiskanç tavırları olan kadın ile agresif davranışları olan...”, Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2019/6905 (11 Haziran 2019); “...Toplanan delillerden davacı-davalı kadının birlik görevlerini yerine getirmede; buna karşılık davalı-davacı kocanın da eşine hakaret ettiği toplum içinde eşini aşağılayıcı söz ve davranışlarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleşen bu durum karşısında; davalı-davacı koca boşanmaya neden olan olaylarda daha ağır kusurlu olduğu halde...”, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2013/5552 (4 Mart 2013); “...İlk derece mahkemesince kadının erkeğe toplum içinde hakaret ettiği ve emekli olduğunda boşayacağını söylediği belirtilerek, davacının dava açmakta haklı olduğu gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir. ... Yapılan yargılama ve toplanan delillerden davalı kadının erkeğe yönelik olarak süreklilik arz eden hakaretlerinin bulunduğu, davacı erkeğin dava dilekçesinde kadının başkalarının yanında kendisini küçük düşürdüğünü söyleyerek bu vakaya dayandığı anlaşılmaktadır...”, Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2019/8691 (16 Eylül 2019).

¹⁵⁰ Erdem/Makaracı-Başak, *Aile*, 108; Yılmaz, *Aile*, 176 vd.; Öztan, *Aile*, 659; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 250.

¹⁵¹ Öztan, *Aile*, 659; Yılmaz, *Aile*, 177; Arzu Ersoy, *Aile Hukukumuzda Boşanma Sebebi Olarak Pek Kötü veya Ağır Derecede Onur Kırıcı Davranış* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 80; Krş. Karabulut, *Açılan Boşanma Davaları*, 66-67; Eda Şahin Şengül, *Fiili Ayrılık Nedeniyle Boşanma* (İstanbul: On İki Levha, 2022), 144-145.

¹⁵² Krş. Dural vd., *Aile*, 111; Yılmaz, *Aile*, 177; Öztan, *Aile*, 659 vd.; Ersoy, *Aile Hukukumuzda*, 80; Krş. Şahin Şengül, *Fiili Ayrılık*, 145; Krş. Karabulut, *Açılan Boşanma Davaları*, 67.

¹⁵³ Krş. Öztan, *Aile*, 659; Şahin Şengül, *Fiili Ayrılık*, 145; Yılmaz, *Aile*, 177.

¹⁵⁴ Öztan, *Aile*, 659.

¹⁵⁵ Düzenli bir şekilde YouTube platformuna içerik üreten ve ürettiği içeriklerle anılan kişilere YouTuber denirken bir sosyal medya mecrasında kuvvetli takipçi kitlesi olan ve içerik ürettiği alanda kanaatleri önemsenen kişiye ise Influencer denir. İlgili tanımlarla ilgili Bkz. Salih Seçkin Sevinç (Sevinç), “Blogger, Influencer, Fenomen, Instagrammer, Youtuber, Celebrity Nedir? Ne İşe Yarar? Nasıl İstifade Edilir?” (Erişim 24 Nisan 2024). YouTuber ve Influencer kavramları tek bir kişide de toplanabilmektedir. Yani bir Influencer, YouTube platformunu kullanarak da içeriklerini üretebilmektedir. Bu yönde Bkz. Yener Lütfü Mert, “Dijital Pazarlama Ekseninde Influencer Marketing Uygulamaları”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 6/2 (Eylül 2018), 1318, 1320, 1323.

Metaverse evreninde onur kırıcı bir hareketin geniş bir kitle tarafından takibi¹⁵⁶ ihlalin ağırlığını analog dünyaya kıyasla çok daha arttıracak niteliktedir¹⁵⁷.

Ayrıca genel olarak dijital dünyada yapılan her faaliyette olduğu gibi onur kırıcı bir saldırı da dijital bir iz bırakmaktır¹⁵⁸. Bu bağlamda Metaverse teknolojisi diğer dijital platformlardan farklılık taşıyan bir özelliğe sahiptir. Arka planındaki teknolojilerden biri olan blokzinciri teknolojisiyle kullanıcılarına gizlilik vaat etmektedir¹⁵⁹. Şöyle ki blokzincirinde bir değişiklik yapılmak istendiğinde bunun başarılabilmesi için birbirleriyle bağlantılı olan blokların da değiştirilmesi gerekmektedir¹⁶⁰. Hem değişimin zorluğu nedeniyle hem de bilgilerin birçok işlemcide kaydedilmesinden dolayı dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı korunaklıdır¹⁶¹. Bundan dolayı söz konusu durum onur kırıcı davranışın ağırlığını kural olarak azaltıcı niteliktedir.

D. Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme

1. Genel olarak

Özel, nisbi ve kusura dayalı olan boşanma sebebi TMK m.163'te düzenlenmiş olan "Suç işleme" boşanma sebebidir¹⁶². Burada her türden olan suçlardan bahsedilmemekte, özellikle bu suçun küçük düşürücü nitelikte olması aranmaktadır¹⁶³. Ancak kanun lafzında suçun küçük düşürücü bir suç olması yazmış olsa bile küçük düşürücü suçlar ile ilgili bir tanım mevcut değildir. Öğretide genellikle hırsızlık, ırza geçme gibi suçlar küçük düşürücü suç olarak sayılmaktadır¹⁶⁴. Ancak suçun küçük düşürücü suç sayılıp sayılmayacağı topluma ve zamana göre değişkenlik gösterebileceğinden her türlü somut olayda, içinde bulunulan topluma ve zamana göre değerlendirme yapılmalıdır¹⁶⁵.

¹⁵⁶ Bir durumun ağırlığı, onun sonuçlarının da ağırlaşmasıyla değerlendirilebilir. Geniş kitlelere yayılmanın kişinin üzerinde ağırlaştırıcı etkiye sahip olduğuna yönelik bir örnek olarak bir genç kızın siber zorbalığa maruz kalması nedeniyle intihar etmesi ile ilgili güncel bir olay verilebilir. İlgili içeriğe ulaşmak için Bkz. Onedio (Onedio), "Sosyal Medya Zorbalığı Bitmiyor: İntihar Ettikten Sonra Bile Kötü Yorumlar Alan Genç Kız" (Erişim 5 Mart 2024). Daha geniş kitleler tarafından görünmesi sağlandığı için sosyal medyanın ceza sınırlarının belirlenmesinde ağırlaştırıcı etkiye sahip olması gösterilebilir. Örneğin hakaret suçunu düzenleyen TCK m.125'e göre cezası normal şartlarda en az 3 ay en fazla 2 yıl arasında hapis veya adli para cezasıyla sosyal medyadan alenen edilen hakaretin 1/6 oranında arttırılarak verilmektedir.

¹⁵⁷ Öztan, *Aile*, 659. Krş. Mine Kaya, *Elektronik Ortamda (Elektronik Haberleşme-İnternet-Sosyal Medya) Kişilik Hakkının Korunması* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2015), 142; Erkan Akar, *Sosyal Medya Pazarlaması Sosyal Web'te Pazarlama Stratejileri* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2024), 51; Nuri Aydın, *Sosyal Medya Aracılığı İle Hakaret Suçu İşlenmesi* (İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 76-77; Murat Kayabaşı, *Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu ve Suça İlişkin Ağırlaştırıcı Sebepler* (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 117-120; Dural – Ögüz, *Kişiler Hukuku*, 132-137; Rona Serozan, *Medeni Hukuk* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2011), 416-417; Kayıhan, *Kişiler Hukuku*, 78; Ayan - Ayan, *Kişiler Hukuku*, 93-94; İhsan Erdoğan-A. Dilşad Keskin, *Türk Medeni Hukuku* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2019), 282-283.

¹⁵⁸ Dijital iz kavramı ile ilgili Bkz. Gül Bahar Yıldız Oğuz, *Dijital Çağda Çocuğun Mahremiyet Hakkının Korunması: Paylaşan Anne-Babalar Özelinde Sosyal Medya ve Çocuk İstismarı* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 21; Cemile Turgut, *Kişilik Hakkının Bir Görünümü Olarak Unutulma Hakkı* (İstanbul: On İki Levha, 2021), 251. Yine Krş. Çağlayan Aksoy, *Akıllı Sözleşmelerin Kuruluşu*, 25; Ayça Zorluoğlu Yılmaz, "Sharenting ve Velayet Hakkının Sınırları", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29/4 (Aralık 2021), 3386-3387. Dijital iz kavramıyla ilgili değinilebilecek bir husus da dijital ortam kullanıcıları öldükten sonra, dijital ortamdaki izlerinin mirasçılarının geçmesini savunan ve geçmemesini savunan görüşlerin varlığıdır. Hatta bu görüşler de kendi içlerinde alt dallara ayrılmaktadır. İlgili durum ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Nurten İnce Akman, "Mirasbırakanın Dijital Bilgilerinin Mirasçılara Geçişi (Dijital Tereke)", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9/2 (Aralık 2018), 538-554.

¹⁵⁹ Müller – Seiler, "Smart Contracts aus Sicht des Vertragsrechts", 324; Markus Kaulartz, "Die Blockchain- Technologie", *Computer Und Recht* 32/7 (July 2016), 474-480; Berk Kapanacı, "Özel Hukuk Penceresinden Blokzincir: "Sanal Para" Değerleri ve "Akıllı Sözleşmeler" Üzerine Değerlendirmeler", *Gelişen Teknolojiler ve Hukuk I – Blokzincir ve Hukuk*, ed. Eylem Aksoy Returnaz – Osman Gazi Güçlütürk (İstanbul: On İki Levha, 2020), 114.

¹⁶⁰ Kapanacı, "Değerlendirmeler", 114.

¹⁶¹ Bilgilerin birçok işlemcide kaydedilmesiyle ilgili Bkz. Doğanç, *Akıllı Sözleşmelerin Hukuki Nitelikleri*, 34.

¹⁶² Dural vd., *Aile*, 111; Yılmaz, *Aile*, 180; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 253; Ünlütepe, *Boşanma*, 99

¹⁶³ TMK m.163'te şu şekilde ifade edilmektedir: "Eşlerden biri küçük düşürücü bir suç işler veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşamayı diğer eşten beklenemezse, bu eş her zaman boşanma davası açabilir".

¹⁶⁴ Öztan, *Aile*, 663; Yılmaz, *Aile*, 181; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 252.

¹⁶⁵ Erdem – Makaracı Başak, *Aile*, 109; Öztan, *Aile*, 663-664; Dural vd., *Aile*, 111-112; Bozdağ, *Kusurun Etkisi*, 60; Oğuz Ersöz, "Suç İşleme", 119; Karabulut, *Açılan Boşanma Davaları*, 42; Ahmet Gökçen, *Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebi ile Boşanma* (İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021), 31-37.

Küçük düşürücü suçun evlilik birliğinin kurulmasından önce ya da sonra gerçekleşmesi boşanma davasına dayanak oluşturması açısından önem taşır. Evlilik birliğinin kurulmasından sonra küçük düşürücü suç işlenmesi halinde diğer eşin bu boşanma sebebine dayanarak boşanma davası açabileceği açıktır¹⁶⁶. Ancak evlilik birliğinin kurulmasından önce küçük düşürücü suçun işlenmesinde bu sebebe dayanılıp dayanılmayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre evlilik birliği kurulmadan önce eşlerden biri suç işlemişse ve diğerinin bunu bilmesine rağmen evlenmesi durumunda bu nedene dayanarak dava açamaz¹⁶⁷. Ancak son aktarılan durumda eş, bunu bilmeden evleniyorsa ve şartları varsa hata, hile ya da evlenmenin iptali yollarına başvurabileceği gibi evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına dayanarak da boşanma davasını açabilecektir¹⁶⁸. Diğer görüşe göre ise evlilik birliği kurulmadan önce küçük düşürücü suç işlenmiş ve diğer eşten gizlenmişse, diğer eşin küçük düşürücü suç işlendiğini öğrenmesiyle küçük düşürücü suç boşanma sebebine dayanabilecektir¹⁶⁹. Ancak bu durumda evlilik birliği kurulması aşamasında eş, diğer eşin suç işlediğini bilmesi halinde suç işleme özel boşanma sebebine dayanamaz¹⁷⁰.

Yine TMK m. 163'te düzenlenen özel, nisbi ve kusura dayalı olan haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebine ise sürme fiilinden anlaşılacağı üzere tek seferlik olan durumlarda değil devamlılık durumunda dayanılabilecektir¹⁷¹. Bundan dolayı uygulamada karşılaşılan örnekler arasında evlilik dışı birlikte yaşamak, eşi dışında başka bir karşı cinsle yıllardır ilişki içinde bulunmak gibi belli bir süre devam eden eylemler yer almaktadır¹⁷². Bu bağlamda tekrardan kaçınmak üzere eşcinsel birlikler zina olarak gören görüşe katıldığımızı ilişkin daha önceki açıklamalarımıza işaret etmekle yetiniyoruz¹⁷³.

¹⁶⁶ Öztan, *Aile*, 663; Bozdağ, *Boşanma Sebepleri*, 61; Yılmaz, *Aile*, 182; Karabulut, *Açılan Boşanma Davaları*, 40-41.

¹⁶⁷ Öztan, *Aile*, 663; Ersöz, "Suç İşleme", 123; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 253; Dural vd., *Aile*, 112; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 109; Gökçen, *Suç İşleme*, 45. Örnek kararlar için Bkz. "...Küçük düşürücü suç işlemenin Türk Medeni Kanununun 163. maddesi hükmüne göre boşanma sebebi olabilmesi için suç teşkil eden eylemin evlendikten sonra işlenmiş olması gerekir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2016/3369 (23 Şubat 2016). "...davanın Türk Medeni Kanununun 163. maddesi uyarınca, açılan "küçük düşürücü suç işleme" nedenine dayalı bir boşanma davası olduğu, davalı kocanın işlediği iddia edilen suçların suç tarihlerinin boşanma dava tarihinden önceki tarihlere ait olduğu, ..." Kırş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2014/5431 (11 Mart 2014).

¹⁶⁸ Öztan, *Aile*, 663; Dural vd., *Aile*, 112; Yılmaz, *Aile*, 182; Gökçen, *Suç İşleme*, 45; Bozdağ, *Boşanma Sebepleri*, 61. Kırş. Ünlütepe, *Boşanma*, 101. Suç işleme boşanma sebebine dayanılarak boşanma davası açılabilmesi için suçun evlilik kurulduktan sonra işlenmesi gerektiğine dair örnek kararlar için Bkz. "...Küçük düşürücü suç işlemenin Türk Medeni Kanununun 163. maddesi hükmüne göre boşanma sebebi olabilmesi için suç teşkil eden eylemin evlendikten sonra işlenmiş olması gerekir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2016/3369 (23 Şubat 2016); "...Türk Medeni Kanununun 163. maddesi hükmüne göre boşanma kararı verebilmek için suç teşkil eden eylemin evlendikten sonra işlenmiş olması gerekir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2018/8173 (27 Haziran 2018).

¹⁶⁹ Öztan, *Aile*, 663; Yılmaz, *Aile*, 182.

¹⁷⁰ Öztan, *Aile*, 663; Yılmaz, *Aile*, 182; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 253; Dural vd., *Aile*, 112; Ersöz, "Suç İşleme", 123; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 109; Gökçen, *Suç İşleme*, 45.

¹⁷¹ Ünsal, "Haysiyetsiz Hayat Sürme", 231-232; Yılmaz, *Aile*, 183; Ersöz, "Suç İşleme", 125; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 253; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 110.

¹⁷² "...Davalının dört yıldır C. İsmiyle bir şahısla ilişki içinde bulunduğu onunla seviştiği, kocası evden ayrıldığında onunla buluşup sokaklarda öpüştüğü...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.1995/1889 (16 Şubat 1995); "...Haysiyetsiz hayatın varlığından söz edilebilmesi ve bu sebeple boşanma kararı verilebilmesi için, başkalarıyla ilişkinin bir yaşam tarzı olarak benimsenmiş ve bu şekilde yaşamının devamlılık göstermesi gerekir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2011/23825 (28 Aralık 2011); "Haysiyetsiz hayat sürmenin varlığından söz edilebilmesi ve bu sebeple boşanma kararı verilebilmesi için; eşin, sosyal hayatta toplumun genel değer yargılarıyla çatışan, olumsuz nitelikte kabul edilen davranışının süreklilik göstermesi ve bu davranışın diğer eş için birlikte yaşamayı ondan beklenemez hale getirmesi gereklidir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2012/17686 (26 Haziran 2012); "...Davalının E. U. kimliğini kullandığı, G. U. ve F. P.'la bir müddet evlilik dışı birlikte yaşadığı, bu nedenle haysiyetsiz yaşam sürmenin koşullarının gerçekleştiği...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2009/19112 (9 Kasım 2009); "...Haysiyetsiz hayatın varlığından söz edilebilmesi ve bu sebeple boşanma kararı verilebilmesi için, başkalarıyla ilişkinin bir yaşam tarzı olarak benimsenmiş ve bu şekilde yaşamının devamlılık göstermesi gerekir...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2011/23825 (28 Aralık 2011).

¹⁷³ Bu konudaki açıklamalarımız için Zina üst başlığı altındaki "Metaverse Özelinde Değerlendirmeler" başlığına bakılmalıdır.

2. Metaverse özelinde değerlendirmeler

Suç işleme sebebine dayanarak boşanma davası açılabilmesi için öncelikle Metaverse’de de suç işleme olanağının bulunması ve bunun küçük düşürücü nitelikte bir suç olması gereklidir¹⁷⁴. Yukarıda da aktarıldığı üzere küçük düşürücülük niteliği suçun işlendiği topluma göre belirlenir¹⁷⁵.

Burada tartışılacak olan Metaverse’te küçük düşürücü suç olma algısının acaba internetin evrimleştiği sanal ortamın dinamikleri gözetilerek mi, yoksa toplumun geneli dikkate alınarak mı belirleneceğidir¹⁷⁶. İlk zikredilen durumun esas alınmasında sanal ortam algısı bilimsel anket ve istatistikle tespit edilip değerlendirme yapma gereği duyulabilir¹⁷⁷. Bu ihtimalde örneğin Metaverse’te sanal bir toplum bilincinin var olması ve gelişmesi halinde¹⁷⁸ belki de bir kişinin başkasının avatarını ele geçirmesi (hack) veya buna zarar vermesi de küçük düşürücü nitelikte kabul edilebilecektir. İkinci durum esas alınırsa Metaverse, günümüzde genel olarak internet aracılığıyla boşanmaya sebebiyet verebilecek küçük düşürücü suç işlenmesi halinin gelişmiş, teknik bir aracı olarak görülebilir. Dolayısıyla internet yoluyla da gerçekleştirilebilecek suçlar Metaverse ortamında işlenirse bunlar yine TMK m. 163 kapsamında değerlendirilebilir. Buna Metaverse’te avatarların sözlü ya da birbirlerine ulaşabilecekleri

¹⁷⁴ Metaverse’ün sanal bir alan olmasından dolayı küçük düşürücü suçun da sanal ortam vasıtasıyla yapılabilmesi önem arz eder. Günümüzde buna örnek olarak internet üzerinden dolandırıcılık yapılması verilebileceği “TCK m.158/ bent f’de “Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle,” ifadeleriyle bilişim sistemlerinin kullanılmasını dolandırıcılığın nitelikli hali saymıştır. Genel olarak dolandırıcılık suçunun yüz kızartıcı suçlar arasında sayılabileceğiyle ilgili olarak Bkz. Yılmaz, *Aile*, 181; Dural vd., *Aile*, 112; Oğuz Ersöz, “4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nda Düzenlenen Boşanma Sebeplerine Genel Bakış”, *The Journal of Social Science* 3/5 (Şubat 2019), 236.” gibi direkt olarak Metaverse’te gerçekleşebilecek dolandırıcılık durumu için Bkz. İsa Başbüyük, “Blokzincir-Kripto Varlık Bağlantılı Yaygın Sahtekarlık Türlerinin Dolandırıcılık ve İlişkili Suçlar Yönünden Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 25/2 (Kasım 2023), 832-833.

¹⁷⁵ Krş. Ersöz, “Suç İşleme”, 119; Krş. Gökçen, *Suç İşleme*, 34; Kaya Gökmen, *Boşanma Davası Sırasında Ölen Eşin Mirasçılarının Boşanma Davasına Devam Etmesi* (İstanbul: On İki Levha, 2021), 72; Çise Sevimli, *Türk Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Kadınların ve Çocukların Aile İçi Şiddetten Korunması* (İstanbul: On İki Levha, 2019), 43; Topak, *Yargılama Usulü*, 39.

¹⁷⁶ Analog dünyada, işlenen bir suçun küçük düşürücü suç olup olmadığını hakim somut olayın özelliklerine göre belirler. Bu belirlemede ise eşlerin toplum içerisindeki statüleri, toplumun örf, adet ve ahlak kuralları dikkate alınır. Bu konuda Bkz. Mehmet Zahid Yener, “Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davasına Etkisi”, *Adalet Dergisi* 67 (Kasım 2021), 244; Yılmaz, *Aile*, 181; Dural vd. *Aile*, 112. Yine Krş. Öztan, *Aile*, 663-664; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 252; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 109; Topak, *Yargılama Usulü*, 39; Ersöz, “Suç İşleme”, 119. Günümüzde genel anlamda internet teknolojisiyle de toplumun örf, adet ve ahlak anlayışına; eşlerin sosyal statülerine uymayacak türden küçük düşürücü suç niteliğindeki davranışlar gerçekleşmektedir. Bu konuda en çok akla gelebilecek husus dolandırıcılıktır. Kişinin analog hayatını etkileyen bu tarz durumların yine kişinin toplum içindeki statüsünü ve toplumun örf, adet ve ahlak anlayışıyla uyuşup uyuşmadığına bakılıp hakim taktiri ile küçük düşürücü suç işlenip işlenmediği anlaşılmalıdır. Ancak Jonathan Nolan ve eşi Lisa Joy’un oluşturduğu “Westworld” (İlgili diziyile ilgili bilgi için Bkz. Wikipedia (Wikipedia), “Westworld (TV series)” (Erişim 20 Mayıs 2024).) adlı dizide de olduğu gibi Metaverse gibi diğer sanal mecralarda da işlenen suçların yapay zekalara karşı işlenmesi durumu incelenebilir. İlgili dizide olduğu gibi öldürmek, tecavüz ve işkence etmek gibi fiillerin yapay zekaya karşı işlenmesi onların canlı varlıklar olmamaları dolayısıyla bir suç teşkil etmeyeceği düşünülse de geniş anlamda bakıldığında bu tür eylemler toplumsal hayat için de tehlike arz edecektir. Çünkü kişilerin sanal dünyadaki deneyimlerinden edindikleri bilgiler, hazlar vs. sadece sanal dünya içerisinde kalmayabilmekte, bunlar kişilerin analog hayatta iken ki sosyal ilişkilerini de etkileyebilmektedir. Nitekim bu yönde örneğin Bkz. Tamer Soysal, “Sanal Gerçeklik”, 194-195. Bu nedenle kişilerin özellikle gelişmiş teknolojilerle beraber deneyimlendiğinde tıpkı gerçek hayatta yaptığı gibi hissi uyandırabilecek bu tür sanal dünya uygulamalarındaki davranışları gelecek yıllarda toplumsal hayata etkisi dikkate alınarak benimsenecek hukuk politikasına göre küçük düşürücü suç olarak nitelendirilmesi mümkündür. Nitekim sanal ortamda yapılan eylemlerden bazılarının suç olarak düzenlenebileceği yönünde Bkz. Bacaksız, “Ceza Hukuku”, 298-299; Soysal, “Sanal Gerçeklik”, 196.

¹⁷⁷ Krş. Çığır İlbaş, *Bilişim Suçlarının Sosyo-Kültürel Seviyelere Göre Algı Analizi* (Ankara: Başkent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 45 vd.; Kullanıcıların Metaverse’ü fiziksel dünyadan tamamen bir kopuş olarak yorumladıkları ile ilgili Bkz. Kuş, “Dijital Büyük Patlama”, 256.

¹⁷⁸ Metaverse’te toplum bilinci ile ilgili Bkz. Filiz Güven-İklim Güven, “Metaverse Toplumu: Kimlik, Mekan ve Yeni Topluluk Bilinci”, *Erciyes Akademi* 36/4 (Aralık 2022), 1802-1804.

mesajlaşma bölümlerini kullanarak cinsel tacizin meydana gelmesi¹⁷⁹, nitelikli dolandırıcılık¹⁸⁰ vb. örnek olarak verilebilir.

Daha önce aktarıldığı üzere haysiyetsiz hayat sürme kavramı lafızdan da anlaşılacağı üzere haysiyetsiz şekilde ifade edilen bir davranışın sürekli olmasını ifade eder¹⁸¹. Hangi durumların haysiyetsiz hayat sürmeyi gerçekleştireceği hükümde net bir biçimde belirtilmemekle birlikte kavram genel olarak toplumsal düzeyde namus, şeref ve ahlak kavramlarına uygun olmayan durumlara karşılık gelir¹⁸². Sınırları net olarak belirtilmemiş bu boşanma sebebinin çok farklı görünüşleri bulunur¹⁸³. Çalışmanın kapsamını genişletmemek üzere bir sınırlama olarak kumarbazlık¹⁸⁴ ve ayaşlık örnekleri üzerinden açıklamalara devam edilecektir.

Kumarbazlık durumu ile Metaverse ortamında karşılaşılabilmesi olasıdır. Şöyle ki; bir kişinin kumarbaz olarak nitelendirilebilmesi için o kişinin tek sefer değil süreklilik ifade eder şekilde kumar oynaması gerekmektedir¹⁸⁵. Dolayısıyla kumarbaz olan birinin haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebindeki süreklilik koşulunu yerine getirdiği anlaşılmaktadır¹⁸⁶. Metaverse'te de çevrimiçi bir şekilde rahatlıkla

¹⁷⁹ "...Davalının, on iki yaşında bir kız çocuğuna cinsel tacizde bulunduğu, suçu sabit görülerek bundan dolayı ceza aldığı yapılan soruşturma ve toplanan delillerden anlaşılmaktadır. ... Dava Türk Medeni Kanununun 163'üncü maddesinde yer alan "küçük düşürücü suç işleme" sebebine dayanılarak açılmıştır. İşlenen suçun niteliğine göre davacının dava açması karşısında onunla birlikte yaşamayı kendisinden beklenemeyeceği açık ve tartışmasızdır.", Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2015/4947 (19 Mart 2015); "...saniğin, mağdureye hiçbir bedensel temasta bulunmaksızın, elinde mağdureye ait resimler bulunduğunu, bu resimleri montajlayarak kötü sitelere ve ailesine göndereceğinden bahisle mağdureyi tehdit ederek internetten görüntülü görüşme yaptığı mağdurenin elbiselerini çıkartmasını, cinsel içerikli hareketler yapmasını temin etmekten ibaret eylemlerinin 5237 sayılı TCK'nın 105. maddesinde düzenlenen cinsel taciz suçunu oluşturduğu ...", Yargıtay 14.Ceza Dairesi (Yargıtay), K.2016/2793 (22 Mart 2016).

¹⁸⁰ İnternet aracılığıyla nitelikli dolandırıcılık suçunun işlendiğine dair bir Yargıtay kararı örneği için "...davalı Ö. tarafından bir bilgisayar korsanıyla işbirliği yapılarak internet şifreleri kırılıp hesaplarına girildiğini, A. T.A.Ş.'nin M. Şubesindeki hesabından sahte isimli S. B. (gerçekte davalı A. B.), sahte isimli S. K. (gerçekte davalı M. A.) adlarına toplam 5.200 TL'nin bankanın başka şubelerine havale ettiklerini...", Yargıtay 11. Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2010/12858 (13 Aralık 2010). Nitelikli dolandırıcılıkta önemli bir ayrıma değinmek gerekir. Mudi (faiz elde etmek gereğiyle bankaya para yatıran kimse) bankaya para yatırdığında yatırmış olduğu para artık bankanıdır. Mudi ise alacak hakkı sahibi konumunda bulunur. Dolayısıyla üçüncü kişi bankadaki bu parayı çektiğinde haksız fiil mudiye değil bankaya karşı işlenmiş olur. Mudinin ise alacak hakkı devam edecektir. Ancak bu durum üçüncü kişinin haksız fiilinde mudinin kusurunun olmaması durumunda geçerlidir. Mudi eğer üçüncü kişinin bankadan parayı çekmesinde kusurluysa bu akde aykırı davranışından dolayı bankaya karşı sorumlu olur. Aktarılan önemli ayırım ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Yeşim Atamer, "İnternet Bankacılığının Üçüncü Kişiler Tarafından Hukuka Aykırı Kullanımı Nedeniyle Doğan Zararı Kim Taşır?", *Banka Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2007), 21.

¹⁸¹ Tutumlu, *Boşanma Yargılaması Hukuku*, 242; Bor, *Boşanma*, 36; Ünlütepe, *Boşanma*, 101; Ferhat Kalkmaz, *Türkiye'de Çoklu Boşanma Sistemi* (Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 93; Ünsal, "Haysiyetsiz Hayat Sürme", 232; Ersöz, "Suç İşleme", 125; Gözütok, *Terk*, 38.

¹⁸² Gökçen, *Suç İşleme*, 57; Ünsal, "Haysiyetsiz Hayat Sürme", 231-232; Kalkmaz, *Çoklu Boşanma*, 92; Krş. Ersöz, "Suç İşleme", 126.

¹⁸³ Farklı, haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebine ilişkin bazı örnek Yargıtay kararları için Bkz. "...Davalının dört yıldır C. isimli bir şahısla ilişki içinde bulunduğu onunla sevdiği, kocası evden ayrıldığında onunla buluşup sokaklarda öpüştüğü görgüye dayalı tanık beyanları ile belirlenmiştir. Haysiyetsizlik nedeniyle boşanma davasında kusurlu tarafın birden çok kişi ile onur kırıcı temaslarda bulunması şart değildir. Davalının boşanmaya neden olan eylemlerinin onur kırıcı, görevler üzerinde etki yapacak herkesce kabul edilemeyecek nitelikte olmasıdır. Davacı, yönünden müşterek hayatı sürdürmesi kendisinden beklenmeyecek hal almıştır. ....", Yargıtay 2. Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.1995/1889 (16 Şubat 1995); "...Davalının E. U. kimliğini kullandığı, G. U. ve F. P.'la bir müddet evlilik dışı birlikte yaşadığı, bu nedenle haysiyetsiz yaşam sürmenin koşullarının gerçekleştiği ve onunla birlikte yaşamayı davacıdan beklenemeyecek hale geldiği sabit olduğu ...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2009/19112 (9 Kasım 2009); "...evli olan davalı kadının başka bir erkekle sürekli ilişki kurduğu ve bundan dolayı davacı koca için birlikte yaşamının çekilmez hal aldığı anlaşılmaktadır. ....", Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K.1984/791 (5 Ekim 1984).

¹⁸⁴ "...davalı karşı davacı erkeğin aile ekonomisini sarsacak boyutta şans oyunu oynadığı...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2023/10868 (05 Nisan 2023); "...davalının bizzat kendi beyanları ve davalı tanık beyanları ile düzenli olarak şans oyunları oynadığının anlaşıldığı...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2023/1835 (13 Nisan 2023); "...şans oyunları oynadığı, birlik görevini ihmal ettiği...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2024/902 (15 Şubat 2024); "...kadını eve almadığı, karşılıklı birbirlerine küfür hakaret ettikleri, evi ile ilgilenmediği evin giderlerini ... kadının karşıladığı, ilgilendiği, şans oyunları oynadığı ...", Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2023/2865 (01 Haziran 2023).

¹⁸⁵ TDK'ye göre de kumarbazın anlamı "Kumara düşkün, sürekli kumar oynayan; kumarçı, bitirimci" şeklinde ifade edilmiştir. Bunun için bkz. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, "Kumarbaz" (Erişim 10 Şubat 2024). Kumarbaz olunması için süreklilik unsurunun gerektiği ifadesi ile TDK'da kumarbazın anlamı içerisindeki "sürekli kumar oynayan" ifadeleri örtüşmektedir.

¹⁸⁶ Haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebinin oluşabilmesi için süreklilik koşulunun gerekliliği için örnek yargı kararları için Bkz. "...Haysiyetsiz hayat sürmenin varlığından söz edilebilmesi ve bu sebeple boşanma kararı verilebilmesi için; eşin,

kumar oynanabilecek bir ortam oluşturulması mümkündür¹⁸⁷. Metaverse ortamında kumar oynamanın, gerçekliğin ve hissin daha fazla hissedilebilmesi, sanal bir ortamın cazipliği ve anonimlik gibi unsurların varlığı sayesinde analog hayattan daha cazip görülmesi olasıdır¹⁸⁸.

Ayyaşlık alkol tüketimine düşkünlüğü ifade eder¹⁸⁹. Bu bağlamda Metaverse her ne kadar bir gerçek hayat tasviri olmaya yakınlaşsa da sanal bir ortam olacağından kişilerin gerçekten bir şey içmeleri mümkün görünmemektedir. Ancak Metaverse'ün kişinin algısında bulanıklık yapması ve bunun da sarhoşluğa benzer bir hal alması meydana gelebilir ki bu durum gerçeklik algısıyla da yakından alakalı olabilecektir¹⁹⁰. Ayyaşlığın kişi üzerindeki etkisi ile Metaverse'e bağlanmanın kişinin algısı üzerindeki etkileri somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Eğer algı bulanıklığının kişiyi ayyaşlık derecesinde etkilediği kabul edilebilirse ve diğer şartlar da sağlarsa bu durum haysiyetsiz hayat sürme olarak nitelendirilebilir¹⁹¹.

Yukarıda Metaverse'ün sanal bir ortam olmasından dolayı alkol tüketilemeyeceğine değinilmiş olsa da tat ve koku almayla ilgili devam eden çalışmalar sayesinde Metaverse kullanıcıları sanal ortam içerisindeyken dahi alkolün tadı ve kokusunu algılayabileceklerdir¹⁹². Toplum nezdinde aşırı alkol tüketmek çeşitli kişisel ve toplumsal nedenlerden dolayı genel olarak tavsiye edilmemektedir. Bu bağlamda Metaverse'te duyu organlarıyla alkolün tadı ve kokusu hissedilmesine rağmen sarhoşluk hissi vermese de toplum nezdindeki olumsuz görüntüsünden dolayı ve kullanıcının alkol tadını hissetmek için

---

sosyal hayatta toplumun genel değer yargılarıyla çatışan, olumsuz nitelikte kabul edilen davranışının süreklilik göstermesi ve bu davranışın diğer eş için birlikte yaşamayı ondan beklenemez hale getirmesi gereklidir... Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2012/17686 (26 Haziran 2012); *“...Haysiyetsiz hayatın varlığından söz edilebilmesi ve bu sebeple boşanma kararı verilebilmesi için, başkalarıyla ilişkinin bir yaşam tarzı olarak benimsenmiş ve bu şekilde yaşamının devamlılık göstermesi gerekir...”* Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2011/23825 (28 Aralık 2011); *“...Haysiyetsiz hayat sürmenin varlığından söz edilebilmesi ve bu sebeple boşanma kararı verilebilmesi için; eşin, sosyal hayatta toplumun genel değer yargılarıyla çatışan, olumsuz nitelikte kabul edilen davranışının süreklilik göstermesi ve bu davranışın diğer eş için birlikte yaşamayı ondan beklenemez hale getirmesi gereklidir...”* Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2012/17686 (26 Haziran 2012); *“...Haysiyetsiz hayattan söz edilebilmesi ve bu sebeple boşanma kararı verilebilmesi için, başkalarıyla ilişkinin bir yaşam tarzı olarak benimsenmiş olması ve bu şekilde yaşamının az veya çok devamlılık göstermesi gerekir...”* Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi (BAM), K.2020/39 (15 Ocak 2020).

¹⁸⁷ Metaverse'ün ve Metaverse'e oyun geliştiren platformların kendilerini geliştirmesiyle beraber gerçeklik hissini daha çok arttığı, kullanıcılarının artmasıyla insanların daha çok sosyalleşebileceği bir platform haline gelen Metaverse'te yer almak, kullanıcılarını sürükleyici bir ortamın içine çekmektedir. Kumar gibi kağıt oyunlarının basit internet sayfalarından bile oynanabileceği göz önüne alındığında Metaverse'te de rahatlıkla kumar oynanabilecek alanların oluşturulabileceğini söylemek güç değildir. Gerçeklik hissini artırması ve özellikle çok çeşitli insanlarla zaman ve mekan sınırı olmaksızın kumar oynanabilmesi bu durumu daha da çekici hale getirebilecektir. Metaverse'te oyunların daha sürükleyici hale gelmesiyle ilgili Bkz. Mevlüt Hürol Mete, “Dijital Oyunların Geleceğinde Metaverse Etkisi”, *TRT Akademi* 8/17 (Ocak 2023), 299 vd.

¹⁸⁸ Metaverse'te anonimliğin kullanıcıları daha özgür yaptığıyla ilgili Bkz. Güven-Güven, “Topluluk Bilinci”, 1804; Metaverse'ün sürükleyici bir deneyim olduğuyla ilgili Bkz. Muharrem Kılıç, “Meta Gözetimsel İktidar Aygıtı Olarak Metaverse-İnsan Hakları ve Tekillik İdeali Bağlamında Bir Çözümleme”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1 (Ağustos 2022), 29.

¹⁸⁹ TDK'da yer alan ayyaşlık tanımlarından birine göre bu durum: “İçkiye düşkün; içkici, içici, keş ...” şeklinde ifade edilmektedir. Ayyaşlığın bir boşanma sebebi olabileceğiyle bazı kararlar *“...erkeğin sürekli alkol aldığı tanıkları tarafından gözlemlendiği...”* Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2023/2008 (27 Nisan 2023); *“...Alkol bağımlılığı bulunan ve taşkınlık çıkaran, kadına fiziksel şiddet uygulayan, zinet eşyalarını kadından habersiz alıp satan ve parayı alkol için harcayan, şikayetçi olmaması için kadını evin tuvaletine kilitleyen, kadını para istemesi için yakınlarına gönderen ve para almadan gelme diyen erkeğin tam kusurlu olduğu” gerekçesiyle kadının davasının kabulüne karar verilmiş...”,* Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2021/663 (27 Ocak 2021). Yine Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2024/761 (13 Şubat 2024); Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2023/2863 (01 Haziran 2023); Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K. 2022/1272 (11 Ekim 2022).

¹⁹⁰ Metaverse'ün gerçeklik algısı üzerinde olumsuz etkileri ve sonuçlarına yönelik olabilecek senaryolar için Bkz. Kuş, “Dijital Büyük Patlamada”, 253.

¹⁹¹ *“...Alkol bağımlılığı bulunan ve taşkınlık çıkaran...” ... kadının davasının kabulüne karar verilmiş...”,* Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2021/663 (27 Ocak 2021); *“...Hâl böyle olunca sürekli alkol kullanmak suretiyle tartışma çıkaran, böyle anlarda evdeki eşyaları kırıp döken, eşine hakaret edip aşağılayan...”*, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K. 2022/1272 (11 Ekim 2022).

¹⁹² Metaverse'te tat ve koku üzerine devam eden çalışmalar olduğuyla ilgili Bkz. Muhammet Mustafa Ünlü, “Metaverse ve Görsel Sanat”, *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 10/28 (Eylül 2022), 56. Metaverse'te tat almaya yönelik çalışma olarak Japonya'da cihazın içerisine 10 adet kapsül yerleştirilerek ekrandaki görüntülerin tadını almayı sağlayan çalışma için Bkz. Merve Karaman – Deniz Akçay Balcı, “Metaverse ve NFT Bağlamında Sanatta Dijital Dönüşüm”, *İzlek Akademik Dergi (Izlek Academical Journal)* 5/1 (Mart 2023), 24.

sürekli olarak Metaverse'e girmesi durumunda ilgili durum haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebine neden olabilir kanaatindeyiz.

E. Terk

1. Genel olarak

Terk özel, mutlak ve kusura dayalı bir boşanma sebebidir¹⁹³. Buna kısaca eşlerden birinin ortak konutu terki durumunda başvurulabilir¹⁹⁴. Terk sebebinin oluşabilmesi için gerçekleşmesi gereken şartlar vardır¹⁹⁵. Bu şartların oluşması için öncelikle eşlerden biri ailenin birlikte yaşadığı ortak konuttan aile birliği içerisindeki görevlerini¹⁹⁶ yapmamak için ayrılmalıdır¹⁹⁷. Ortak konuttan haklı bir sebeple ayrılan kişinin haklı sebebi ortadan kalkmasına rağmen ortak konuta geri dönmeme¹⁹⁸. Ortak konutun terki

¹⁹³ Gözütok, *Terk*, 45; Ünlütepe, *Boşanma*, 104; Bekem, *Zina*, 39; Süleyman Yılmaz – Abdülkerim Yıldırım, *Medeni Hukuk – I (Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku)* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2023), 225; Nurşen Ayan, "Terk Nedeniyle Boşanma", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/1 (Haziran 2007), 42-43.

¹⁹⁴ TMK m.185 f. 3'te: "Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar" şeklinde ifade edilmiştir. Aktarılan madde metninin muhalifinden birlikte yaşama son verilmesinin eşlerin birlikte yaşama olgusuna son vereceği için bunun terk boşanma sebebinin oluşturduğu söylenebilir. Bu konuda Bkz. Nursena Genç Güntürk, *Terk Sebebiyle Boşanma* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 35-36; Ayan, "Terk", 42; Gözütok, *Terk*, 43-44; Bor, *Boşanma*, 37. Değinmek gereken bir husus da terk eden eşin sadece ortak konuttan ayrılan eş olmayıp aynı zamanda ortak konutta yaşamaya devam eden eş de olabilmesi halidir. Bu husus TMK m.164/1'de "diğerini ortak konutu terk etmeye zorlayan veya haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmeyi engelleyen eş de terk etmiş sayılır" ifadesiyle düzenlenmiştir. Terke zorlanan eşin terk etmiş sayılmasıyla ilgili bazı örnek Yargıtay kararları için Bkz. "...davacının terk nedeni ile boşanma davası açmış ise de davalının eve gelmemesi için her türlü psikolojik baskıyı yaptığını, oysa davalının eve dönmeyi çok istediğini çocuklarına duyduğu özlem nedeni ile bu ayrılığın bir an önce bitmesini istediğini, bu nedenle davalının şeklen evi terk etmiş ve geri dönmüyor gibi görünmekte ise de mannen davacı tarafın tavır ve davranışları nedeniyle dönmek istediği evine, bugüne kadar dönemediğini...", Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K. 2013/67 (16 Ocak 2013); "...Olayda, tarafların kendilerinin seçtikleri bağımsız bir konut bulunmamaktadır. Davacı kadın, kayınvalidesi ve kayınbabasıyla birlikte oturdukları evi terk etmiştir. Bu durumda; bağımsız, ortak konut seçiminden kaçınarak, eşini, rızası hilafına kendi anne ve babasıyla oturmaya mecbur bırakan koca, eşini terk etmiş sayılır...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2003/10891 (16 Temmuz 2007); "...Önemle vurgulanmalıdır ki, burada "terk eden eş" kavramına sadece evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk eden veya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmeyen eş girmemekte; yasanın açık hükmü gereği bu kavram diğer eşin terk veya dönmeye zorlamakla terk etmiş sayılan eşi de kapsamaktadır....", Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K. 2015/1032 (13 Mart 2015).

¹⁹⁵ TMK'nin Terk başlıklı 164. maddesinde sayılan şartlar: 1) evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri yerine getirmemek maksadı (TMK m.164/f.1); 2) haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmek (TMK m.164/f.1); 3) ayrılık, en az altı ay sürmeli ve bu durum devam etmeli ve istem üzerine hâkim veya noter tarafından yapılan ihtar sonuçsuz kalmalı (TMK m.164/f.1); 4) Diğer eş haklı bir sebep olmaksızın terk etmeye zorlamak (TMK m.164/f.1). Terkin şartları hakkında örneğin Bkz. Öztan, *Aile*, 667-674; Gözütok, *Terk*, 50-58; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 112-118; Yılmaz, *Aile*, 185-190; Ünlütepe, *Boşanma*, 105-108.

¹⁹⁶ Aile birliği içinde eşlerin karşılıklı hak ve yükümlülükleri hakkında Bkz. Dural vd., *Aile*, 161-165; Yılmaz, *Aile*, 269-279; Ünlütepe, *Boşanma*, 27-28; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 215-223.

¹⁹⁷ Burada eşin ortak konutun aile birliği içerisindeki görevlerini yapmamak için ayrılması durumu açısından değinilmesi gereken bir nokta vardır. Eş, ortak konut içerisinde aile birliğindeki görevlerini yerine getirmiyor olabilir. Eşlerden biri adeta eşini tanıyamıyormuş gibi davranılabilir, aynı sofrada yemek yenmeyebilir, aynı yatakta uyunmayabilir ve hatta eşle hiç konuşmayabilir, ailesine maddi manevi hiçbir katkı sağlamıyor olabilir. Aktarılan durumlar ilk başta aile birliği içerisindeki görevlerden kaçmak olgusunu düşündürse dahi terk özel boşanma sebebinin oluşması için fiziki olarak ortak konutun terk edilmesi gerekmektedir. Zaten fiziki terkin gerekliliği aynı zamanda terk unsurunun oluşması için gerekli olan unsurlardan biri olan ihtarın çekilerek eve dönme çağrısında bulunulması için de lazımdır. Bu anlamda da ortak konuttan fiziki olarak ayrılma şartının gerekliliği açıktır. Yapılan açıklamalar için Krş. Ayan, "Terk", 42, 45; Gözütok, *Terk*, 51. Terk boşanma sebebi için ortak konutun terkedilmesinin gerektiğiyle ilgili Bkz. "...Terk sebebine dayalı boşanma davasının kabul edilebilmesi için öncelikli şart, davalı eşin haklı bir sebep olmadan en az dört aydan beri evlilik birliği dışında kalmasıdır... Terk edilen eş (TMK m. 164) diğerini yukarıda açıklanan kurallara uygun olarak ortak konuta çağırarak yükümlüdür...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2010/2231 (10 Şubat 2010); "...eşi evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla kendisini terk eden veya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmeyen eş ... "terk edilen eş" kavramına girmektedir...", Krş. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), K.2015/1032 (13 Mart 2015).

¹⁹⁸ Terk boşanma sebebine dayanılabilmesi için terkin haksız olması gerekmektedir. Eğer eş ortak konutu terk etmekte haklı nedene sahipse bu durum terk boşanma sebebine sebebiyet vermeyecektir. Aktarılan açıklamalar için Krş. Ayan, "Terk", 45-46; Gözütok, *Terk*, 53-54. Yine bazı örnek Yargıtay kararları için Bkz. "...Türk Medeni Kanununun 164. maddesi; eşlerden birinin evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk ettiği veya haklı bir sebeple ortak konuta dönmeyi takdirde, ayrılık en az altı ay sürmüş ve bu durum devam etmekte ise istem üzerine hakim tarafından yapılan ihtar sonuçsuz kalmış ise; boşanma davası açılabilirliğini hükme bağlamıştır....", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2016/8049 (20 Nisan 2016); "...Aleyhinde boşanma davası açılmış olan eş, dava süresince ayrı yaşamakta ve eve dönmekte haklıdır. Bu süre zarfında Türk Medeni Kanunu'nun 164. maddesi kapsamında bir terkin varlığından ve haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmekten bahsedilemez....", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2009/5348 (20 Mart 2009); "...Kadının eve dönmemesi üzerine davacı erkek, 22.04.2015 tarihinde, TMK'nun 164. maddesi uyarınca terk hukuki sebebine dayanarak, boşanma

en az altı ay sürmüş olmalı¹⁹⁹. Terk eden eş terkin üzerinden en az dört ay geçmesinden itibaren, iki ay içinde ortak konuta dönmesini içeren, hakim veya noter tarafından çekilen ve buna uymamanın sonuçlarını da içeren bir ihtar²⁰⁰ rağmen ortak konuta geri dönmemelidir²⁰¹. Şartların sağlanması halinde terk sebebine dayalı boşanma davası açılabilir.

2. Metaverse özelinde değerlendirmeler

Bu başlıkta inceleme konusu özelinde değinilecek olan, terkin maddi unsuru olan ortak hayata son verilmesi unsurudur²⁰². Bu unsur eşlerden birinin konutu terk etmesi, kaçması ve haklı bir sebep olmadan konuta dönmemesini veya eşini ortak konutu terk etmeye zorlamayı ve ortak konuta dönmek isteyen eşe izin vermemeyi ifade eder²⁰³. Fiziksel olarak aynı evde yaşamakla birlikte odaları ayırmak, hiç konuşmamak ise terk olarak kabul edilmez²⁰⁴. TMK m. 164'ün sözünde açıkça geçen "konut" ifadesi terkin fiziksel olduğunu "manevi" anlamda bir terkin kastedilmediğini açıkça ortaya koymaktadır²⁰⁵. Bu bağlamda ortak konuttan kurulacak bir çevrim içi bağlantıyla sanal ortamda çok zaman geçiren ve eşiyile hiç karşılaşmayıp iletişim kurmayan bir eşin bu durumu düşünülün. Söz konusu örnekte terkin diğer şartları (evlilik yükümlülüklerini yerine getirmeme amacı, bu durumun altı aydır sürüyor olması, eve dönme ihtar) sağlansa bile bu durum terk sayılmaz²⁰⁶. Ancak verilen örnekte somut şartlar dahilinde

---

davasını ikame etmiş, davalı kadın da davanın reddini talep etmiş, mahkemece, davalı kadının eve dönmekte haklı olduğunu ispatladığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir....", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2019/2172 (05 Mart 2019).

¹⁹⁹ En az dört ay ortak konuttan ayrı olan eşe ihtar çekilmeli. Dört aylık süre ihtar için alt sınır olmakla beraber ihtar çekilebilmesi için belirli bir üst sınır yoktur. Dolayısıyla terk boşanma sebebine dayanılabilmesi için ihtardan sonra beklenmesi gereken 2 aylık süreyle beraber toplamda en az altı aylık bir süre geçmeli ancak ihtar için üst sınır olmadığından terk boşanma sebebine dayalı boşanma davası açılabilmesi için yıllar dahi geçmiş olabilir. Bu konuda Krş. Gözütok, *Terk*, 45; Ayan, "Terk", 48; Yine " *...Terk sebebine dayalı boşanma davasının kabul edilebilmesi için öncelikli şart davalı eşin haklı bir sebep olmadan en az dört aydan beri evlilik birliği dışında kalmasıdır...*", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2005/12222 (19 Eylül 2005).

²⁰⁰ Terk eden eşe eve dönmesi için çekilen ihtarın samimi olması gerekmektedir. Bu konuda Bkz. Tülay Aydın Ünver-Şeyda Dursun Karaahmetoğlu, "The Impact of the Notice of Abandonment Upon the Reasons for Divorce and the Claim for Non-Pecuniary Damages in the Light of the Supreme Court's Rulings", *Journal of Istanbul University Law Faculty* 75/2 (Aralık 2017), 594-595; Gözütok, *Terk*, 45; Ünlütepe, *Boşanma*, 108-109; Tekin, *Anlaşmalı*, 47 ihtarın samimi olmasına dair Yargıtay kararları için Bkz. " *...Davalı kadın, koca aleyhine nafaka alacağına tahsil amacıyla yapılan takip sonrası gönderilen terk ihtarının samimi olmadığını iddia etmiş, mahkemece kocanın ihtarında samimi olmadığı belirtilerek dava reddedilmiştir...."*, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2014/17511 (16 Eylül 2014); " *...boşanma istemi terk ihtarını samimi olmadığından reddedilerek, davalı K1 lehine aylık 200 TL tedbir, müşterek çocuk lehine 100 TL tedbir nafakasına karar verilmiştir...."*, Yargıtay 3.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2012/1081 (18 Ocak 2012); " *...Tarafların ayrılmasına neden olan olay, davacı-davalı kocanın başka bir kadınla olan güven sarsıcı davranışlarıdır. Davalı-davacı kadının evi terkenden sonra bile davacı-davalı kocanın Yeliz isimli kadınla görüşmeye devam ettiği, dosyada bulunan internet/facebook çıktısı, Yeliz'in çektiği mesajlar ve tanık beyanlarından anlaşılmalıdır. Davacı-davalı koca da Y.le görüştüğünü kabul etmektedir. Terke dayalı dava açılmadan davacı-davalı karısına mesaj çekerek "eve dön, dönüp geçmişten bahsetme, ailene de sık gitmek yok, kabul edersen gel" dediği de sabittir. Toplanan delillerden; davacı-davalı kocanın ihtarında samimi olmadığı, davalı-davacı kadının terk ihtarında dönmekte haklı bulunduğu anlaşılmalıdır. ..."*, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2012/28405 (27 Kasım 2012).

²⁰¹ Tan Tahsin Zapata, *Medeni Hukuk* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2018), 223-243; Krş. Ayşe Nur Kılınc, "Terk Sebebiyle Boşanmaya İlişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 13.03.2015 Tarihli ve 2-1688/1032 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 36 (Ekim 2018), 203. Terk sebebiyle boşanmaya dair örnek Yargıtay kararları için Bkz. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2005/12936 (27 Eylül 2005); Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2009/5348 (23 Mart 2009); Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2007/10257 (18 Haziran 2007); Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2007/15744 (14 Kasım 2007); Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2005/16900 (5 Aralık 2005).

²⁰² Öztan, *Aile*, 667; Yılmaz, *Aile*, 185; Krş. Gözütok, *Terk*, 43; Krş. Bekem, *Zina*, 39; Ünlütepe, *Boşanma*, 105; Tekin, *Anlaşmalı*, 45.

²⁰³ Yılmaz, *Aile*, 185; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 112; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 254; Öztan, *Aile*, 666-667.

²⁰⁴ Öztan, *Aile*, 667; Dural vd., *Aile*, 113; Akıntürk - Ateş, *Aile*, 254; Köprülü - Kaneti, *Aile*, 158; Yılmaz, *Aile*, 185; Feyzioğlu, *Aile*, 279. Terkin ortak konuttan ayrılmak olduğu yönünde Bkz. " *...Terk sebebine dayalı boşanma davasının kabul edilebilmesi için öncelikli şart, davalı eşin haklı bir sebep olmadan en az dört aydan beri evlilik birliği dışında kalmasıdır...."*, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2010/2231 (10 Şubat 2010). Terkin varlığı için ortak konuttan ayrılmanın ihtar çekilmesi şartı ile bağlantılı kararlar için Bkz. " *...Davacı tarafından, aynı ihtar kararına dayanılarak 09.11.2006 tarihinde açılan terk sebebiyle dayanan 2006/811 esas sayılı boşanma davası, "iki aylık eve dönüş süresi dolmadan açıldığından" bahisle, 26.12.2006 tarihinde reddedilmiştir...."*, Krş. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2009/5348 (23 Mart 2009); " *Davacı erkek, 09.01.2015 günü mahkemeye başvurarak eşinin eve dönmesi için; Türk Medeni Kanununun 164. maddesine ve 27.03.1957 tarihli 10/1 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına uygun olan ihtar isteminde eşinin ortak konuta dönmemesinin ihtar edilmesini (TMK.m.164) istemiş,*" Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2019/2172 (5 Mart 2019).

²⁰⁵ Gözütok, *Terk*, 43; Öztan, *Aile*, 667; Dural vd., *Aile*, 113; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 254.

²⁰⁶ Ortak hayatın kesilmesi unsuruna ilişkin değerlendirmede mekânsal ayrılığın esas alınmasının nedeninin, bu durumda normal şartlar altında dönme imkanı ve ihtimalinin mevcut olduğu hakkında Bkz. Öztan, *Aile*, 667. Sosyal medyayı ve interneti

evlilik birliğinin eşlerin ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenemeyecek derecede temelinden sarsıldığı kabul edilebilir (TMK m. 166).

Bu bağlamda bilinç aktarımının sağlanarak Metaverse'e girilebildiği bir teknolojinin oluşturulduğu gelecek tasvirinde kişilerin bedenlerinin şeklen bir yerde muhafaza edilmiş (konumuz özelinde ortak konutta) olmasına rağmen bilinçlerinin tamamen sanal ortama aktarılması düşüncesine işaret edilebilir. Bu bağlamda TMK m. 164 değerlendirilecek olursa ilk aktardığımız örnekten daha farklı bir durumla karşılaşılır. Son durumda manevi anlamda terkin yoğunluğunun çok daha fazla olmasının yanında sanal ortamdaki kişinin bedeninin durumu da farklılaşmaktadır. Bu geliştirilmekte olan teknolojinin olası bazı uygulamalarında kişinin bedeni tabiri caizse bir kılıf/kabuk gibi ifade edilmektedir. Kişinin bilincinin, hafızasının depolanıp bir sanal veya robotik varlığa aktarılması fikri çeşitli filmlere ve dizilere ilham kaynağı olmuştur²⁰⁷. Bilinç aktarımı ve hatta bazen benlik aktarımı (duyguların da olması halinde) olarak da nitelendirilen bu teknoloji ile ilgili çeşitli bilimsel çalışmalar bulunmaktadır²⁰⁸. Bunlardan bir tanesi de Rus milyarder Dmitry Itskov'un kurduğu, yaklaşık 100 bilim insanının görev aldığı 2045 girişim ("2045 Initiative") adlı kar amacı gütmeyen bilimsel projedir. Bu proje dahilinde 2045 yılına kadar aşamalı olarak sanal ortama bilinç/benlik transferinin sağlanması hedeflenmektedir²⁰⁹. Gelecekte söz konusu teknolojinin gelişiminin tamamlanması ihtimalinde, sanal ortama bilinç transferi olgusu, TMK'da yeni bir boşanma sebebi altında değerlendirilebilir ya da Terk başlıklı maddenin içeriğine gerekli eklemeler yapılması düşünülebilir. Ancak terke ilişkin bir düzenlemenin ihdas edildiği bir ihtimalde ise ikili bir ayırım yapılmalıdır. Şayet kişinin bilincinin tekrar analog hayattaki vücuduna geri geleceği sabit ise bu durum terk boşanma sebebine dayandırılmamalıdır. Terkin doğal niteliği bu ihtimali dışlar. Buna karşılık depolanan zihnin tamamen sanal ortama ya da robotik/sibernetik vb. bir bedene aktarımından geri dönmeyeceği sabit ise terk boşanma sebebine dayanılabilir. Olan hukuk yönünden ise aktarılan olasılıklar, fiziksel terkten yola çıkan TMK m. 164'ün anlamsal çekirdeğini aşacağından, artık bu hükmün amaçsal genişletici yorumu da söz konusu olamayacaktır²¹⁰. Böyle bir durumda kanun koyucunun öngörmemiş olduğu, teknolojik yeniliklere göre sosyal hayatın şekillenmesinden doğan, kural dışı (açık) bir kanun boşluğu bulunmaktadır²¹¹. Bu boşluk da TMK m. 166'nın söz konusu duruma kıyasen uygulanması ile doldurulabilecektir. Manevi terkin kabul edildiği bu ihtimalde diğer unsurlarla teknolojinin niteliğine ve kanunun amacına uygun şekilde yorumlanmalıdır²¹².

---

sorumluluklarından kaçmak için kullanılan eşin, bu kullanımının evlilik birliğinin temelinden sarsılmasındaki etkisine ilişkin değerlendirmeler yapılabileceği ile ilgili Bkz. Mehmet Emin Özgül, "Sosyal Paylaşım Sitelerinde Sürekli Zaman Geçirmenin Evlilik Birliğinin Sarsılması Sebebiyle Boşanma Bakımından Değerlendirilmesi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 30/1 (Mart 2022), 357.

²⁰⁷ Zihin aktarımını işlemiş film ve dizi örnekleri hakkında bilgi için Bkz. "The Peripheral" dizisi hakkında bilgi ve her bölümüyle ilgili özet için, Wikipedia (Wikipedia), "The Peripheral (TV Series)" (Erişim 10 Mayıs 2024); "Surrogates" filmi hakkında bilgi için, Wikipedia (Wikipedia), "Surrogates" (Erişim 10 Mayıs 2024); "Upload" dizisi hakkında bilgi ve bölümlerin özetleri için, Wikipedia (Wikipedia), "Upload (TV series)" (Erişim 10 Mayıs 2024).

²⁰⁸ Ümit Harun Akkaya, "Ölümsüzlük Arzusu ve Dijital Çağda Yeni Açılımlar: "Upload" Televizyon Dizisi Örneği", *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 5/1 (Haziran 2022), 202-2019; Uğur, "Dijital Avatarlar", 4-6.

²⁰⁹ INDEPENDENT (Independent), "Russian billionaire Dmitry Itskov seeks 'immortality' by uploading his brain to a computer" (Erişim 4 Şubat 2024); Onedio (Onedio), "Söylendiği Gibi 2045'te Zihin Tarnsferi Mümkün Olursa Yaşanabilecekler Üzerine 19 Tahmin" (Erişim 4 Şubat 2024); PERSPEKTİF (Perspektif), "Dijital Ölümsüzlük" (Erişim 4 Şubat 2024).

²¹⁰ Krş. Antalya, *Medeni Hukuk*, 304; Mustafa Dural – Suat Sarı, *Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022), 80 vd.; Hatice Kübra Ercoşkun Şenol, *Şematik Medeni Hukuk* (Ankara: Seçkin, 2023), 33-34.

²¹¹ Antalya, *Medeni Hukuk*, 245-250.

²¹² Kıyas bir görüşe göre yorum, başka bir görüşe göre boşluk doldurma ve katıldığımız diğer bir görüşe göre ise hem yorum hem de boşluk doldurma aracıdır. Bu konuda Bkz. Antalya, *Hukuk Metodolojisi*, 316 vd. Genel olarak mantıksal bir eleman olan kıyas hakkında Bkz. Sinan Okur, *Türk Medeni ve Borçlar Hukukunda Metot* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 184-185; Kemal Gözler, *Hukuka Giriş* (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2022), 366-375; Necip Bilge, *Hukuk Başlangıcı* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2015), 204; Turhan Esener-Ender Demir, *Hukuka Giriş* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2018), 274-275; Oğuzman – Barlas, *Medeni Hukuk*, 113-115; Mustafa Ünlütepe, *Medeni Hukuka Giriş ve Türk Medeni Kanunu'nun Başlangıç Hükümleri* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 205-206.

F. Akıl hastalığı

1. Genel olarak

Akil hastalığı özel, nisbi ve kusura dayanmayan bir boşanma sebebidir²¹³. Akil hastalığına dayalı olarak açılan boşanma davasında akıl hastalığı nedeniyle boşanmaya karar verilebilmesi için aranılan şartlar genel olarak üç başlık altında ele alınabilir. Öncelikle boşanma davası esnasında (evlenmeden önce olan ya da sonra ortaya çıkabilecek) bir akıl hastalığının bulunması gerekmektedir²¹⁴. Ayrıca akıl hastalığı sebebiyle boşanma davası açmak isteyen eşin bu sebebe dayanabilmesi için diğer eşin akıl hastalığının ortak hayatı çekilmez hale getirmesi gerekmektedir²¹⁵. Akil hastalığı, evlilik birliğinin devamını artık çekilemez hale getirdiği ile ilgili hakimde kanaat oluşturabilecek nitelikte olmalıdır²¹⁶. Akil hastalığının tıp bilimine göre saptanması gerektiğinden bu özel boşanma sebebine dayanılabilmesi için diğer şart eşin akıl hastalığının resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilmesidir²¹⁷. Akil hastalığının ne demek

²¹³ Öztan, *Aile*, 674-675; Yasemin Erol, "Akil Hastalığına Dayalı Boşanma", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 19/1 (Haziran 2011), 121-122,126; Aydın Zevkliler vd., *Medeni Hukuk III Aile Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2024), 283; Sera Reyhani Yüksel, *Aile Hukuku Meseleleri* (İstanbul: Aristo Yayınları, 2023), 97 vd.; Kusura dayanmamasıyla ilgili Öztan, *Aile*, 677; Coşkun Çaldağ, "Türk Medeni Kanunu'na Göre Akil Hastalığı Sebebiyle Boşanma", *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi* 5/1 (Aralık 2021), 191.

²¹⁴ Akil hastalığı sebebiyle açılan boşanma davasında akıl hastalığı davanın açıldığı zamanda mevcut olmalıdır. Ancak evlenmeden önce mevcut olan akıl hastalığına rağmen evlenilmiş ve bu akıl hastalığı evlenme engeli oluşturur mahiyetteyse evlenme zaten mutlak butlanla sona ereceği için bir boşanma davası ile evliliği sonlandırmaya çalışmaya gerek yoktur. Bu durum Türk Medeni Kanunu m.145/b.3'te de evlenmeye engel teşkil edecek derecede akıl hastalığı bulunmasının mutlak butlanla batıl olduğu ifade edilmiştir. Ancak bu durumdan mutlak butlan sebebi var olduğu için akıl hastalığı nedenine dayanarak boşanma davası açılmayacağı sonucuna varılmamalıdır. Bu konuda Bkz. Öztan, *Aile*, 675; Dural vd., *Aile*, 117; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 121.

²¹⁵ Akıntürk – Ateş, *Aile*, 260; Öztan, *Aile*, 676-677; Dural vd., *Aile*, 117; Erol, "Akil Hastalığına Dayalı Boşanma", 132-134; Çaldağ, "Akil Hastalığı", 196-197; Burcu Yağcıoğlu, "Akil Hastalığının Evlilikteki Etkilerine Genel Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29/2 (Haziran 2021), 971-973; Yılmaz – Abdülkerim, *Medeni Hukuk*, 226. Yine Bkz. "...Akil hastalığı sebebiyle boşanmaya karar verilebilmesi için ortak hayatın diğer eş için çekilmez hale gelmesi...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2018/10308 (01 Ekim 2018); Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2006/378 (26 Ocak 2006); Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2010/8623 (29 Nisan 2010); "...Akil hastalığı sebebiyle boşanma kararı verilebilmesi için, davalı (eş)'in akıl hastası olması, bu yüzden ortak hayatın davacı eş için çekilmez hale gelmiş bulunması ve hastalığın geçmesine olanak bulunmadığının resmi sağlık kurulu raporu ile saptanmış olması zorunludur...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2015/822 (3 Şubat 2015).

²¹⁶ Hakimın kanaat getirmesi durumu akıl hastalığı nedeniyle boşanma olgusunun kusura dayanmayan yani nisbi bir boşanma sebebi olmasıyla alakalıdır. Akil hastalığına dayalı boşanmanın nisbi boşanma sebebi olmasından dolayı hakime tanınan takdir hakkı ile ilgili olarak Bkz. Erol, "Akil Hastalığına Dayalı Boşanma", 132-133; Şahin Şengül, *Filili Ayrılık*, 152-153; Topak, *Yargılama Usulü*, 45; Yağcıoğlu, "Genel Bir Bakış", 971.

²¹⁷ Akil hastalığının resmi sağlık kuruluyla tespitinin zorunlu olması akıl hastalığının mevcut olup olmadığının tıp bilimine göre saptanabilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu konuda Krş. Akıntürk-Ateş, *Aile*, 259; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 121 vd.; Yılmaz, *Aile*, 191; Çaldağ, "Akil Hastalığı", 184; Hatemi, *Aile*, 123; Zapata, *Medeni Hukuk*, 243; Zeki Zorlu, "Boşanma Davalarında İspat", *Konya Barosu Dergisi* 1/1 (Aralık 2023), 25; Muhammet Hasan Türkel, *Türk Aile Hukukunda Akil Hastalığı* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 91; Tekin, *Anlaşmalı*, 49. Akil hastalığı nedeniyle boşanma davası açılabilmesi için sağlık kurulu raporunun gerekliliğine dair bazı Yargıtay kararları için Bkz. "...Akil hastalığı sebebiyle boşanmaya karar verilebilmesi için ortak hayatın diğer eş için çekilmez hale gelmesi ve hastalığın geçmesine olanak bulunmadığının resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilmesi gerekir (TMK m. 165)...", Yargıtay 2. Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2018/10308 (01 Ekim 2018); Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2023/400 (24 Ocak 2023); Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2018/8964 (11 Eylül 2018); "...Akil hastalığı sebebiyle boşanma kararı verilebilmesi için, davalı (eş)'in akıl hastası olması, ... hastalığın geçmesine olanak bulunmadığının resmi sağlık kurulu raporu ile saptanmış olması zorunludur...", Yargıtay 2.Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2015/822 (03 Şubat 2015).

Değnilmesi gereken bir husus da sağlık kurulu raporuyla akıl hastalığının sadece tespit edilmesinin yeterli olmadığıdır. Sağlık kurulu raporunda aynı zamanda akıl hastalığının iyileşmesinin imkansız olması gerekmektedir. İyileşmekten kasit ise hastalığın hafifletilmesini kapsar mahiyette değildir. İyileşmekten anlaşılması gereken hastalığın tam anlamıyla geçmesi halidir. Bu konuda Bkz. Öztan, *Aile*, 678; Türkel, *Akil Hastalığı*, 91-92; Yağcıoğlu, "Genel Bir Bakış", 970, Krş. Çaldağ, "Akil Hastalığı", 197; Şahin Şengül, *Filili Ayrılık*, 151.

olduğu her ne kadar tıp biliminin konusu olsa da en azından akıl hastalığının ayırt etme gücü²¹⁸ yoksunluğunu doğurabilecek türden olması gerektiğine işaret etmekle yetiyoruz²¹⁹.

2. Metaverse özelinde değerlendirmeler

Aklıl hastalığı boşanma sebebinde Metaverse bağlamında ele alınacak olan durum normalde TMK m. 165 bağlamında akıl hastası olarak nitelendirilemeyecek olan birinin sırf sanal ortam kullanımına bağlı olarak bu kapsama alınabilip alınamayacağı durumudur. Bu durum daha önce hiç mevcut olmayan bir akıl hastalığının sonradan oluşmasından kaynaklanabilir. Bunun gibi daha önce mevcut olan ama TMK m. 165 anlamında akıl hastalığı olarak nitelendirilemeyen bir ruhsal hastalığın Metaverse kullanımına bağlı olarak ağırlaşmış akıl hastalığına dönüşmesiyle söz konusu olabilir. Metaverse'ün bir kişinin akıl hastalığına sebep olup olamayacağı ve bu durumun boşanma sonucuna varmasını sağlayıp sağlayamayacağı irdelenmelidir.

TMK m. 165'te akıl hastalığının "...ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek olması" ile bu hastalığın "geçici olmaması" ölçütleri öngörülmüştür²²⁰. Yargıtay uygulaması ve öğretide zeka geriliği, bunama, şizofreni ve bipolar bozukluk gibi hallerin söz konusu ölçütleri sağladığı kabul edilmekte ve bunlar TMK m. 165 anlamında akıl hastalığı olarak görülmektedir²²¹.

Metaverse'e ilişkin değerlendirmede bunun bilgisayar oyunu fikrinden yola çıkılarak tasarlanmış bir sanal dünya olduğu göz ardı edilmemelidir²²². Metaverse'ün, bilgisayar oyunlarında olduğu gibi algı

²¹⁸ Ayırt etme gücü Medeni hukuk kapsamında kişinin fiil ehliyetine sahip olması için gerekli şartlardan biridir. TMK m.10'da "Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır" şeklinde ifade edilmektedir. Hükmün lafzından da fiil ehliyetinin varlığından bahsedilebilmesi için her ergin kişinin kısıtlı olmaması şartının yanı sıra ayırt etme gücünün de olması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu konuda Bkz. Hatemi, *Kişiler Hukuku*, 22-23; Dural-Öğüz, *Kişiler Hukuku*, 57-62; Kemal Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2014), 52-63.

²¹⁹ TMK m.13 "Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu Kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir." Lafzından anlaşılacağı üzere akıl hastalığı ve akıl zayıflığı durumları da ayırt etme gücü yoksunluğunu doğurabilecek türden durumlardır. Ancak bu durumdan her akıl hastalığı ya da akıl zayıflığının ayırt etme gücünü ortadan kaldıracığı sonucu çıkarılmamalıdır. Ayırt etme gücü, akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmama halini ifade etmekte olup yokluğundan bahsedilmesi için akıl hastalığı ve akıl zayıflığının akla uygun davranma yeteneğinden yoksun olma sonucunu doğurması gerekir. Bu konuda örneğin Bkz. Vehbi Umut Erkan-İpek Yücer, "Ayırt Etme Gücü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 60/3 (Eylül 2011), 491,492; Krş. Yağcıoğlu, "Genel Bir Bakış", 937; Nafiye Yücedağ, "Vasiyetname Düzenleme Ehliyeti İçin Gerekli Ayırt Etme Gücü", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/2 (Aralık 2022), 424. Akıl hastalığı ve akıl zayıflığı ile ilgili Bkz. Türkel, *Aklıl Hastalığı*, 21-26; Yağcıoğlu, "Genel Bir Bakış", 935-939.

²²⁰ Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 121-122; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 259-260; Öztan, *Aile*, 676-678; Dural vd., *Aile*, 117; Yılmaz, *Aile*, 192-194; Türkel, *Aklıl Hastalığı*, 86; Çaldağ, "Akıl Hastalığı", 185.

²²¹ Öğretide akıl zayıflığının akıl hastalığı içerisinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği tartışmalıdır. Bir görüşe göre tıp biliminde akıl hastalığı içerisinde bulunan akıl zayıflığı hallerinin hukuk açısından farklı kavramlardır. Bu görüş için Bkz. Aslı Açıkgoz, *Dar Anlamda Vesayeti Gerektiren Haller ve Vesayet Altına Almanın İşlem Ehliyeti Bakımından Sonuçları* (Ankara: On İki Levha, 2017), 111-112; Yağcıoğlu, "Genel Bir Bakış", 939. Diğer görüş ise TMK m.13'te akıl zayıflığının bulunmasının nedeninin akıl hastalığı olarak görülmemeye ihtimaline binaen yer aldığını söylemektedir. Dolayısıyla akıl zayıflığının akıl hastalığı olarak kabul edilmesinden yanadır. Söz konusu görüş için örneğin Bkz. Türkel, *Aklıl Hastalığı*, 26; Gözde Erkin, "Akıl Hastalıkları Kavramına Genel Bakış ve Covid - 19", *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/8 (Eylül 2020), 6.

Bipolar bozukluğun akıl hastalığı olduğuna dair Bkz. "...davalıda "Bipolar Affektif Bozukluk" denilen hastalığın mevcut olduğu...atak döneminde evliliği diğer eş için çekilmez hale getirebileceği, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığının ifade edildiği...", Yargıtay 2. Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2023/297 (18 Ocak 2023); Şizofreninin akıl hastalığı olduğuna dair Bkz. "...yapılan muayenesinde şizofreni denilen akıl hastalığının saptandığı...", Yargıtay 8.Ceza Dairesi (Yargıtay), K.2014/28859 (1 Aralık 2014); zeka geriliğinin akıl hastalığı olduğuna dair Bkz. "...26.12.2013 tarihli raporunda "Anamnez, ruhsal durum muayenesi ve zekâ testi sonucuna göre hastada Hafif Derecede Zeka Geriliği (IQ:50-69) adlı akıl hastalığının olduğu, ...", Yargıtay 13. Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2015/35521 (3 Aralık 2015) (Türkel, *Aklıl Hastalığı*, dn. 133'ten naklen). Bunamanın akıl hastalığı olduğuna dair Bkz. "Davacı ..., kısıtlı adayı annesi ...'un yaşlılığa bağlı olarak unutkanlık, bunama, akıl zayıflığına maruz kaldığını...", Krş. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi (Yargıtay), K.2018/13400 (30 Mayıs 2018). Öğreti ve yargıtay uygulamasına bakıldığında Dünya Sağlık Örgütü tarafından hazırlanan akıl hastalığı listesi ile de uyumlu olduğu görülmektedir. İlgili listeye ulaşmak için Bkz. ICD-10 Version:2019 (ICD-10) "Mental and behavioural disorders" (Erişim 14 Mayıs 2024).

²²² Krş. Mete, "Metaverse Etkisi", 298, 301; Ekici, *Metaverse Hukuku*, 100, 107.

üzerinde etkisi olduğu dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda bilgisayar oyunlarının bağımlılık yapıcı unsuruna işaret edilebilir²²³.

Yapılacak değerlendirmede Metaverse'ün dijital ortamdaki diğer bilgisayar oyunlarından farklılıkları göz ardı edilmemelidir. Öncelikle Metaverse bir yaşam alanı şeklinde geliştirilmeye çalışılmakta olup burada sadece oyun değil günlük kullanılan diğer platformlara kıyasla farklı ortam mevcudiyeti açısından daha geniş seçenekler sunulmaktadır²²⁴. Ayrıca daha önce aktarıldığı üzere Metaverse'ün, kullanıcının algısı üzerinde klasik bilgisayar oyunlarından (ve diğer sosyal medya uygulamalarından) çok daha yoğun bir şekilde etkileri söz konusu olmaktadır. İnternet bağımlılığının dahi başlı başına ruh sağlığını bozucu etkisi²²⁵ dikkate alınınca arttırılmış gerçeklik hissi gibi teknolojilerle sanal ortamdaki kullanıcıların gerçeklik algısının çok yoğun etkilendiği Metaverse gibi bir sanal ortama eşlerden birinin bağımlılığı da evleviyetle ruh sağlığını bozucu etkiye neden olabilir. Örneğin kişi Metaverse'te yaşadığı bir durumu gerçek hayatta mı yoksa Metaverse'te mi yaşadığına karar veremeyebilir veya tam tersi olabilir. Bu tarz durumlar kişinin zihinsel sağlığını bozabilir²²⁶. Aktarılan durumlarda Metaverse kullanıcısı eşin üzerinde kalıcı hasarlar bulunduğu kabul edilebilir ve bu durumda diğer eşten ortak hayatı sürdürmesi beklenemeyecek (TMK m. 165) ise akıl hastalığı nedeniyle boşanma gündeme gelebilir. Buna karşılık özellikle Metaverse'e bağımlılığın somut olayda geçici nitelikte olduğu kabul edilirse artık akıl hastalığı özel boşanma sebebine dayanılmaz²²⁷. Ancak evlilik birliğinin çekilmezliği şartının sağlandığına hakim kanaat getirirse talep edildiği takdirde evlilik, evlilik birliğinin sarsılması genel boşanma sebebiyle son bulabilir²²⁸.

Nihayet giyilebilir teknolojilerin elektrik iletimiyle çalışması durumu irdelenebilir. Şayet bir kişi herhangi bir hata sonucu elektrik akımına maruz kalırsa onun daha çok bedensel sağlığı üzerinde felç, beyin kanaması, iç organ hasarı gibi kalıcı hasarlar oluşabilir²²⁹. Bunun yanında genel olarak gündelik hayatta bir kişi elektrik iletimine maruz kalırsa bu kişinin sinir sisteminde hasarlar meydana gelebilir²³⁰. Özellikle sanal ortama girişin sensörler sayesinde yapıldığı durumda yerleştirilecek sensörün beyne yakın bölgelere takılması bu riski çok daha fazla arttırabilir²³¹. Bu tarz risk/ risklerin gerçekleşmesi ve

²²³ Genel olarak bağımlılık, dijital bağımlılık ve bilgisayar oyunlarına bağımlılık ile ilgili Bkz. Engin Yönet-Fehmi Çalık, *Liselilerin Sportif Serbest Zaman İlgilenimi Dijital Oyun Bağımlılığı ve Yaşam Kaliteleri* (Ankara: Bizim A.Ş. 2020), 42-43; Halil İbrahim Cicioğlu (ed.), *Spor, E-Spor ve Dijital Oyun Bağımlılığı* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2022), 28-30.

²²⁴ Güven-Güven, *Topluluk Bilinci*, 1807; Kulular İbrahim, "Telif Hakkı", 546; Yazıcı- Kirişçi, *Kuramsal Bakış*, 73-74.

²²⁵ Krş. Güven-Güven, *Topluluk Bilinci*, 1807. Oyun bağımlılığının halüsinasyonlara sebep olabileceğiyle ilgili Bkz. haber7com (haber), "Oyun bağımlılığı halüsinasyona neden oluyor" (Erişim 4 Şubat 2024). Teknoloji bağımlılığının zihinsel sorunlara sebep olabileceğiyle ilgili Bkz. MEMORIAL (Memorial), "Teknoloji Bağımlılığı Nedir? Nedenleri ve Tedavisi" (Erişim 4 Şubat 2024).

²²⁶ Örneğin Prof.Dr. Acar Baktas'ın ilgili yazısında sanal ortamdaki etkileşimlerde algısal bir bozukluklar arasında bulunan halüsinasyonları (olmayan şeyleri görme durumu) ve bilişsel bozukluklar arasında bulunan hezeyanları (akıl dışı olana inanma durumu) kışkırtmasının ve patolojilerini büyütmesinin kaçınılmaz olduğu tespitinde bulunmaktadır. Bu konuda Bkz. Kaynak (Kaynak), "Metaverse'ün İnsan Psikolojisine Etkisi" (Erişim 4 Şubat 2024).

²²⁷ Krş. Hatemi, *Aile*, 123; Zapata, *Medeni Hukuk*, 243; Zorlu, "İspat", 25; Erdem-Makaracı Başak, *Aile*, 121-122; Türkel, *Akıl Hastalığı*, 91; Tekin, *Anlaşmalı*, 49.

²²⁸ Dural vd., *Aile*, 119; Akıntürk-Ateş, *Aile*, 264-265; Öztan, *Aile*, 685-687; Yılmaz, *Aile*, 198-199

²²⁹ Elektrik çarpmasının insan vücudu üzerindeki olası olumsuz sonuçları ile ilgili Bkz. Fatih Mehmet Ateş vd., "Study on First Aid and Essential Precautions Against Electrical Accidents", *Bayburt Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* 2/2 (Kasım 2019), 338.

²³⁰ Özden Kamışlı vd., "Elektrik Çarpmasına Bağlı Ortaya Çıkan Nadir Bir Semptom: Prosopagnozi", *Journal of Turgut Ozal Medical Center* 20/3 (Haziran 2013), 269. Kaldı ki elektrik akımının sadece bedensel hasara neden olabileceği düşünülse dahi kişinin felç, beyin kanaması gibi ağır hasarlarla karşı karşıya kalması da ruhsal anlamda kötü hissettirecek ve ruh hastalığı şekline dönüşebilecektir. Bu konuda örneğin Bkz. Fulya Erlüle, *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Bedensel Bütünlüğün İhlalinde Manevi Tazminat* (İstanbul: On İki Levha, 2021), 257. Elektrik çarpmasının psikiyatrik anlamda anksiyete, uykusuzluk, post travmatik stres bozukluğu, psikoz vb. şeklinde direkt ruhsal etkileri de olabilir. Bu yönde Bkz. Kamışlı vd., "Prosopagnozi", 269. Elektrik çarpmasının psikolojik rahatsızlıklara neden olma durumunun bir diğer görünümü ise elektrik çarpması olayından çok etkilenildiği için kişide ruhsal etkilerin meydana gelmesidir. Bu yönde Bkz. Yeşim Ayagöz vd., "Elektrik Çarpması Sonrası Ortaya Çıkan İlk Manik Atak: Olgu Sunumu", *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 17/2 (Ağustos 2020), 328-329.

²³¹ Elektrik çarpmasında elektriğin vücuda girdiği ve çıktığı yerlerin önemli olduğuna ve dolayısıyla vücut üzerinde izlediği yolun önemli olmasıyla ilgili Bkz. Kamışlı vd., "Prosopagnozi", 269. Bu bağlamda beyne yakın olarak yerleştirilmiş herhangi bir teknolojiden elektrik çarpması gerçekleşirse elektrik akımının girdiği yerin önemli olmasından dolayı beyne olumsuz etkileri olabileceği düşünülebilir.

bunların meydana getirdiği sonuçların kullanıcı üzerinde kalıcı ruhsal tahribata yol açtığına resmi sağlık raporuyla ispatlanması halinde bu durum diğer eş için ortak hayatı sürdürmeyi çekilemez hale getiriyorsa TMK m.165 kapsamında bir akıl hastalığından bahsedilebilecektir.

Sonuç

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ivmelenerek hız kazanmaktadır. Metaverse de bu gelişmenin son somut örneklerinden biridir. Gelişmenin hız kazanmasıyla beraber bu gelişme aşamasında meydana gelebilecek sorunlara da hızla çözüm bulunmalıdır. Bu kapsamda çalışmanın amacı en azından eşlerin Metaverse’teki faaliyetleri sonucu özel boşanma sebepleriyle ilgili meydana gelebilecek sorunlara ilişkin yol gösterici bir çalışma sunmaktır.

Çalışma kapsamında özel boşanma sebepleri olan “zina”, “hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış”, “suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme”, “terk” ve “akıl hastalığı” Metaverse özelinde değerlendirilmiştir.

Baskın görüşe göre zina kapsamına sokulmayan birçok durumun çalışma kapsamında gerekçeleriyle de belirtilerek zina kapsamında sayılabileceğine yönelik değerlendirmeler aktarılmıştır. Zina boşanma sebebinin Metaverse bağlamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine ilişkin önemli olan; bir cinsel ilişkinin zina sayılabilmesi için cinsel ilişkinin ne olması gerektiğidir. Çalışma kapsamında savunulan görüşe göre Metaverse’te dokunsal geri bildirim sistemleri vasıtasıyla alınan cinsel haz da zina boşanma sebebine sebebiyet verebilir.

Hayata kast boşanma sebebi ile ilgili önemli durum, hayata kastedildiğinde öldürmeye elverişli olup olmamasına bakılmaksızın eşin, diğer eş öldürme amacıyla yaptığı eylemlerin öldürme ile sonuçlanmaması durumudur. Bu bağlamda ve Metaverse’ün de sanal bir ortam olduğu düşünüldüğünde çalışma kapsamında şu anki Metaverse teknolojisinde hayata kast boşanma sebebinin oluşturabilecek bir eylemin meydana gelebileceği sonucuna varılmıştır. Ancak Metaverse ile ilgili yürütülen araştırmalarda gelecekte kişilerin zihinlerinin Metaverse’e aktarılabilirliği ve onların Metaverse’ten analog dünyaya çıkmalarını sağlayacak bir aparata ihtiyaçları olacağı ifade edilmektedir. Bu ihtimalde bir eşin, diğer eşin Metaverse’ten çıkmasını engelleyerek hayati ihtiyacı olan yemek yeme gibi ihtiyaçlarına erişmesini engellemesi mümkün olabilecektir. Aktarılan olasılıkta diğer eşin ölümden kurtulması durumunda hayata kast unsurunun gerçekleşebileceği ileri sürülebilir.

Pek kötü muamele özel boşanma sebebinde Metaverse ile bağlantılı olarak kişinin eşine şiddet uygulaması gündeme gelebilecektir. Bu bağlamda Metaverse kullanıcılarının dokunsal geri bildirim sistemleriyle donatılmış giysiler giymesi halinde eşin, diğer eşin avatarına gösterdiği şiddeti, pek kötü muamele boşanma sebebi olarak değerlendirilebilir.

Onur kırıcı davranış özel boşanma sebebi kişinin onuruna yönelik olup genel anlamda duygusal bir durumdur. Bir eş, diğer eşin onurunu Metaverse ortamında da hakaretler edip aşağılayarak vb. fiillerle kırabilmesi mümkündür. Bu durum dikkate alındığında onur kırıcı davranış özel boşanma sebebinin de Metaverse ortamında oluşabileceği söylenebilir.

Suç işleme özel boşanma sebebine ilişkin Metaverse özelinde değerlendirmelerde, suçun Metaverse’ün internet ile olan ilişkisiyle alakalı olması veya direkt olarak Metaverse ortamında suç işlenebilirlik işlenemeyeceği belirleyicidir. Öncelikle Metaverse’te de kişinin avatırı vasıtasıyla başka bir kişiyi dolandırması ya da dokunsal geri bildirim sistemleri sayesinde cinsel istismarda bulunması durumları gündeme gelebilir. Bu tür durumlarda diğer internet ortamlarında olduğu gibi Metaverse ortamında da suç işleme özel boşama sebebi meydana gelebilir. Diğer durumlar ise Metaverse’ün tamamen kendi kurallarına göre değerlendirilmesi durumunda meydana gelebilecek suçlara ilişkindir. Söz konusu durumlarda suç işleme özel boşanma sebebi oluşabilmesi için somut ihtilaftaki Metaverse

uygulamasının dahil olduğu sanal ortam platformuna ilişkin bir toplum bilincinin oluştuğu ve buna göre suçun küçük düşürücü nitelikte olduğunun kabulü gerekmektedir.

Haysiyetsiz hayat sürme özel boşanma sebebinin analog hayatta kumar gibi şans oyunları oynanması, ayyaşlık gibi bağımlılıklar, hayat kadınlığı gibi toplum nezdinde yadırganan işler gibi çok farklı görünüşleri olabilmektedir. Bu bağlamda Metaverse bir sanal ortam olması nedeniyle şans oyunlarının da internet üzerinden oynanması mümkün olduğu için bu türden bir haysiyetsiz hayat sürme örneğinin Metaverse ortamında da gerçekleşebileceği söylenebilir. Buna karşılık ayyaşlık gibi durumlarda Metaverse'ün algılar üzerine etkisi önem arz eder. Çalışma dahilinde Metaverse'e bağlanma sonucu algı bulanması halinin kabul edilebildiği durumlarda haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebinin oluşabilmesi mümkündür. Hayat kadınlığı gibi bir işin yapılması da zinaya ilişkin çalışmada benimsenen görüş bağlamında haysiyetsiz hayat sürme boşanma sebebinin oluşturacaktır.

Terk özel boşanma sebebinde ise boşanma sebebinin meydana gelmesi için eşlerden birinin ortak konutu terk etmiş ya da terk etmeye zorlanmış olması, yani sonuç olarak fiili anlamda ortak konutta bulunmaması gerekmektedir. Metaverse'e bağımlı olan, bu nedenle ailesiyle iletişimini kesen bir eş fiili olarak evinde bulunmasına rağmen evde varlığı hissedilmese dahi kanun kapsamında terk etmiş sayılmaz. Yine bu durum gelecekte zihin aktarımının mevcut olması ihtimalinde dahi günümüz düzenlemesine göre terk boşanma sebebinin oluşturmayacaktır. Ancak Metaverse'ün ileriki aşamalarına ilişkin öngörülen zihin ve bedenin tamamen ayrılması durumunda çalışmada terk boşanma sebebinin oluşabileceği, ancak bu durumun kanun ile düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Akil hastalığı boşanma sebebinin oluşmasında Metaverse ile bağlantılı olan husus kişinin Metaverse'e bağlanmasının onu akıl hastası yapıp yapamayacağıyla ilgilidir. Bu kapsamda çalışmada özellikle iki husus vurgulanmıştır. Bunlardan ilki Metaverse'ün bilgisayar oyunu mantığında değerlendirilmesidir ki bu durumun önemi bu tarz oyunların bağımlılık yapmasıdır. Bağımlılığın ise ruh sağlığını bozucu etkisinden dolayı Metaverse'e karşı bağımlı olmuş bir eşin Metaverse kullanımının devam etmesi halinde bunun söz konusu boşanma nedeni kapsamında değerlendirilebilmesi için öncelikle bu durumun doktor raporuyla sabit olması gerekir. Ayrıca bu durum diğer eş için ortak hayatı çekilmez hale getirmelidir. Vurgulanması ve yapılacak değerlendirmede özellikle gözetilmesi gereken ikinci husus Metaverse'ün teknolojik yönüyle alakalıdır. Kullanıcılar Metaverse'e bağlanmak için çeşitli teknolojiler kullanmaktadır ve bu teknolojiler içerisinde de elektrik akımı olabilmektedir. Aktarılan durumda kişinin beyin kanaması, felç gibi ciddi rahatsızlıklara yakalanabilmesi ihtimal dahilindedir. Bu gibi durumlarda eşin akıl hastalığına yakalanabilmesi mümkün olup diğer eş için akıl hastalığı boşanma sebebine dayanılarak boşanma davası açılabilmesi gündeme gelebilecektir.

Sonuç olarak yukarıda da belirtildiği üzere Metaverse'te özel boşanma sebepleri bazı yönleriyle analog hayattaki durumla aynı sonuçları doğururken bazı yönleriyle ise ya hiç özel boşanma sebebi sonucu doğurmamaktadır ya da başka bir boşanma sebebi sonucunu doğurmaktadır. Bu bağlamda Metaverse'te özel boşanma sebeplerinin gerçekleşip gerçekleşmediği, gerçekleştiyse hangi boşanma sebebinde değerlendirileceği hem somut olayın özelliklerine göre hem de özellikle bir sanal evren olması sebebiyle Metaverse'te meydana gelmesi ve kullanılan teknolojilerin özellikleri göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Acar. Erol vd. "Erişkin Karın Travma Hastalarının ve Karın İçi Solid Organ Yaralanmalarının Değerlendirilmesi". *Phnx Med J.* 2/2 (Temmuz 2020), 90-97.
- Acar, Faruk. *Aile Hukukumuzda Aile Konutu Mal Rejimleri Eşin Yasal Miras Payı*. Ankara: Seçkin, 4.Basım, 2014.
- Açıkgöz, Aslı. *Dar Anlamda Vesayeti Gerektiren Haller ve Vesayet Altına Almanın İşlem Ehliyeti Bakımından Sonuçları*. Ankara: On İki Levha, 1.Basım, 2017.
- Ağaoğlu Ercan, Ebru. "Sanal Gerçeklik, Hakikat Kavramının Dönüşümü ve Popüler Kültürdeki Yansımaları". *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* 34 (Aralık 2019), 115-143.
- Akar, Erkan. *Sosyal Medya Pazarlaması Sosyal Web'te Pazarlama Stratejileri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 5. Basım, 2024.
- Akıntürk, Turgut – Ateş, Derya. *Aile Hukuku*. 2.Cilt. İstanbul: Beta Basım, 23.Basım, 2021.
- Akkaya, Ümit Harun. "Ölümsüzlük Arzusu ve Dijital Çağda Yeni Açılımlar: "Upload" Televizyon Dizisi Örneği". *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 5/1 (Haziran 2022), 201-226.
- Akman, Nurten İnce. "Mirasbırakanın Dijital Bilgilerinin Mirasçılara Geçişi (Dijital Tereke)". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9/2 (Aralık 2018), 527-560.
- Altıntaş, Soner – Barkuş, Fatma. "Dijital Ortamlarda Kişisel Veri Güvenliği Kavramı Üzerine Bir Derleme Çalışması". *Electronic Journal of Vocational Colleges* 13/1 (Haziran 2023), 46-69.
- Antalya, O. Gökhan. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 1.Cilt. Ankara: Seçkin, 2.Basım, 2019.
- Antalya, O. Gökhan. *Hukuk Metodolojisi*. 2.Cilt. Ankara: Seçkin Yayınları, 1.Basım, 2021.
- Antalya, O. Gökhan (ed.). *Medeni Hukuk*. 1.Cilt. Ankara: Seçkin Yayınları, 5.Basım, 2024.
- Araalan, Cemal. "Metaverse Teknolojisi'nin Sözleşmeler Hukuku'nda Sebep Olacağı Değişimlere İlişkin Değerlendirmeler". *Terazi Hukuk Dergisi* 193 (Eylül 2022), 14-29.
- Ardıç, Ebru. "Çevrim İçi Oyun Tehditlerine Karşı Çözüm Önerileri: Mavi Balina Oyunu". *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi* 3/1 (Haziran 2019), 57-75.
- Arıkan, Özgür. "Telif Hakları Hukuku Boyutuyla NFT'ler". *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* 8/2 (Aralık 2022), 323-336.
- Atamer, Yeşim. "İnternet Bankacılığının Üçüncü Kişiler Tarafından Hukuka Aykırı Kullanımı Nedeniyle Doğan Zararı Kim Taşır?". *Banka Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu*. 15-41. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2007.
- Ateş, Fatih Mehmet vd. "Study on First Aid and Essential Precautions Against Electrical Accidents". *Bayburt Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* 2/2 (Kasım 2019), 336-347.
- Atılğan, Bilal. *Evlilik Birliğinde Sadakat Yükümlülüğü*. Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Ayagöz, Yeşim vd. "Elektrik Çarpması Sonrası Ortaya Çıkan İlk Manik Atak: Olgu Sunumu". *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 17/2 (Ağustos 2020), 327-329.
- Ayan, Mehmet – Ayan, Nurşen. *Kişiler Hukuku*. Ankara: Seçkin, 8.Basım, 2016.

- Ayan, Nursen. "Terk Nedeniyle Boşanma". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/1 (Haziran 2007), 39-59.
- Aydemir, Emrah. *Weka ile Yapay Zeka*. Ankara: Seçkin, 2.Basım, 2019.
- Aydın, Nuri. *Sosyal Medya Aracılığı ile Hakaret Suçu İşlenmesi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Aydın Ünver, Tülay - Dursun Karaahmetoğlu, Şeyda. "The Impact Of The Notice Of Abandonment Upon The Reasons For Divorce And The Claim For Non-Pecuniary Damages In The Light Of The Supreme Court's Rulings" *Journal of Istanbul University Law Faculty* 75/2 (Aralık 2017), 587-608.
- Aydoğdu, Betül – Toy, Ertan. "Merkeziyetsiz Metaverse Platformlarındaki Üç Boyutlu Yapıların Görsel Analizi". *İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi* 9/1 (Haziran 2023), 151-173.
- Bacaksız, Pınar. "Metaverse ve Sanal Gerçeklik Ortamları Karşısında Ceza Hukuku". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14/1 (Haziran 2023), 289-303.
- Badur, Emel - Turan Başara, Gamze. "Aile Hukukunda Sadakat Yükümlülüğü ve İhlalinden Kaynaklanan Manevi Tazminat İstemi". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 65/1 (Mart 2016), 101-136.
- Bakır, Çiğdem. "Metaverse Üzerine Kapsamlı Bir Araştırma". *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi Özel Sayı:45* (Aralık 2022), 64-73.
- Baranseli, Ebru S. "Ekrandan Günlük Hayatımıza Sızan Yeni Gerçeklik: Arttırılmış Gerçeklik". *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 66 (Mayıs 2018), 297-309.
- Başbüyük, İsa. "Blokzincir-Kripto Varlık Bağlantılı Yaygın Sahtekarlık Türlerinin Dolandırıcılık ve İlişkili Suçlar Yönünden Analizi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 25/2 (Kasım 2023), 805-846.
- Başderici, Ayşe. *Kripto Para ve Hukuki Çerçevede Değerlendirilmesi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Batdı, Veli – Ayaz, Sezer (ed.). *İnovasyon Yönetimi ve İnovatif Metaverse Devrimi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 1.Basım, 2023.
- Batu, Mikail - Kocaömer, Celal. "Metaverse Nedir? Literatür Art Alanı Bağlamında Yeni Bir Tanım Önerisi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 51 (Ağustos 2023), 92-112.
- Baygın, Cem - Nar, Ahmet. *Medeni Hukuk Dersleri-I*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1.Basım, 2021.
- Bekem, Berkcan. *Boşanma Sebebi Olarak Zina (TMK m.161)*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1. Basım, 2023.
- Berki, Şakir. "Boşanma ve Ayrılık". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 32/1 (Mayıs 1975), 135-154.
- Beyguoğulları, Fatih. *Token Ekosisteminde Vergilendirme*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Bilge, Necip. *Hukuk Başlangıcı*. Ankara: Turhan Kitabevi, 33.Basım, 2015.
- Bilgili, Fatih – Cengil, M. Fatih. *Blockchain ve Kripto Para Hukuku*. Bursa: Dora Yayıncılık, 2.Basım, 2022.
- Bor, Yusuf. *Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1.Basım, 2023.

- Bozdağ, Cahide Işıl. *Türk Hukukunda Boşanma Sebepleri ve Kusurun Etkisi*. Konya: KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Bozdemir, Hacer – Aslan, Kezban. “Refleks Epilepsiler”. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi (aktd)* 18/2 (Haziran 2009), 70-90.
- Bozkurt Yüksel, Armağan. “Nesnelere İnternetin Hukuki Yönden İncelenmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/2 (Aralık 2015), 113-140.
- Bozkurt Yüksel, Armağan Ebru vd. *Fütürist Hukuk 4*. İstanbul: Aristo Yayınevi, 1.Basım, 2022.
- Bozkurt Yüksel, Ebru. *Metaverse ve Hukuki Sorunlar*. İstanbul (E-Kitap): Aristo Yayınevi, 1.Basım, 2023.
- Bulut, Yusuf - Vural, Mustafa, *Üniversite Öğrencilerinde Sosyalleşme Taktikleri ve İnternet Bağımlılığı ile Metaverse Farkındalığı*. Ankara: Gazi Kitabevi, 1.Basım, 2023.
- Büyüközkan Feyzioğlu, Gülçin. “Dijitalleşen Dünyada Yapay Zeka”. *Gelişen Teknolojiler ve Hukuk: II: Yapay Zeka*, ed. Eylem Aksoy Retornaz – Osman Gazi Güçlütürk. 1-20. İstanbul: On İki Levha, 1.Basım, 2021.
- Canarşlan. Gökçe. “The Relationship Of Attempt Against Life, Grave Assaults and Insults With The General Divorce Grounds”. *International Journal of Social And Humanities Sciences* 1/2 (Aralık 2017), 95-107.
- Ceylan, Zeynep Şeyma. “Yargıtay Kararları Işığında Zina Sebebiyle Boşanmada Manevi Tazminat İstemi”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/1 (Nisan 2022), 49-95.
- Cicioğlu, Halil İbrahim (ed.). *Spor, E-Spor ve Dijital Oyun Bağımlılığı*. Ankara: Gazi Kitabevi, 1.Basım, 2022.
- Çağlayan Aksoy, Pınar. *Akıllı Sözleşmelerin Kuruluşu ve Geçerlilik Şartları*. İstanbul: On İki Levha, 1.Basım, 2021.
- Çaldağ, Coşkun. “Türk Medeni Kanunu’na Göre Akıl Hastalığı Sebebiyle Boşanma”. *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi* 5/1 (Aralık 2021), 182-216.
- Çekin, Mesut Serdar. “Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 33 (Ocak 2018), 283-346.
- Çelikkol, Şimal. “Metaverse Dünyası’nın Tüketici Satın Alma Davranışları Açısından Değerlendirilmesi”. *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 3/1(2022), 64-75.
- Çinar Mutlu, Kübra. *Boşanma Sebepleri*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2019.
- Çoşan, Bilal. “Web 1.0’dan Web 3.0’a Mahremiyetin Dönüşümü ve Dezavantajlı Gruplar Açısından Muhtemel Sonuçları”. *Çalışma ve Toplum Dergisi* 5/75 (Ekim 2022), 2639-2662.
- Dede, İsmail. “Türk Boşanma Hukukuna Farklı Bir Yaklaşım: Zina ile Haysiyetsiz Hayat Sürme Arasındaki Keskin Sınır”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 23/3 (Ocak 2017), 643-664.
- Demir, Dilanur. *Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında Unutulma Hakkı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Demir, Şamil. “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Artık Değerin Hesaplanması ve Paylaştırılması”. *Ankara Barosu Dergisi* 1 (Ocak 2014), 246-269.
- Demiray, Emine. *Kadın Eğitimi ve Uzaktan Eğitim*. Ankara: Efil Yayınevi, 1.Basım. 2010.

- Dikici Çelik, Beyza – Önder, Mehmet Fahrettin. “Türk Hukukunda Zina Sebebiyle Boşanma Davası Açısından Af”. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)* 5/12 (Ağustos 2023), 103-115.
- Doğancı, Doğa Ekrem. *Blokzincirine Dayalı Akıllı Sözleşmelerin Hukuki Nitelikleri, Kuruluşu, Yorumu, İfası ve Bazı Örnek Hukuki Uygulamalar*. İstanbul: On İki Levha, 1.Basım, 2021.
- Dönmez, Servet Can. “The Key Sanal Gerçeklik Deneyimi Üzerine Bir Analiz”. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* 38 (Aralık 2021), 439-454.
- Duman, Nesrin. “Boşanmanın Psiko-sosyal Sebepleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi* 1/2 (Aralık 2018), 246-255.
- Dural, Mustafa vd. *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*. 3.Cilt. İstanbul: Filiz Kitabevi, 14.Basım, 2019.
- Dural, Mustafa – Öğüz, Tufan. *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*. 2.Cilt. İstanbul: Filiz Kitabevi, 16.Basım, 2015.
- Dural, Mustafa – Sarı, Suat. *Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri*. 1.Cilt. İstanbul: Filiz Kitabevi, 17.Basım, 2022.
- Durgut, Doğukan. vd. “Sanal Gerçeklik (VR) Yaklaşımı ile Geliştirilen Dijital Oyun Uygulamasının Doğruluk Analizi”. *Bilgisayar Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi* 3/2 (Şubat 2023), 56-64.
- Erdem, Mehmet – Makaracı Başak, Aslı. *Aile Hukuku*. Ankara: Seçkin, 1.Basım, 2022.
- Erdoğan, İhsan - Keskin, A. Dilşad. *Türk Medeni Hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2.Basım, 2019.
- Erkan, Vehbi Umut - Yücer, İpek. “Ayırt Etme Gücü”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 60/3 (Eylül 2011), 485-522.
- Ekici, Şerafettin. *Metaverse Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1.Basım, 2023.
- Erarslan Türkmen, Sevgi. *Özel Nitelikli Kişisel Verilerin İşlenmesinde Açık Rızanın Aranmadığı Haller*. İstanbul: On İki Levha, 1.Basım, 2019.
- Ercoşkun Şenol, Hatice Kübra. *Şematik Medeni Hukuk*. Ankara: Seçkin, 2.Basım, 2023.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Legem Yayınevi, 28.Basım, 2023.
- Erkin, Gözde. “Akıl Hastalıkları Kavramına Genel Bakış ve Cocid – 19”. *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi* 5/8 (Eylül 2020), 1-24.
- Erlüle, Fulya. *Türk Borçlar Kanunu’na Göre Bedensel Bütünlüğün İhlalinde Manevi Tazminat*. İstanbul: On İki Levha, 3.Basım, 2021.
- Erol, Yasemin. “Akıl Hastalığına Dayalı Boşanma”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 19/1 (Haziran 2011), 119-149.
- Ersoy, Arzu. *Aile Hukukumuzda Boşanma Sebebi Olarak Pek Kötü veya Ağır Derecede Onur Kırıcı Davranış*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Ersöz, Oğuz. “4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nda Düzenlenen Boşanma Sebeplerine Genel Bakış”. *The Journal of Social Science* 3/5 (Şubat 2019), 230-247.
- Ersöz, Oğuz. “Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma”. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (Aralık 2018), 111-146.

- Ersöz, Oğuz. *Türk Hukukunda Zina Sebebiyle Boşanma*. İstanbul: On İki Levha, 1.Basım, 2018.
- Ertan, Alpkaan. "Nesnelerin İnternetinin Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında İncelenmesi". *Kişisel Verileri Koruma Dergisi* 4/2 (Aralık 2022), 48-68.
- Erzen, M. Halil. "Divan Şiirinde Mahlas Kullanma Geleneği ve Bu Geleneğin Modern Şiire Yansımaları". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 59 (Mayıs 2017), 41-73.
- Esener, Turhan - Demir, Ender. *Hukuka Giriş*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 12.Basım, 2018.
- Ferhat, Savaş. "Dijital Dünyanın Gerçekliği, Gerçek Dünyanın Sanallığı Bir Dijital Medya Ürünü Olarak Sanal Gerçeklik". *TRT Akademi* 1/2 (Temmuz 2016), 724-746.
- Feyzioğlu, Feyzi Necmettin. *Aile Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 3.Basım, 1986.
- Genç Güntürk, Nursena. *Terk Sebebiyle Boşanma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Gençcan, Ömer Uğur. *Boşanma Hukuku. 1 Cilt*. Ankara: Yetkin Yayınları, 12.Basım, 2023.
- Gençcan, Ömer Uğur. *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 7.Basım, 2017.
- Geriş, Ali – Tunga, Yeliz. "Sanal Gerçeklik Ortamlarında Bulunma Hissi". *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/4 (Aralık 2020), 261-282.
- Gökçen, Ahmet. *Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebi ile Boşanma*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Gökmen, Kaya. *Boşanma Davası Sırasında Ölen Eşin Mirasçılarının Boşanma Davasına Devam Etmesi*. İstanbul: On İki Levha, 1.Basım, 2021.
- Gözler, Kemal. *Hukuka Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 19.Basım, 2022.
- Gözütok, Gülfer. *Terk Sebebiyle Boşanma (TMK m. 164)*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1.Basım, 2019.
- Güçlütürk, Osman Gazi. "Blokzincir ve Regüle Edilebilirlik". *Gelişen Teknolojiler ve Hukuk I: Blokzincir ve Hukuk*. ed. Eylem Aksoy Retornaz – Osman Güçlütürk. 23-71. İstanbul: On İki Levha, 1.Basım, 2020.
- Güven, Filiz - Güven, İklim. "Metaverse Toplumu: Kimlik, Mekan ve Yeni Topluluk Bilinci". *Erciyes Akademi* 36/4 (Aralık 2022), 1792-1812.
- Güvener, Emine Eda. *Türk Aile Hukukunda Boşanma Sebepleri ve Kusur İlkesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi 2023.
- Hatemi, Hüseyin. *Aile Hukuku*. İstanbul: On İki Levha, 9.Basım, 2021.
- Hatemi, Hüseyin. *Kişiler Hukuku*. İstanbul: On İki Levha, 9.Basım, 2021.
- Hatemi, Hüseyin. *Medeni Hukuk'a Giriş*. İstanbul: On İki Levha, 10.Basım, 2021.
- Helvacı, Serap. *Kişiler Hukuku*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 10.Basım, 2023.
- Helvacı, Serap – Erlüle, Fulya. *Medeni Hukuk*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 4.Basım, 2016.
- Ilgaz Büyükbaykal, Ceyda – Abay Cansabuncu, İnci. "Türkiye'de Yeni Medya Ortamı ve Dijital Oyun Olgusu". *Yeni Medya Elektronik Dergisi* 4/1 (Ocak 2020), 1-9
- İkizler, Metin – Tüzüner, Özlem (ed.). *Medeni Hukuk*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1.Basım 2021.

- İlbaş, Çığır. *Bilişim Suçlarının Sosyo-Kültürel Seviyelere Göre Algı Analizi*. Ankara: Başkent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- İlgar, Hakan. *Mobil Uygulamalarda Erişim İzinleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- İşman, Aytekin. *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi, 5.Basım, 2022,
- Kahraman, Mehmet Emin. "Blok zincir, Deepfake, Avatar, Kripto para, NFT ve Metaverse ile Yaygınlaşan Sanal Yaşam". *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırma Dergisi (UKSAD)* 8/1 (Haziran 2022), 149-162.
- Kalabalık, Halil – Doğancı, Doğa Ekrem. *Temel Hukuk Bilgisi*. Ankara: Seçkin, 13.Basım, 2023.
- Kalkmaz, Ferhat. *Türkiye’de Çoklu Boşanma Sistemi*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Kamışlı, Özden vd. "Elektrik Çarpmasına Bağlı Ortaya Çıkan Nadir Bir Semptom: Prosopagnozi". *Journal of Turgut Ozal Medical Center* 20/3 (Haziran 2013), 269-271.
- Kanadoğlu, Osman Korkut. "Feminizm ve Kadın Hakları". *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18/1 (Mart 2021), 141-169.
- Kancıoğlu, Celal Hakan – Çolak, Haldun. "Tüketicinin Nesnelerin İnterneti Teknolojilerini Benimsemesi ve Bir Uygulama". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/4 (Aralık 2019), 241-268.
- Kapancı, Berk. "Özel Hukuk Penceresinden Blokzincir: "Sanal Para" Değerleri ve "Akıllı Sözleşmeler" Üzerine Değerlendirmeler". *Gelişen Teknolojiler ve Hukuk I - Blokzinciri ve Hukuk*. ed. Eylem Aksoy Retornaz – Osman Gazi Güçlütürk. 113-154. İstanbul: On İki Levha, 1.Basım, 2020.
- Karabulut, Ayşe Kübra. *Türk Medeni Kanunu’nun 162. Ve 163. Maddelerine Dayanılarak Açılan Boşanma Davaları*. Ankara: On İki Levha, 1.Basım, 2018.
- Karaman, Merve – Akçay Balcı, Deniz. "Metaverse ve NFT Bağlamında Sanatta Dijital Dönüşüm". *İzlek Akademik Dergi (Izlek Academical Journal)* 5/1 (Mart 2023), 15-26.
- Kaşak, Fahri Erdem. "Zina veya Hayata Kast Nedeniyle Artık Değerdeki Pay Oranının Azaltılması veya Kaldırılması (TMK M. 236/II)". *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/1 (Haziran 2020), 111-130.
- Kaulartz, Markus. "Die Blockchain- Technologie". *Computer Und Recht* 32/7 (July 2016), 474-480.
- Kaya, Asım. "Amaçsal Yorum". *Ankara Barosu Dergisi* 4 (Temmuz 2014), 363-383.
- Kaya, Berna Berfin. *Medeni Hukukta Zina*. Ankara Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Kaya, Mine. *Elektronik Ortamda (Elektronik Haberleşme-İnternet-Sosyal Medya) Kişilik Hakkının Korunması*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1.Basım, 2015.
- Kayabaşı, Murat. *Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu ve Suça İlişkin Ağırlaştırıcı Sebepler*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kayıhan, Şaban. *Kişiler Hukuku*. Ankara: Seçkin, 1.Basım, 2022.
- Kayıhan, Şaban – Ünlütepe, Mustafa. *Medeni Hukuk Bilgisi*. Ankara: Seçkin, 3.Basım, 2016.
- Keskin, Alper. *Boşanma Davaları. 1 Cilt*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1.Basım, 2017.

- Kılıçoğlu, Ahmet M. *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 6.Basım, 2022.
- Kılıçoğlu, Ahmet M. *Medeni Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi, 3.Basım, 2019.
- Kılınç, Ayşe Nur. "Terk Sebebiyle Boşanmaya İlişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 13.03.2015 Tarihli ve 2-1688/1032 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 36 (Ekim 2018), 197-210.
- Kibar, Ahmet Fevzi. "Türk Hukukunda "Hayata Kast" Sebebi ile Boşanma ve Doğurduğu Hukuki Sonuçların Değerlendirilmesi (TMK M 162)". *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* 2 (Temmuz 2020), 633-676.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip vd. *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Cilt-1*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 6.Basım, 2014.
- Koçak, Durmuş. "Web 1.0'dan Web 3.0'a Metaverse'ün Gelişimi ve Sunduğu Fırsatlar". *Yeni Medya Elektronik Dergisi* 7/2 (Mayıs 2023), 97-113.
- Köprülü, Bülent – Kaneti, Selim. *Aile Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2.Basım, 1989.
- Kulular İbrahim, Merve Ayşegül. "Metaverse Avatarlarının Telif Hakkı". *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (2022), 540-580.
- Kurt, Neval İsra – Toy, Ertan. "Metaverse Platformlarındaki Temsilimiz Olan 3 Boyutlu Avatarlar Üzerine Bir İnceleme". *Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları Dergisi* 2/6 (Ocak 2023), 179-199.
- Kuruüzümcü, Rıza. "Bir Dijital Ortam ve Sanal Formu Olarak Sanal Gerçeklik". *Sanat Dergisi* 12 (Ağustos 2010), 93-96.
- Kuş, Oğuz. "Metaverse: 'Dijital Büyük Patlamada' Fırsatlar ve Endişelere Yönelik Algılar". *Intermedia International E-Journal* 8/15 (Aralık 2021), 245-266.
- Latorre, Marino. "Web 1.0, 2.0, 3.0 ve 4.0'ın Tarihi". Çev. Özgür Yılmaz, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 8/2 (Şubat 2022), 351-359.
- Martin, Hanzl. *Handbuch Blockchain und Smart Contracts*. Österreich: Linde Verlag Ges.mb.H., 2020.
- Mert, Yener Lütfü. "Dijital Pazarlama Ekseninde Influencer Marketing Uygulamaları". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 6/2 (Eylül 2018), 1299-1328.
- Mete, Mevlüt Hürol. "Dijital Oyunların Geleceğinde Metaverse Etkisi". *TRT Akademi* 8/17 (Ocak 2023), 294-317.
- Mete, Mevlüt Hürol. "Metaverse Teknolojileri ve Etki Alanları". *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 14/2 (Aralık 2022), 155-171.
- Müller, Lukas – Seiler, Reto. "Smart Contracts aus sicht des Vertragsrechts - Funktionsweise, Anwendungsfälle und Leistungsstörungen". *AJP* 3/ (Nisan 2019), 317-328.
- Nazlı, Azra Kardelen vd. "Metaverse Evreninde Yer Alan Bazı Uygulamalar Üzerine Tematik Bir Analiz". *TRT Akademi* 7/16 (Eylül 2022), 1096-1119.
- Oğuz, Habip. *İnternet Ortamında Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması*. Ankara: Gazi Üniveristesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Oğuzman, M. Kemal - Öz, M. Turgut. *Borçlar Hukuku 1 Cilt*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 17.Basım, 2019
- Oğuzman, M. Kemal vd. *Kişiler Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 19.Basım, 2020.

- Oğuzman, M. Kemal – Barlas, Nami. *Medeni Hukuk*. İstanbul: On İki Levha, 27.Basım, 2021.
- Okan Koç, Yasemin. *Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış Sebebi ile Boşanma*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Okur, Sinan. *Otonom Araçlarda Sözleşme Dışı Hukuki Sorumluluk*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1.Basım, 2021.
- Okur, Sinan. *Türk Medeni ve Borçlar Hukukunda Metot*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2.Basım, 2023.
- Ozan Özparlak, Başak – Yılmaz, Sabire Sanem. “Beyin-Makine Arayüzü ve Mahremiyete Dair Yeni Hukuki Sorunlar”. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2* (Eylül 2021), 269-308.
- Ozan Özparlak, Başak – Yılmaz, Sabire Sanem. “6G Kablosuz Teknolojisi ve Veri: Yeni Hukuki Tartışmalar”. *Gelişen Teknolojiler ve Hukuk III: Büyük Veri*. ed. Eylem Aksoy Retornaz-Osman Gazi Güçlütürk. 167-220. İstanbul: On İki Levha, 1.Basım, 2021.
- Ökdem, Duygu. *Hukuksal Açıdan Non-Fungible Token (NFT)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Özcan Çelik, Berna. *Genel Boşanma Sebebi Olarak Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Özer, Safiye Vasviye. *Evlilik Birliğinin Türk Medeni Kanunu'nun 162. Maddesi'ne Göre Sona Ermesi*. Mersin: Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Özer, Yusuf Mansur. *Kişisel Verilerin Korunmasında Blok Zinciri Modeli: Vaatler ve Hukuki Engeller*. İstanbul: On İki Levha, 1.Basım, 2020.
- Özgül, Mehmet Emin. “Sosyal Paylaşım Sitelerinde Sürekli Zaman Geçirmenin Evlilik Birliğinin Sarsılması Sebebiyle Boşanma Bakımından Değerlendirilmesi”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 30/1* (Mart 2022), 325-370.
- Öztan, Bilge. *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 6.Basım, 2015.
- Öztürk, Özge. *Genel Boşanma Sebepleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Özüğür, Ali İhsan. *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları*. Ankara: Seçkin, 5.Basım, 2013.
- Polat, Cemre. *Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukukunda Otonom Sistemler*. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Reyhani Yüksel, Sera. *Aile Hukuku Meseleleri*. İstanbul: Aristo Yayınları, 1.Basım, 2023.
- Reyhani Yüksel, Sera. “Cinsiyet Değişikliği ve Evliliğe Etkisi”. *Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi 9/21* (Mayıs 2017), 51-73.
- Şağban, Eyüp Ensar. “NFT’ler Özelinde Siber Sigortaya Bir Bakış”. *Bilişim Hukuku Dergisi 3/2* (Aralık 2021), 430-493.
- Sarı, Onur. *NFT’ler Açısından Mali Hakların Devri Sözleşmesi*. Ankara: Seçkin, 2.Basım, 2024.
- Sarı Fidan, Özlem. “Yargıtay Kararları Işığında Boşanma Davası Açıldıktan Sonra Eşlerin Sadakat Yükümlülüğünün Değerlendirilmesi”. *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4/2* (Aralık 2022), 1275-1311.

- Saymen, Ferit Hakkı – Elbir, Halid Kemal. *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku* 3. Cilt. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 2. Basım, 1960
- Schrey, Joachim – Thalhofer, Thomas. "Rechtliche Aspekte der Blockchain". *Neue Juristische Woc*, 20 (2017), 1431- 1436.
- Sebetci, Özel. *Yapay Zekayı Kodlamak*. Ankara: Seçkin, 1. Basım, 2023.
- Serozan, Rona. *Medeni Hukuk*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2011
- Serozan, Rona. vd. "Aile Hukukunun Özellikleri, İlkeleri ve Gelişimi". *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayısı 15/2 – Cilt 2 (Özel Sayı)* (2016), 531-560.
- Sevimli, Çise. *Türk Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Kadınların ve Çocukların Aile İçi Şiddetten Korunması*. İstanbul: On İki Levha, 2019.
- Sezen, Duygu. *Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu*. Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Soysal, Tamer. "Sanal Gerçeklik ve Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Ceza Hukuku Üzerindeki Olası Etkileri Üzerine Bir Deneme". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 53 (Ocak 2023), 169-246.
- Şahin Şengül, Eda. *Fiili Ayrılık Nedeniyle Boşanma*. İstanbul: On İki Levha, 1. Basım, 2022.
- Şimşek, İrfan – Can, Tuncer. "Yüksek Öğretimde Sanal Gerçeklik ile İlgili Yapılan Araştırmalara Yönelik İçerik Analizi". *Folklor/Edebiyat* 25/97 (Eylül 2019), 77-90.
- Tanrıverdi, Mustafa vd. "Blokzinciri Teknolojisi Nedir? Ne Değildir?: Alanyazın İncelemesi". *Bilişim Teknolojileri Dergisi* 12/3 (Temmuz 2019), 203-217.
- Taştan, Mehmet. "Akıllı Ev Uygulamaları İçin Yeni Nesil IoT Denetleyici ile Gerçek Zamanlı Uzaktan İzleme ve Kontrol Uygulaması". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 23/2 (Ağustos 2019), 481-487.
- Tekelioğlu, Numan. "Eşya Kavramını Yeniden Düşünmek: NFT'lerin Eşya Niteliği ve Eşya Hukuku Bakımından Geleceği Üzerine Bir İnceleme". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 30/3 (Eylül 2022), 1301-1329.
- Tekin, Helin Neval. *Anlaşmalı Boşanma*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2. Basım, 2021.
- Tokbaş, Hakan (ed.). *Tüketici Hukukunun Güncel Meseleleri 2023*. İstanbul: Aristo Yayınevi, 1. Basım, 2023.
- Yıldırım, Merve. "İnvazyon ve Dijital Sanat". *ODÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 10/1 (Mart 2020), 188-200.
- Topak, Süleyman. *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü*. İstanbul: On İki Levha, 1. Basım, 2021.
- Turgut, Cemile. *Kişilik Hakkının Bir Görünümü Olarak Unutulma Hakkı*. İstanbul: On İki Levha, 1. Basım, 2021.
- Tutumlu, Mehmet Akif. *Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku*. 1. Cilt. Ankara: Seçkin Yayınları, 2. Basım, 2009.
- Türkel, Muhammet Hasan. *Türk Aile Hukukunda Akıl Hastalığı*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

- Türkkan, Ahmet Ziyaeddin. *Yapay Zeka ve Kentsel Sistemler: Akıllı Ulaştırma Sistemlerinin Kentsel Güç İçindeki Rolü*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Tüzüner, Özlem. "Boşanma Açısından Eşle Cinsel Birliktelik Yaşa(ya)mama". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 29/1 (Haziran 2023), 393-440.
- Uğur, Serap. "Sosyal Ağlar, Dijital Avatarlar ve Teknolojik Tekillik". *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* AUAd 5/2 (Nisan 2019), 4-6.
- Uzar, Ali İhsan vd. "Penetran Ateşli Silah Yaralanmalarında Yara Balistiği". *Güvenlik Bilimleri Dergisi Özel Sayı* (Nisan 2019), 53-77.
- Ünlü, Muhammet Mustafa. "Metaverse ve Görsel Sanat". *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 10/28 (Eylül 2022), 47-70.
- Ünlütepe, Mustafa. *Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebine Dayalı Boşanma (TMK M.166/I-İ)*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1.Basım, 2019.
- Ünlütepe, Mustafa. *Medeni Hukuka Giriş ve Türk Medeni Kanunu'nun Başlangıç Hükümleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1.Basım, 2021.
- Ünsal, Oğuzhan. "Haysiyetsiz Hayat Sürme Nedeniyle Boşanma". *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/12 (Mart 2022), 229-254.
- Yağcıoğlu, Burcu. "Akıl Hastalığının Evlilikteki Etkilerine Genel Bir Bakış". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29/2 (Haziran 2021), 933-998.
- Yener, Mehmet Zahid. "Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davasına Etkisi". *Adalet Dergisi* 67 (Kasım 2021), 239-262.
- Yıldız, Serdar Kuzey – Bozkurt, Gülsün. "Sanal Gerçekliğin Yeni Anakarası: Metaverse". *TRT AKADEMİ* 8/17 (Ocak 2023), 268-293.
- Yılmaz, Mehmet – Candan, Ferdi. "Oyun Sanal İntihar Gerçek: "The Blue Whalechallenge/Mavi Balina" Oyunu Üzerinden Kurulan İletişimin Neden Olduğu İntiharlar Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme". *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* (29.Özel Sayısı), 270-283.
- Yıldız Oğuz, Gül Bahar. *Dijital Çağda Çocuğun Mahremiyet Hakkının Korunması: Paylaşan Anne-Babalar Özelinde Sosyal Medya ve Çocuk İstismarı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Yılmaz, Süleyman. *Aile Hukuku*. Ankara: Yetkin Basımevi, 1.Basım, 2023.
- Yılmaz, Süleyman – Yıldırım, Abdulkerim. *Medeni Hukuk – I (Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku)*. Ankara: Seçkin Yayınları, 4.Basım, 2023.
- Yönet, Engin – Çalık, Fehmi. *Liselilerin Sportif Serbest Zaman İlgilenimi Dijital Oyun Bağımlılığı ve Yaşam Kaliteleri*. Ankara: Bizim A.Ş., 1.Basım, 2020.
- Yücedağ, Nafiye. "Vasiyetname Düzenleme Ehliyeti İçin Gerekli Ayırt Etme Gücü". *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/2 (Aralık 2022), 421-436.
- Yücel, Özge. "Cinsiyet Kimliğinin ve Cinsel Yönelimin Medeni Hukukta Statüsü". *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2 (Mayıs 2023), 1817-1840.
- Zapata, Tan Tahsin. *Medeni Hukuk*. Ankara: Savaş Yayınevi, 23.Basım, 2018.

Zevkliler, Aydın vd. *Medeni Hukuk III Aile Hukuku*. 3.Cilt. Ankara: Adalet Yayınevi, 1.Basım, 2024.

Zevkliler, Aydın vd. *Medeni Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi, 9.Basım, 2015.

Zorlu, Zeki. "Boşanma Davalarında İspat". *Konya Barosu Dergisi* 1/1 (Aralık 2023), 1-41.

Zorluoğlu Yılmaz, Ayça. "Sharenting ve Velayet Hakkının Sınırları". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29/4 (Aralık 2021), 3383-3417.

Elektronik Kaynaklar

42 İstanbul & 42 Kocaeli. "Açık Seminer | NFT, Metaverse ve Blokzincir". YouTube. Yayın Tarihi 13 Mayıs 2022. https://www.youtube.com/live/GroKv_RWxRs?si=0F3SBYXiL9OSSQc7

Asimmim. "Roblox iyafet Yapararak Robux Kazanma Roblox Kıyafet Yapma 2023". YouTube. Yayın Tarihi 1 Mart 2023. https://youtu.be/8qFb6f9YeWo?si=tVIXuFf3M_nu6Z0z

BBC, BBC News Türkçe. "Meta: Facebook Adını Neden Meta Olarak Değiştirdi?". Erişim 3 Ağustos 2023. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59085284>

Brit, Whiny. "I gave my sim the most realistic pregnancy possible // Sims 4 pregnancy mods". YouTube. Yayın Tarihi 4 Mayıs 2022. https://youtu.be/i4nocHlqm_g?si=c3soWt5hreMUIUUr

California, California Legislative Information. "AB-1836 Use of likeness: digital replica.". (Erişim 17 Ekim 2024). https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=202320240AB1836

CB Dijital Dönüşüm Ofisi Blokzinciri Sözlüğü. Erişim 11 Kasım 2023. <https://cbddo.gov.tr/sss/blokzincir-sozlugu/>

CHIP, CHIP. "Surround Ses". Erişim 24 Kasım 2023. https://www.chip.com.tr/bilgisayarkursu/surround-ses_2844.html

Gündem, Gündem Kıbrıs. "19 saat boyunca oynadı, öldü!". Erişim 11 Mart 2024. <https://www.gundemkibris.com/19-saat-boyunca-oyun-oyyadi-oldu>

Haber, haber7com. "Oyun bağımlılığı halüsinasyona neden oluyor". Erişim 4 Şubat 2024. <https://www.haber7.com/teknoloji/haber/1188505-oyun-bagimlilik-halusinyona-neden-oluyor>

ICD-10, ICD-10 Version:2019. "Mental and behavioural disorders". Erişim 14 Mayıs 2024. <https://icd.who.int/browse10/2019/en#/V>

Independent, INDEPENDENT. "Russian billionaire Dmitry Itskov seeks 'immortality' by uploading his brain to a computer". Erişim 4 Şubat 2024. <https://www.independent.co.uk/news/science/dmitry-itskov-2045-initiative-immortality-brain-uploading-a6930416.html>

Independent, INDEPENDENT Türkçe. "Somnium Space Duyurdu: Ölenler Metaverse'te Yaşayacak". Erişim 15 Kasım 2023. <https://www.indytrk.com/node/498581/ya%C5%9Fam/somnium-space-duyurdu-%C3%B6lenler-metaversete-ya%C5%9Fayacak>

Kaynak, Kaynak. "Metaverse'ün İnsan Psikolojisine Etkisi". Erişim 4 Şubat 2024. <https://kaynakbaltas.com/gelecek/metaverseun-insan-psikolojisine-etkisi/>

Medium, Medium. "AI (Yapay Zeka) vs Machine Learning (Makine Öğrenmesi) vs Deep Learning (Derin Öğrenme)". Erişim 24 Kasım 2023. <https://lastirembender.medium.com/ai-yapay-zeka-vs->

machine-learning-makine-%C3%B6%C4%9Frenmesi-vs-deep-learning-derin-%C3%B6%C4%9Frenme-f44e81a79cab

Medium, Medium. "Artırılmış Gerçeklik ve Sanal Gerçeklik Arasındaki Fark Nedir? AR-VR". Erişim 24 Kasım 2023. <https://medium.com/heapjet-t%C3%BCrkiye/art%C4%B1r%C4%B1lm%C4%B1%C5%9F-ger%C3%A7eklik-ve-sanal-ger%C3%A7eklik-aras%C4%B1ndaki-fark-nedir-ar-vr-f887776c1cc6>

Medium, Medium. "Web 3.0 Nedir? (Web Teknolojilerinin Gelişim Sürecine Yüzeysel Bir Bakış)". Erişim 2 Ağustos 2023. <https://enversanli.medium.com/web-3-0-nedir-web-teknolojilerinin-geli%C5%9Fim-s%C3%BCrecine-y%C3%BCzeysel-bir-bak%C4%B1%C5%9F-2570c044b6a5>

Memorial, MEMORIAL. "Teknoloji Bağımlılığı Nedir? Nedenleri ve Tedavisi". Erişim 4 Şubat 2024. <https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberi/teknoloji-bagimlilik-nedir-nedenleri-ve-tedavisi?ysclid=lve88hkuj3434317858#teknoloji-bagimlilik-belirtileri-nelerdir>

Meta. "The Metaverse and How We'll Build It Together -- Connect 2021". YouTube. Yayın Tarihi 28 Ekim 2021. <https://youtu.be/Uvufun6xer8?si=dKHZgsVFHtPh6HAG>

mynet, mynet. "Çocuklarınızı koruyun: 130 gencin ölümüne neden olan bilgisayar oyunu dünyayı ayağa kaldırdı". Erişim 3 Mart 2024. <https://www.mynet.com/cocuklarinizi-koruyun-130-gencin-olumune-neden-olan-bilgisayar-oyunu-dunyayi-ayaga-kaldirdi-1205617-mykadin?ysclid=luvwny5ibb488678958>

Onedio, Onedio. "Sosyal Medya Zorbalığı Bitmiyor: İntihar Ettikten Sonra Bile Kötü Yorumlar Alan Genç Kız". Erişim 05 Mart 2024. <https://onedio.com/haber/sosyal-medya-zorbaligi-bitmiyor-intihar-ettikten-sonra-bile-kotu-yorumlar-alan-kiz-744817?ysclid=ltgfmhbnt0702255679>

Onedio, Onedio. "Söylendiği Gibi 2045'te Zihin Transferi Mümkün Olursa Yaşanabilecekler Üzerine 19 Tahmin". Erişim 4 Şubat 2024. <https://onedio.com/haber/soylendigi-gibi-2045-te-zihin-transferi-mumkun-olursa-yasanabilecekler-uzerine-19-tahmin-692634>

O'REILLY, O'REILLY. "What Is Web 2.0". Erişim 1 Ağustos 2023. <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>

Perspektif, PERSPEKTİF. "Dijital Ölümsüzlük". Erişim 4 Şubat 2024. <https://www.perspektif.online/dijital-olumsuzluk/>

Prof. Dr. Murat Aksoy. "Silahlı Yaralanmalarda Vücudumuzda Neler Oluyor? / Film Setlerinde Yaşanan Kazalar". YouTube. Yayın Tarihi 24 Ekim 2021. <https://youtu.be/d-TGqBpHpnU?si=xYbYehufymvGclju>

Saybork. "Saybork, "Ready Player Me Nedir? / Metaverse Avatar Oluşturma / Vrchat Avatar Yapma". YouTube. Yayın Tarihi 24 Mart 2022. <https://youtu.be/qYnmjfp5RMQ?si=RhBaLSVQwYFAQQR8>

Sevinç, Salih Seçkin Sevinç. "Blogger, Influencer, Fenomen, Instagrammer, Youtuber, Celebrity Nedir? Ne İşe Yarar? Nasıl İstifade Edilir?". Erişim 24 Nisan 2024. <http://salihseckinsevinc.com/blogger-influencer-fenomen-instagrammer-youtuber-celebrity-nedir-ne-ise-yarar-nasil-istifade-edilir/>

TECH, TECHDergi. "Merkeziyetsiz Merkez: Metaverse". Erişim 30 Temmuz 2023. <https://www.techdergi.net/merkeziyetsiz-merkez-metaverse#close>

The Gadget Show. "The Kissing App "Kissenger" – The Gadget Show". YouTube. Yayın Tarihi 22 Nisan 2016. <https://youtu.be/5sfMbc7vVV0?si=DOFS9Ci5SXBVdU4>

- ThrillSeeker. "Meta's VR Gloves are actually INSANE". YouTube. Yayın Tarihi 18 Kasım 2021.
<https://youtu.be/MY9EdNo3gVA?si=Y6FtMhm9m1msFGq0>
- Tureng, The multilingual dictionary tureng. "avatar". Erişim 10 Ekim 2023.
<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/avatar>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim 24 Şubat 2024. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim 30 Aralık 2023. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim 10 Şubat 2024. <https://sozluk.gov.tr/>
- Uğurlu, Kahraman. "Metaverse Nedir? Bizi Ne Bekliyor?". YouTube. Yayın Tarihi 12 Ocak 2022.
<https://www.youtube.com/live/EkzKXZj0wKw?si=9E2Rx5I1cLcQUWK4>
- Wikipedia, Wikipedia. "Sun Junipero". Erişim 12 Mayıs 2024.
https://en.wikipedia.org/wiki/Sun_Junipero
- Wikipedia, Wikipedia. "Surrogates". Erişim 10 Mayıs 2024. <https://en.wikipedia.org/wiki/Surrogates>
- Wikipedia, Wikipedia. "Snow Crash". Erişim 30 Temmuz 2023.
https://en.wikipedia.org/wiki/Snow_Crash
- Wikipedia, Wikipedia. "The Peripheral (TV Series)". Erişim 10 Mayıs 2024. The Peripheral (TV series) - Wikipedia
- Wikipedia, Wikipedia. "Upload (TV series)". Erişim 10 Mayıs 2024.
[https://en.wikipedia.org/wiki/Upload_\(TV_series\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Upload_(TV_series))
- Wikipedia, Wikipedia. "Westworld (TV series)". Erişim 20 Mayıs 2024.
[https://en.wikipedia.org/wiki/Westworld_\(TV_series\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Westworld_(TV_series))

Mahkeme Kararları

- Aile Mahkemesi, Konya 3.Aile Mahkemesi. K. 2020/313 (28 Şubat 2020).
- Aile Mahkemesi, Şanlıurfa Aile Mahkemesi. K. 2013/264 (12 Mart 2013).
- AYM, Anayasa Mahkemesi. K. 1996/34 (23 Eylül 1996).
- AYM, Anayasa Mahkemesi. K. 1998/28 (23 Haziran 1998).
- AYM, Anayasa Mahkemesi Kararı – GK. K. 2023/132 (26 Temmuz 2023).
- BAM, Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi. K. 2020/39 (15 Ocak 2020).
- BAM, Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi. K. 2019/1520 (15 Kasım 2019).
- BAM, Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi. K. 2020/1555 (26 Kasım 2020).
- BAM, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 10.Hukuk Dairesi. K. 2020/1197 (22 Ekim 2020).
- BAM, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 10.Hukuk Dairesi. K. 2020/1609 (22 Aralık 2020).
- BAM, İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi. K. 2019/1827 (17 Aralık 2019).
- BAM, Konya Bölge Adliye Mahkemesi 2.Hukuk Dairesi. K. 2020/787 (3 Aralık 2020).
- BAM, Samsun Bölge Adliye Mahkemesi 4.Hukuk Dairesi. K. 2020/514 (17 Şubat 2020).
- BAM, Samsun Bölge Adliye Mahkemesi 4.Hukuk Dairesi. K. 2020/2982 (3 Aralık 2020).

- Yargıtay, Yargıtay 8.Ceza Dairesi. K. 2014/28859 (1 Aralık 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 14.Ceza Dairesi. K. 2014/3732 (20 Mart 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 14.Ceza Dairesi. K. 2016/2793 (22 Mart 2016).
- Yargıtay, Yargıtay 18. Ceza Dairesi. K. 2017/2070 (22 Şubat 2017).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 770/1933 (22 Mayıs 1933).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 1941/394 (10 Şubat 1941).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 1976/6399 (20 Eylül 1976).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 1993/7941 (23 Eylül 1993).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 1995/1889 (16 Şubat 1995).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2005/4012 (15 Mart 2005).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2005/12222 (19 Eylül 2005).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2005/12936 (27 Eylül 2005).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2005/16900 (5 Aralık 2005).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2006/378 (26 Ocak 2006).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2007/10257 (18 Haziran 2007).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2003/10891 (16 Temmuz 2007).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2007/15744 (14 Kasım 2007).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2009/5348 (20 Mart 2009).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2009/5348 (23 Mart 2009).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2009/19205 (9 Kasım 2009).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2009/19112 (9 Kasım 2009).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2010/2231 (10 Şubat 2010).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2010/3834 (2 Mart 2010).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2010/6472 (5 Nisan 2010).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2010/8623 (29 Nisan 2010).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2010/15575 (28 Eylül 2010).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2010/21269 (16 Aralık 2010).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2011/8053 (10 Mayıs 2011).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2011/23291 (22 Aralık 2011).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2011/23825 (28 Aralık 2011).
- Yargıtay, Yargıtay 3.Hukuk Dairesi. K. 2012/1081 (18 Ocak 2012).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2012/17686 (26 Haziran 2012).

- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2012/22373 (24 Eylül 2012).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2012/22444 (25 Eylül 2012).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2012/26603 (9 Kasım 2012).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2012/28405 (27 Kasım 2012).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2013/5552 (4 Mart 2013).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2013/10532 (15 Nisan 2013).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2013/19478 (9 Temmuz 2013).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2013/23930 (22 Ekim 2013).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2013/25583 (7 Kasım 2013).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2013/28378 (3 Aralık 2013).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2014/2281 (10 Şubat 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2014/3624 (24 Şubat 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2014/5431 (11 Mart 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2014/5553 (12 Mart 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2014/17457 (16 Eylül 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2014/17511 (16 Eylül 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2014/20325 (21 Ekim 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2014/22538 (12 Kasım 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2014/23684 (24 Kasım 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2015/822 (3 Şubat 2015).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2015/4947 (19 Mart 2015).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2015/10788 (27 Mayıs 2015).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2015/13946 (30 Haziran 2015).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2014/23431 (30 Haziran 2015).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2015/15304 (9 Eylül 2015).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2015/16556 (29 Eylül 2015).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2015/19941 (27 Ekim 2015).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2016/255 (12 Ocak 2016).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2016/3369 (23 Şubat 2016).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2016/4293 (7 Mart 2016).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2016/5358 (17 Mart 2016)
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi K. 2016/5488 (21 Mart 2016).

- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2016/8049 (20 Nisan 2016).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2017/565 (17 Ocak 2017).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2017/801 (24 Ocak 2017).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2017/6034 (23 Mayıs 2017).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2017/7988 (22 Haziran 2017).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2018/8173 (27 Haziran 2018).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2018/8964 (11 Eylül 2018).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2018/10308 (1 Ekim 2018).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2018/11820 (23 Ekim 2018).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2018/11761 (23 Ekim 2018).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2018/12193 (31 Ekim 2018).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2019/2172 (5 Mart 2019).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2019/6905 (11 Haziran 2019).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2019/8691 (16 Eylül 2019).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2020/415 (28 Ocak 2020).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2020/1268 (19 Şubat 2020).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2020/2942 (10 Haziran 2020).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2021/663 (27 Ocak 2021).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2021/1604 (23 Şubat 2021).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2021/2559 (23 Mart 2021).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2022/1900 (1 Mart 2022).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2022/10321 (12 Aralık 2022).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2023/105 (10 Ocak 2023).
- Yargıtay, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi. K. 2023/297 (18 Ocak 2023).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2023/400 (24 Ocak 2023).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2023/900 (8 Mart 2023).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2023/1260 (23 Mart 2023).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2023/1530 (4 Nisan 2023).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2023/10868 (5 Nisan 2023).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2023/1835 (13 Nisan 2023).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2023/2008 (27 Nisan 2023).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2023/2865 (1 Haziran 2023).

- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2023/2863 (1 Haziran 2023).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2024/761 (13 Şubat 2024).
- Yargıtay, Yargıtay 2.Hukuk Dairesi. K. 2024/902 (15 Şubat 2024).
- Yargıtay, Yargıtay 4.Hukuk Dairesi. K. 2014/4958 (24 Mart 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 4.Hukuk Dairesi. K. 2015/7121 (1 Haziran 2015).
- Yargıtay, Yargıtay 8.Hukuk Dairesi. K. 2014/11905 (10 Haziran 2014).
- Yargıtay, Yargıtay 8. Hukuk Dairesi. K. 2018/13400 (30 Mayıs 2018).
- Yargıtay, Yargıtay 8.Hukuk Dairesi. K. 2018/18247 (6 Kasım 2018).
- Yargıtay, Yargıtay 8.Hukuk Dairesi. K. 2019/3464 (1 Nisan 2019).
- Yargıtay, Yargıtay 8.Hukuk Dairesi. K. 2019/5440 (23 Mayıs 2019).
- Yargıtay, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. K. 2010/12858 (13 Aralık 2010).
- Yargıtay, Yargıtay 13. Hukuk Dairesi. K. 2015/35521 (3 Aralık 2015).
- HGK, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K. 1984/791 (5 Ekim 1984).
- HGK, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K. 1998/703 (10 Ekim 1998).
- HGK, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K. 2007/192 (4 Nisan 2007).
- HGK, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K. 2013/67 (16 Ocak 2013).
- HGK, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K. 2013/1601 (27 Kasım 2013).
- HGK, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K. 2015/1032 (13 Mart 2015).
- HGK, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K. 2019/750 (20 Haziran 2019).
- HGK, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K. 2019/759 (26 Haziran 2019).
- HGK, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K. 2022/1272 (11 Ekim 2022).

Makale Bilgi Formu

Yazarların Katkıları: Bu makalenin yazımına tüm yazarlar eşit katkıda bulunmuştur. Tüm yazarlar son metni okudu ve onayladı.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.